Bijlage 2 bij het decreet over het onderwijs XXXVI

Bijlage 6 bij het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997

Bijlage 6. Minimumdoelen voor het derde jaar kleuteronderwijs, het vierde jaar lager onderwijs en het zesde jaar lager onderwijs

De volgende teksten bevatten de minimumdoelen die conform het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 letterlijk worden opgenomen in de leerplannen.

Deze teksten dienen te worden gelezen als volgt:

De minimumdoelen zijn opgebouwd volgens een vast format met kennen, weten en kunnen. Minimumdoelen met kennen en weten verwijzen naar declaratieve kennis, minimumdoelen met kunnen verwijzen naar procedurele kennis. Zowel de doelzin als een mogelijke afbakening van die doelzin onder de vorm van bullets maken integraal deel uit van het minimumdoel.

Omwille van de eigenheid van een bepaalde vakdiscipline kunnen specifieke 'formatelementen' toegevoegd zijn aan de omschrijving van de minimumdoelen van die vakdiscipline.

- Bij wiskunde is een kennismodel gehanteerd dat drie kennistypes onderscheidt, namelijk:
    - inzichtelijke kennis [I]: concepten en principes die leerlingen begrijpen;
    - feitelijke kennis [F]: begrippen, symbolen of rekenfeiten die leerlingen hanteren;
    - procedurele kennis: bewerkingen, strategieën of methodes die leerlingen toepassen. Feitelijke en inzichtelijke kennis vormen samen het 'kennen', procedurele kennis is het 'kunnen'. In de 'kennen-doelen' en 'weten-doelen' wordt telkens aangeduid of het gaat om inzichtelijke [I], feitelijke [F] of inzichtelijke en feitelijke [I/F] kennis.
- Bij Frans gelden voor verschillende minimumdoelen tekstkenmerken en is een woordenlijst toegevoegd aan de minimumdoelen met de woorden die leerlingen als minimumdoel op het einde van het basisonderwijs actief en in zinsverband moeten kunnen gebruiken.

Zowel de doelzin als een mogelijke afbakening van die doelzin onder de vorm van bullets maken integraal deel uit van het minimumdoel. Daarnaast kunnen bij een minimumdoel ook voorbeelden, toelichting of richtinggevende woordenschat vermeld worden. Voorbeelden en toelichting zijn opgenomen onder het minimumdoel tussen '< >' en in het grijs. Richtinggevende woordenschat is opgenomen in een aparte kolom naast het minimumdoel. Zowel voorbeelden, toelichting als richtinggevende woordenschat zijn louter illustratief en maken geen onderdeel uit van het minimumdoel. Ze zijn met andere woorden niet bindend voor leraren en scholen. Woordenschat die de leerlingen wel moeten kennen is opgenomen in de minimumdoelen zelf.

1. NEDERLANDS

1.1 Lezen	
Vlot en vloeiend lezen	
Kleuter	1.1.1 De kleuters kunnen rijm herkennen, rijmwoorden bedenken en woorden in klankgroepen verdelen (fonologisch bewustzijn). 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn). 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn). 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekenklinkers en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).
4de jaar	1.1.1 De leerlingen kunnen woorden lezen met behulp van inzicht in de morfologische opbouw. 1.1.2 De leerlingen kunnen accuraat en geautomatiseerd lezen (vlot lezen). 1.1.3 De leerlingen kunnen teksten accuraat, met gepast tempo en met intonatie lezen (vloeiend lezen). 1.1.4 De leerlingen kunnen teksten en boeken lezen met aandacht en doorzettingsvermogen.
6de jaar	1.1.1 De leerling kan onbekende woorden lezen met behulp van inzicht in de morfologische opbouw en kennis van leenwoorden. 1.1.2 De leerling kan teksten expressief lezen.
Tekstbegrip	
Kleuter	1.1.5 De kleuters kunnen de betekenis van eenvoudige visuele boodschappen begrijpen. 1.1.6 De kleuters kunnen expliciete informatie over de situatie, de gevoelens, de personages en perspectiefname uit voorgelezen teksten halen. 1.1.7 De kleuters kunnen expliciete verbanden binnen een tekst verwoorden: oorzaak, gevolg, probleem en oplossing. 1.1.8 De kleuters kunnen verbanden leggen tussen voorgelezen teksten en hun vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.1.9 De kleuters kunnen de belangrijkste gebeurtenissen uit een verhaallijn in eigen woorden navertellen.

4de jaar	1.1.5 De leerlingen kunnen expliciet vermelde informatie in teksten weergeven. 1.1.6 De leerlingen kunnen informatie uit een tekst combineren om tot een logische conclusie te komen. 1.1.7 De leerlingen kunnen verbanden leggen tussen teksten en hun vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.1.8 De leerlingen kunnen beoordelen of de titel bij de tekst past. 1.1.9 De leerlingen kunnen verwoorden hoe de auteur denkt over het onderwerp van de tekst. 1.1.10 De leerlingen kunnen verwoorden hoe een tekst aansluit bij het leesdoel. 1.1.11 De leerlingen kunnen zich oriënteren op het lezen, tot begrip komen en het lezen bijsturen door aangeleerde leesstrategieën te gebruiken.
6de jaar	1.1.3 De leerling kan expliciete en impliciete informatie uit een tekst combineren om tot een logische conclusie te komen. 1.1.4 De leerling kan verbanden leggen tussen teksten en zijn/haar vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.1.5 De leerling kan vergelijken hoe verschillende auteurs denken over eenzelfde onderwerp. 1.1.6 De leerling kan beoordelen hoe een tekst zijn/haar standpunt wel of niet beïnvloedt. 1.1.7 De leerling kan zich oriënteren op het lezen, tot leesbegrip komen en het lezen bijsturen door indien nodig relevante leesstrategieën te selecteren en te gebruiken.
Tekstsoorten en tekstconventies	
Kleuter	1.1.10 De kleuters kunnen tonen dat ze de volgende tekstconventies begrijpen: inzicht in leesrichting, onderscheid tekst en beeld, congruentie tussen tekst en beeld. 1.1.11 De kleuters kunnen tonen dat teksten een doel hebben: iets onthouden, iets doen, genieten.
4de jaar	1.1.12 De leerlingen kunnen tonen dat ze de volgende tekstconventies begrijpen: gebruik van interpunctie, hoofdletters, structuuraanduiders (verwijs-, verbindings- en signaalwoorden), titels, tussentitels en alinea's. 1.1.13 De leerlingen kunnen tonen dat ze doelen van teksten herkennen aan de hand van tekstkenmerken. < bv. instructies geven via een stappenplan, genieten van een gedicht >
6de jaar	1.1.8 De leerling kan tonen dat hij/zij de volgende tekstconventies begrijpt: index, inhoudsopgave, legende, tabellen en figuren. 1.1.9 De leerling kan doelen van teksten analyseren aan de hand van tekstkenmerken. < bv. een publiek activeren via een reclametekst, informeren via een nieuwsbericht >

1.2 Schrijven	
Handschrift en digitale vaardigheden	
Kleuter	1.2.1 De kleuters kunnen een dynamische pengreep hanteren. 1.2.2 De kleuters kunnen in een correcte schrijfhouding zitten. 1.2.3 De kleuters kunnen rechte en gebogen lijnen maken binnen liniatuur. 1.2.4 De kleuters kunnen schrijfpatronen maken binnen liniatuur. 1.2.5 De kleuters kunnen egaal binnen de lijntjes kleuren. 1.2.6 De kleuters kunnen arceren met rechte lijnen. 1.2.7 De kleuters kunnen de schrijfrichting hanteren.
4de jaar	1.2.1 De leerlingen kunnen letters, woorden en zinnen schrijven tussen de grondlijn en hulplijnen. 1.2.2 De leerlingen kunnen kleine letters, hoofdletters, cijfers, reken- en leestekens, volgens een correcte route schrijven binnen een volledige liniatuur. 1.2.3 De leerlingen kunnen een regelmatig handschrift hanteren met de juiste spatiëring binnen en tussen woorden. 1.2.4 De leerlingen kunnen de kantlijn en witruimtes hanteren in schriften.
6de jaar	1.2.1 De leerling kan vlot en regelmatig zonder hulplijnen schrijven op een enkele grondlijn. 1.2.2 De leerling kan het schrijftempo en de vormgevingskwaliteit op elkaar afstemmen. 1.2.3 De leerling kan een digitale tekst schrijven.
Correct schrijven	
Kleuter	/
4de jaar	1.2.5 De leerlingen kunnen de volgende categorieën van woorden spellen: ● woorden met een hoofdletter: persoonsnamen, titels van boeken en films, aardrijkskundige namen, feestdagen, talen en taalvariëteiten; ● woorden met gedekte en vrije klinkers in open en gesloten lettergrepen; ● woorden met een doffe klank in:

	○ open en onbeklemtoonde lettergrepen; ○ voor- en achtervoegsels; ○ -eren,-elen,-enen; ○ frequente woorden. < bv. me, moeten, gevaar, voorzichtig, innerlijk, kinderen, meubelen, tekenen, avond > ● woorden met tweetekenklanken: ei, ij, ou, au, eu, ui; ● woorden met lettergroepen: aai, oei, ooi, eeuw, ieuw; ● woorden met meerdere medeklinkers vooraan, in het midden, en achteraan; ● woorden met medeklinkers eindigend op -b, -p- -d, -t, -g; ● woorden met -ng en -nk; ● woorden met -ch/-g; ● meervouden op -s, 's, -en, -eren; ● verkleinwoorden op -je, -tje, -etje, -pje, kje. 1.2.6 De leerlingen kunnen spellingregels bij werkwoorden in de tegenwoordige tijd toepassen. 1.2.7 De leerlingen kunnen zwakke en sterke werkwoorden in de (on)voltooid verleden tijd spellen. 1.2.8 De leerlingen kunnen zinnen en teksten schrijven met aandacht voor zinsstructuur, gebruik van hoofdletters en interpunctie.
6de jaar	1.2.4 De leerling kan de volgende categorieën van woorden spellen: ● woorden met hoofdletters: afleidingen van aardrijkskundige namen, namen van historische gebeurtenissen, namen van bedrijven, gebouwen en merken; ● woorden die anders uitgesproken worden dan geschreven; < bv. station, actie, concert, succes, accu, quotiënt, examen, journaal, team, premier > ● woorden met vrije klinkers ee, o, u, ie, i, oe, ai, in een open of gesloten lettergreep; < bv. café, diner, trainen, ruw, eventueel, fabrikant, radio, historisch, baby, bijzonder, journaal, militair > ● woorden met de achtervoegsels -isch(e), -air(e), -iaal, -eaal, -ueel, -ieel; ● vakspecifieke woorden uit het Latijn of Grieks; < bv. fauna, flora, fotografie > ● onregelmatige verkleinwoorden; ● meervouden op -ie en -ee; < bv. kopieën en zeeën >

	• afwijkende meervouden; < bv. musea, centra > • frequent gebruikte afkortingen, initiaalwoorden en letterwoorden; • frequent gebruikte woorden met koppelteken, apostrof, trema en accent. 1.2.5 De leerling kan spellingregels toepassen bij frequente werkwoorden in tegenwoordige, verleden, voltooide en toekomende tijd. 1.2.6 De leerling kan samengestelde zinnen en teksten schrijven met aandacht voor zinsstructuur, gebruik van hoofdletters en interpunctie.
Schrijven om te leren	
Kleuter	1.2.8 De kleuters kunnen door middel van tekenen, krabbels, symbolen, letter- of cijfervormen ideeën of gebeurtenissen vastleggen.
4de jaar	1.2.9 De leerlingen kunnen kernwoorden, schema's of eenvoudige lijstjes noteren om teksten of mondelinge informatie uit vakdisciplines te onthouden of te ordenen. 1.2.10 De leerlingen kunnen teksten of mondelinge informatie uit vakdisciplines samenvatten in korte zinnen.
6de jaar	1.2.7 De leerling kan het kernidee van teksten of mondelinge informatie uit vakdisciplines in eigen woorden formuleren. 1.2.8 De leerling kan een samenvatting schrijven met een kernidee, argumenten en relevante details. 1.2.9 De leerling kan bij vakdisciplines gestructureerde aantekeningen maken met kernwoorden.
Schrijven om te delen	
Kleuter	1.2.9 De kleuters kennen de functie van schriftelijke taal om te informeren of te communiceren. 1.2.10 De kleuters kunnen ideeën aanbrengen voor een tekst vanuit aangeboden inhouden, eigen ervaringen of creatieve ideeën.
4de jaar	1.2.11 De leerlingen kunnen met behulp van enkele gepaste tekstkenmerken specifieke teksten formuleren. < bv. een stappenplan, een brief > 1.2.12 De leerlingen kunnen bedenken wat de inhoud van een tekst kan zijn en hiervoor gebruik maken van hun vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.2.13 De leerlingen kunnen ideeën verzamelen en ordenen voor een tekst via een woordspin of schema.

	1.2.14 De leerlingen kunnen teksten schrijven met aandacht voor gepaste inhoud. 1.2.15 De leerlingen kunnen structuur in een tekst aanbrengen: begin, midden en slot. 1.2.16 De leerlingen kunnen teksten schrijven met aandacht voor woordkeuze en zinsconstructies afgestemd op het beoogde publiek. 1.2.17 De leerlingen kunnen teksten schrijven met een verzorgde tekstopmaak aangepast aan het tekstdoel. 1.2.18 De leerlingen kunnen teksten herlezen en op aanwijzing herschrijven. 1.2.19 De leerlingen kunnen teksten schrijven met aandacht en doorzettingsvermogen.
6de jaar	1.2.10 De leerling kan met behulp van enkele gepaste tekstkenmerken specifieke teksten formuleren. < bv. bij een reclametekst, een nieuwsbericht > 1.2.11 De leerling kan bedenken wat de inhoud van een tekst kan zijn en hiervoor gebruik maken van zijn/haar vakspecifieke kennis en voorkennis en relevante strategieën: brainstorm, vragen stellen en associëren. 1.2.12 De leerling kan ideeën verzamelen en ordenen voor een tekst en hierbij indien relevant een plan of structuur opstellen. 1.2.13 De leerling kan teksten schrijven met aandacht voor gepaste en samenhangende inhoud. 1.2.14 De leerling kan een herkenbare en eenvoudige structuur aanbrengen in teksten met inbegrip van titels, tussentitels, alinea's en structuuraanduiders (verwijs, verbindings- en signaalwoorden). 1.2.15 De leerling kan een doelgerichte formulering hanteren met variatie in zinsbouw en gepaste woordkeuze met gebruik van figuurlijk taalgebruik en een gepast register afgestemd op het beoogde publiek. 1.2.16 De leerling kan kritisch reflecteren op teksten en ze op aanwijzing herschrijven. 1.2.17 De leerling kan teksten schrijven met een verzorgde (digitale) tekstopmaak in functie van verzenden of publiceren. 1.2.18 De leerling kan het schrijfproces met aandacht en doorzettingsvermogen doorlopen.

1.3 Mondeling taalgebruik
Luisterbegrip

Kleuter	DE MINIMUMDOELEN VAN DIT SUBTHEMA MOETEN DOOR DE KLEUTERS BEREIKT WORDEN OP POPULATIENIVEAU 1.3.1 De kleuters kunnen met aandacht luisteren. 1.3.2 De kleuters kunnen gepast reageren op vragen en instructies. 1.3.3 De kleuters kunnen vragen stellen om meer informatie te krijgen en om te controleren of ze de boodschap begrepen hebben. 1.3.4 De kleuters kunnen op een voorgelezen verhaal reageren door voorspellingen te maken, vragen te stellen of verbanden te leggen met hun vakspecifieke kennis en voorkennis.
4de jaar	1.3.1 De leerlingen kunnen expliciet vermelde informatie in teksten weergeven. 1.3.2 De leerlingen kunnen informatie uit een tekst combineren om tot een logische conclusie te komen. 1.3.3 De leerlingen kunnen verbanden leggen tussen teksten en hun vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.3.4 De leerlingen kunnen verwoorden hoe de auteur denkt over het onderwerp van de tekst. 1.3.5 De leerlingen kunnen verwoorden hoe een tekst aansluit bij het luisterdoel.
6de jaar	1.3.1 De leerling kan expliciete en impliciete informatie uit een tekst combineren om tot een logische conclusie te komen. 1.3.2 De leerling kan verbanden leggen tussen teksten en zijn/haar vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.3.3 De leerling kan vergelijken hoe verschillende auteurs denken over eenzelfde onderwerp. 1.3.4 De leerling kan beoordelen hoe een tekst zijn/haar standpunt wel of niet beïnvloedt.
Spreken, presenteren en vertellen	
Kleuter	1.3.5 De kleuters kunnen verstaanbaar spreken met aandacht voor uitspraak van klanken, klankcombinaties en volume. 1.3.6 De kleuters kunnen bij het spreken mededelende, vragende en samengestelde zinnen hanteren. 1.3.7 De kleuters kunnen gedachten en gebeurtenissen formuleren met een aanzet tot volgorde en tonen hierbij een aanzet tot het gebruik van structuuraanduiders (verwijs-, verbindings- en signaalwoorden). 1.3.8 De kleuters kunnen in een vertrouwde omgeving over een zelfgekozen onderwerp vertellen.
4de jaar	1.3.6 De leerlingen kunnen voorafgaand aan het vertellen en presenteren inhoud verzamelen en structureren onder begeleiding. 1.3.7 De leerlingen kunnen verstaanbaar spreken met aandacht voor uitspraak van het Standaardnederlands en zinsaccent. 1.3.8 De leerlingen kunnen bij het spreken gepaste woordkeuze en correcte zinsconstructies gebruiken.

	1.3.9 De leerlingen kunnen ideeën, gedachten en verworven inzichten samenhangend formuleren. 1.3.10 De leerlingen kunnen meningen met argumenten onderbouwen op basis van hun vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.3.11 De leerlingen kunnen bij het vertellen of presenteren afstemmen op het spreekdoel en het publiek. 1.3.12 De leerlingen kunnen bij het vertellen of presenteren gebruik maken van hulpmiddelen wanneer die de boodschap ondersteunen. 1.3.13 De leerlingen kunnen het spreken en presenteren op aanwijzing verbeteren.
6de jaar	1.3.5 De leerling kan bij het spreken gepaste woordkeuze en complexere zinsconstructies gebruiken. 1.3.6 De leerling kan ideeën, gedachten en verworven inzichten gestructureerd formuleren. 1.3.7 De leerling kan meningen beargumenteren op basis van zijn/haar vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.3.8 De leerling kan voorafgaand aan het vertellen en presenteren inhoud verzamelen en structureren op basis van zijn/haar vakspecifieke kennis en voorkennis. 1.3.9 De leerling kan bij het vertellen en presenteren een gepaste expressie en gepast register gebruiken.
Mondelinge interactievaardigheden	
Kleuter	1.3.9 De kleuters kunnen actief deelnemen aan mondelinge interactievormen zoals kringgesprekken, samen spelen, gesprekken met gekende volwassenen en hierbij de volgende interactiestrategieën toepassen: ● op een gepaste manier het woord nemen en vragen; ● elkaar laten uitspreken; ● inspelen op wat anderen zeggen; ● standaardformules gebruiken bij het groeten, aanspreken, bedanken en vragen.
4de jaar	1.3.14 De leerlingen kunnen doelgericht deelnemen aan mondelinge interactievormen zoals dialoog, discussie en groepsgesprek en hierbij de volgende interactiestrategieën toepassen: ● inspelen op de inbreng van de gesprekspartner(s); ● informatie, argument of mening in het gesprek inbrengen.
6de jaar	1.3.10 De leerling kan doelgericht en genuanceerd deelnemen aan mondelinge interactievormen zoals dialoog, discussie en groepsgesprek en hierbij de volgende interactiestrategieën toepassen: ● voortbouwen op andermans ideeën; ● verbanden leggen tussen verschillende standpunten;

	• argumenten bevragen en nuanceren; • met ondersteuning tot een conclusie komen.

1.4 Taalsysteem en taalgebruik	
Woordenschat	
Kleuter	DE MINIMUMDOELEN VAN DIT SUBTHEMA MOETEN DOOR DE KLEUTERS BEREIKT WORDEN OP POPULATIENIVEAU 1.4.1 De kleuters kunnen basiswoordenschat en eenvoudige betekenisrelaties inzetten met betrekking tot de leefomgeving en de school. 1.4.2 De kleuters kunnen aangeboden inhoudelijke en functionele school- en instructietaal inzetten binnen de context van de activiteiten en hun vakspecifieke kennis, voorkennis en ervaring. 1.4.3 De kleuters kunnen onder begeleiding hun woordenschat uitbreiden.
4de jaar	1.4.1 De leerlingen kennen woordvorming: samenstellingen, afleidingen. 1.4.2 De leerlingen kennen basisprincipes van betekenisrelaties: synoniemen, antoniemen en trappen van vergelijking. 1.4.3 De leerlingen kennen figuurlijk taalgebruik. 1.4.4 De leerlingen kunnen woorden genuanceerd en gepast inzetten. 1.4.5 De leerlingen kunnen aangeboden school-, instructie- en vaktaal hanteren in de vakdisciplines. 1.4.6 De leerlingen kunnen nieuwe woordbetekenissen en -relaties achterhalen uit gesproken en geschreven contexten door gebruik te maken van woordleerstrategieën: • om verduidelijking vragen; • belang van het woord in de tekst nagaan; • vergelijken met een bekend woord; • de context inzetten; • de woordopbouw analyseren.
6de jaar	1.4.1 De leerling kent basisprincipes van betekenisrelaties: hyponiemen. 1.4.2 De leerling kan formeel en informeel taalgebruik conform de context inzetten. 1.4.3 De leerling kan woorden genuanceerd en gepast inzetten met steeds hogere abstractiegraad en figuurlijk taalgebruik.

	1.4.4 De leerling kan actief op zoek gaan naar nieuwe woordbetekenissen en -relaties door gebruik te maken van woordleerstrategieën: ● vreemdetalenkennis inzetten; ● hulpbron inzetten.
Taalsysteem (klanken, spelling, grammatica)	
Kleuter	1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter. 1.4.5 De kleuters kunnen basiselementen van het taalsysteem toepassen in taal(spel): klanken, klankgroepen, rijm, letter- en cijfersymbolen, klanktekenkoppeling, woorden.
4de jaar	1.4.7 De leerlingen kennen klanken: korte, lange, tweetekenklinkers, medeklinkers en uitspraak. 1.4.8 De leerlingen kennen spelling: ● klanktekenkoppeling, letters, alfabetisch principe; ● interpunctietekens: punt, vraagteken, uitroepteken, komma, dubbele punt, spatie. 1.4.9 De leerlingen kennen woorden: ● woordvorming: enkelvoud, meervoud en verbuiging, vervoeging, samenstelling, afleiding; ● woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, lidwoord, telwoord, voorzetsel, voegwoord, werkwoord; ● werkwoordstijden: tegenwoordige tijd, verleden tijd. 1.4.10 De leerlingen kennen zinnen en zinsdelen: ● zin, onderwerp, persoonsvorm, zinsdeel, gezegde; ● soorten zinnen: mededelende zin, vragende zin, uitroepende zin. 1.4.11 De leerlingen kunnen inzichten in het taalsysteem toepassen en erover reflecteren.
6de jaar	1.4.5 De leerling kent spelling: ● interpunctietekens: dubbele aanhalingstekens, haakjes; ● woordtekens: trema, koppelteken, apostrof, accent, soorten afkortingen. 1.4.6 De leerling kent woorden: ● woordsoorten: voornaamwoord; ● werkwoordtijden: toekomende tijd, voltooid deelwoord. 1.4.7 De leerling kent woorden: grondwoord, voorvoegsel, achtervoegsel, verkleinwoord, stam, uitgang, infinitief. 1.4.8 De leerling kent zinnen en zinsdelen:

	• meewerkend en lijdend voorwerp; • naamwoordelijk en werkwoordelijk gezegde; • soorten zinnen: enkelvoudige en samengestelde zinnen, ontkennende zin; • gebiedende wijs. 1.4.9 De leerling kan inzichten in het taalsysteem toepassen en erover reflecteren.
Taalgebruik en taalwetenschap	
Kleuter	1.4.6 De kleuters weten dat taal non-verbale en verbale elementen inhoudt. 1.4.7 De kleuters weten dat er verschillende taalvariëteiten en verschillende talen zijn.
4de jaar	1.4.12 De leerlingen kennen enkele taalvariëteiten: dialect, Standaardnederlands. 1.4.13 De leerlingen kennen: • het communicatiemodel: zender, ontvanger, boodschap, kanaal; • basisregisters: formeel, informeel; • non-verbale communicatie: intonatie, mimiek, lichaamstaal. 1.4.14 De leerlingen kennen de termen jongerentaal en vaktaal. 1.4.15 De leerlingen weten dat taal wordt beïnvloed door verschillende factoren: leeftijd en beroep van de gebruiker. 1.4.16 De leerlingen weten dat taal evolueert doorheen de tijd. 1.4.17 De leerlingen kunnen basisverschillen tussen formele en informele taal verwoorden.
6de jaar	1.4.10 De leerling kent het uitgebreid communicatiemodel: doel, medium, effect. 1.4.11 De leerling kent taalvariëteiten: tussentaal, vreemde taal. 1.4.12 De leerling weet dat taal wordt beïnvloed door verschillende factoren: plaats en cultuur. 1.4.13 De leerling weet dat informatiebronnen veranderen doorheen de tijd: orale vertelcultuur, schrift, boekdrukkunst, radio, televisie, digitale media. 1.4.14 De leerling weet dat het Nederlands tot een taalfamilie behoort. 1.4.15 De leerling weet dat er vreemde talen zijn waarin dezelfde of andere schrifttekens worden gebruikt dan in het Nederlands.

1.5 Literatuur	
Interactie met literatuur	
Kleuter	1.5.1 De kleuters kennen auteur, illustrator, titel, kaft. 1.5.2 De kleuters kunnen gedachten of gevoelens verwoorden bij het in contact komen met bekroonde jeugdliteratuur, zowel fictie als non-fictie. < bv. de Boon voor Jeugdliteratuur, de Gouden Griffel, de Kinderjury Nederland, de Leesjury Vlaanderen, de Woutertje Pieterse Prijs > 1.5.3 De kleuters kunnen een eigen voorkeur tonen voor bepaalde verhalen of personages. 1.5.4 De kleuters kunnen in eigen woorden de kern van een prentenboek navertellen met ondersteuning van beelden of symbolen.
4de jaar	1.5.1 De leerlingen kennen personage, hoofdpersonage, thema. 1.5.2 De leerlingen kennen plot: belangrijkste gebeurtenissen. 1.5.3 De leerlingen kennen context: tijd en plaats. 1.5.4 De leerlingen kunnen voor hen geschikte boeken kiezen uit een variatie aan genres, passend bij het leesdoel en de eigen leesvoorkeur. 1.5.5 De leerlingen kunnen aangereikte en zelfgekozen bekroonde jeugdliteratuur lezen, zowel fictie als non-fictie. < bv. de Boon voor Jeugdliteratuur, de Gouden Griffel, de Kinderjury Nederland, de Leesjury Vlaanderen, de Woutertje Pieterse Prijs > 1.5.6 De leerlingen kunnen verwoorden waarom een tekst aanspreekt. 1.5.7 De leerlingen kunnen verbanden leggen tussen elementen uit de tekst en emoties en gedachten tijdens het lezen van de tekst. 1.5.8 De leerlingen kunnen complexere verhaallijnen navertellen.
6de jaar	1.5.1 De leerling kent vertelperspectief: ik-verteller. 1.5.2 De leerling kan literaire voorkeuren verwoorden binnen fictie, non-fictie en bekroonde jeugdliteratuur. 1.5.3 De leerling kan zelfgekozen bekroonde jeugdliteratuur lezen, zowel fictie als non-fictie. < bv. de Boon voor Jeugdliteratuur, de Gouden Griffel, de Kinderjury Nederland, de Leesjury Vlaanderen, de Woutertje Pieterse Prijs >

	1.5.4 De leerling kan elementen uit de tekst situeren binnen zijn/haar vakspecifieke kennis en voorkennis.
Creatieve expressie in taal	
Kleuter	1.5.5 De kleuters kunnen experimenteren met taal en verhalen via spreken, tekenen en eenvoudige spelvormen.
4de jaar	1.5.9 De leerlingen kunnen op basis van voorbeelden een eigen talige creatie maken. < bv. een verhaal, een gedicht, een toneeldialoog >
6de jaar	1.5.5 De leerling kan een eigen talige creatie mondeling of schriftelijk presenteren. < bv. een verhaal, een gedicht, een toneeldialoog >

2. WISKUNDE

2.1 Getallenkennis

Natuurlijke getallen

Kleuter	DE MINIMUMDOELEN VAN DIT SUBTHEMA MOETEN DOOR DE KLEUTERS BEREIKT WORDEN OP POPULATIENIVEAU 2.1.1 De kleuters kennen de telrij van 0 tot en met 20 (akoestisch tellen) [F]. 2.1.2 De kleuters kennen natuurlijke getallen als aantal en als rangorde [I]. 2.1.3 De kleuters kennen de rangtelwoorden van eerste tot en met tiende [F]. 2.1.4 De kleuters kennen de één-op-één relatie tussen een aantal objecten en de overeenkomstige telwoorden (synchroon tellen) [I]. 2.1.5 De kleuters kennen de irrelevantie van de volgorde van objecten bij het bepalen van een aantal [I]. 2.1.6 De kleuters kennen het principe van conservatie (een aantal is onafhankelijk van tijd en ruimte) [I]. 2.1.7 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● evenveel, niet-evenveel; ● veel/weinig, gelijk/niet gelijk, te veel/te weinig; ● meer, minder, meest, minst, tussen, één meer/één minder; ● van minder naar meer, van weinig naar veel; ● eerste, middelste, laatste, vorige, volgende; ● hoeveel, geen enkel, niets, hoeveel meer, hoeveel minder; ● juist ervoor, juist erna. 2.1.8 De kleuters kunnen (on)gestructureerde aantallen tot en met 10: ● vergelijken; ● sorteren; ● tellen (resultatief tellen); ● koppelen aan het telwoord en de getalnotatie (in alle richtingen); ● van weinig naar veel of omgekeerd ordenen (seriëren).

	2.1.9 De kleuters kunnen (on)gestructureerde aantallen tot en met 5 herkennen zonder te tellen (subiteren). 2.1.10 De kleuters kunnen met behulp van de telrij: ● vanaf een willekeurige plaats tot en met 10 tellen, doortellen en terugtellen; ● 1 meer en 1 minder, juist ervoor en juist erna bepalen bij een gegeven getal tot en met 10. 2.1.11 De kleuters kunnen een rangorde tot en met 10 aangeven. 2.1.12 De kleuters kunnen getallen (in cijfers) tot en met 10 lezen.
4de jaar	2.1.1 De leerlingen kennen paraat de splitsingen tot en met 10 [F]. 2.1.2 De leerlingen kennen de waarde van een cijfer in getallen tot en met 10 000 aan de hand van zijn positie in het plaatswaardesysteem [I]. 2.1.3 De leerlingen kennen het verband tussen telwoorden tot en met 10 000, getalnotatie en aantal [I]. 2.1.4 De leerlingen kennen een getal als aanduiding voor een aantal, rangorde en code [I]. 2.1.5 De leerlingen kennen de kenmerken van deelbaarheid van [I/F]: ● 2, 5; ● 10, 100 en 1 000. 2.1.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: ● E, T, H, D, TD; ● $=, \neq, <, >, \leq, \geq$ (tussen getallen); ● het cijfer (de symbolen 0 tot en met 9), het getal (één- of meercijferig); ● het aantal, de rangorde; ● de getallenas, afronden; ● deelbaar, de deler, de rest, het veelvoud, even en oneven. 2.1.7 De leerlingen kunnen (bij) natuurlijke getallen tot en met 10 000: ● lezen en schrijven; ● vergelijken, ordenen en plaatsen op de getallenas; ● met eenheden, tweetallen, vijftallen en machten van tien tellen, doortellen en terugtellen; ● tellen met sprongen van 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 (in functie van maal- en deeltafels), 25, 50, 100, 125 en 1 000; ● in duizendtallen, honderdtallen, tientallen en eenheden splitsen en samenstellen;

	● herstructureren (in functie van bewerkingen); < bv. bij een deling als 234 : 3 = het getal 234 herstructureren als 210 en 24 om de deling uit te voeren > ● tot op een tien-, honderd- en duizendtal afronden; ● aantallen schatten in betekenisvolle contexten; < bv. hoeveel kinderen kunnen eten in de refter? > ● delers en veelvouden bepalen; ● de kenmerken van deelbaarheid toepassen om de deelbaarheid en de rest te bepalen voor 2, 5, 10, 100 en 1 000.
6de jaar	2.1.1 De leerling kent de waarde van een cijfer in getallen tot en met 10 miljard aan de hand van zijn positie in het plaatswaardesysteem [I]. 2.1.2 De leerling kent miljoen, miljard als eenheid [F]. 2.1.3 De leerling kent de (grootste) gemeenschappelijke deler en het (kleinste) gemeenschappelijk veelvoud [I/F]. 2.1.4 De leerling kent de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: HD, M, TM, HM, Md. 2.1.5 De leerling kan de (grootste) gemeenschappelijke deler en het (kleinste) gemeenschappelijk veelvoud van twee natuurlijke getallen tot en met 100 bepalen. 2.1.6 De leerling kan (bij) natuurlijke getallen tot en met 10 000 000 000: ● lezen en schrijven, waarbij miljoen en miljard als eenheid worden gebruikt; < bv. in 2025 waren we met 8,2 miljard mensen op de aarde > ● vergelijken, ordenen en plaatsen op de getallenas; ● met miljoenen, honderdduizendtallen, tienduizendtallen, duizendtallen, honderdtallen, tientallen, eenheden splitsen en samenstellen; ● herstructureren en samenstellen (in functie van bewerkingen); ● tot op een tienduizend-, honderdduizend-, miljoen- en miljardtal afronden; ● grootteordes inschatten; < bv. België had in 2025 ongeveer 11 miljoen inwoners, China 1,4 miljard > ● de kenmerken van deelbaarheid toepassen om de deelbaarheid en de rest te bepalen. 2.1.7 De leerling kan orde, regelmaat, verbanden en patronen tussen getallen herkennen, beschrijven, maken, verderzetten en opvullen.
Gehele getallen	

Kleuter	/
4de jaar	2.1.8 De leerlingen kennen de uitbreiding van de getallenas met negatieve getallen [I]. 2.1.9 De leerlingen kennen de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: ● het positief getal, het negatief getal; ● het minteken (-). 2.1.10 De leerlingen kunnen terugtellen vanaf nul met eenheden tot en met -10. 2.1.11 De leerlingen kunnen in herkenbare contexten: ● negatieve getallen lezen en interpreteren; ● gehele getallen vergelijken en ordenen.
6de jaar	2.1.8 De leerling kan negatieve gehele getallen tot en met -20 vergelijken, ordenen en plaatsen op de getallenas. 2.1.9 De leerling kan de afstand tussen twee negatieve getallen bepalen met behulp van een schematische voorstelling. < bv. ik ga van verdieping 4 naar verdieping -2, ik daal 6 verdiepingen >
Positieve rationale getallen	
Kleuter	/
4de jaar	2.1.12 De leerlingen kennen een breuk als operator en als deel van een geheel, hierbij is het geheel [I]: ● continu; ● een aantal; ● een getal. 2.1.13 De leerlingen kennen een breuk als rationaal getal en als getal tussen andere getallen [I]. < bij een breuk als rationaal getal geldt de afspraak dat de eenheid het geheel is (= 1), hierdoor kan je alle rationale getallen vergelijken en er bewerkingen mee uitvoeren > 2.1.14 De leerlingen kennen decimale getallen als uitbreiding van het plaatswaardesysteem via de breuken $\frac{1}{10}$ en $\frac{1}{100}$ [I]. 2.1.15 De leerlingen kennen paraat het verband tussen de breuken $\frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{3}{4}$, $\frac{1}{5}, \frac{1}{10}, \frac{1}{100}$ en hun decimale vorm [F]. 2.1.16 De leerlingen kennen de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: ● de (ver)deling, de (on)gelijke delen; ● het dubbel, de helft, een kwart;

	• de teller, de noemer, de breukstreep, de breuk (/); • een stambreuk, een (on)echte breuk; • gelijkwaardig, vereenvoudigen, (on)gelijknamig; • de komma (,), t, h. 2.1.17 De leerlingen kunnen bij een gegeven • geheel en deel, de breuk vinden; • geheel en breuk, het deel bepalen; • deel en breuk, het geheel zoeken met behulp van een schematische voorstelling. 2.1.18 De leerlingen kunnen (bij) breuken waarbij de noemer beperkt is tot en met 20 of breuken die te vereenvoudigen zijn tot deze breuken: • lezen met zowel schuine $(3/4)$ als horizontale $\left(\frac{3}{4}\right)$ breukstreep; • noteren met horizontale breukstreep $\left(\frac{3}{4}\right)$; • voorstellen en herkennen in oppervlaktemodellen en strookmodellen; • gelijknamige breuken vergelijken, ordenen en plaatsen op de getallenas; • herstructureren. < bv. $\frac{5}{4}$ is 1 geheel en $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ is $\frac{1}{4}$ minder dan 1 geheel > 2.1.19 De leerlingen kunnen decimale getallen (tot op 1 honderdste): • lezen en noteren; • in tienden en honderdsten tellen, doortellen en terugtellen; • vergelijken, ordenen en plaatsen op de getallenas; • in tienden en honderdsten splitsen en samenstellen; • in herkenbare contexten interpreteren.

6de jaar	2.1.10 De leerling kent een breuk als een deling [I]. 2.1.11 De leerling kent een natuurlijk getal als een oneigenlijke breuk [I]. < bv. een oneigenlijke breuk is een breuk waarbij de teller een veelvoud is van de noemer, bv. $\frac{9}{3},\frac{6}{6},\frac{3}{1}$ > 2.1.12 De leerling kent een rationaal getal als aanduiding voor een hoeveelheid en een verhouding [I]. 2.1.13 De leerling kent een procent als een breuk met noemer 100 [I]. 2.1.14 De leerling kent het verband tussen een breuk, een decimaal getal en procent [I]. 2.1.15 De leerling kent van de breuken $\frac{1}{2},\frac{1}{4},\frac{3}{4}$, $\frac{1}{5},\frac{1}{10},\frac{1}{100}$ hun uitdrukking als procenten paraat [F]. 2.1.16 De leerling kent een relatieve en absolute vergelijking [I]. < bv. Ik eet de helft van taart A, jij de helft van taart B, ook al eten we allebei een halve taart (relatief), toch hangt de hoeveelheid af van de grootte van de taart (absoluut) > 2.1.17 De leerling kent de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: ● d (duizendste); ● verhouding; ● procent (%). 2.1.18 De leerling kan breuken (noemer tot en met 100), procenten (tot op eenheid) en decimale getallen (tot op 1 duizendste): ● lezen en noteren; ● schematisch voorstellen; ● vergelijken, ordenen en plaatsen op de getallenas; ● vereenvoudigen en gelijknamig maken; ● naar elkaar omzetten; ● afronden (decimale getallen en procenten).

2.2 Bewerkingen	
Overkoepelend deel: begripsvorming, eigenschappen van en relaties tussen bewerkingen	
Kleuter	2.2.1 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● bijdoen, erbij, samen(tellen), samenvoegen; ● weg(nemen), eraf;

	● evenveel, gelijk maken, (gelijke) groepjes maken; ● keer nemen; ● splitsen; ● (eerlijk) verdelen. 2.2.2 De kleuters kunnen met concrete materialen en tot en met 10, volgende rekenhandelingen uitvoeren en verwoorden: ● optellen en aftrekken als: ○ oorzaak-verandering; < bv. ik heb 5 knikkers en ik win er 2, hoeveel heb ik er nu? > ○ combinatie; < bv. ik heb 5 knikkers en jij hebt er 2, hoeveel hebben we er samen? > ○ vergelijking. < bv. ik heb 5 knikkers en jij hebt er 2, hoeveel heb jij er minder? > ● vermenigvuldigen als keerhandeling; < bv. ik heb 2 zakjes met 3 knikkers, hoeveel knikkers in totaal? > ● splitsen van een aantal; < bv. ik heb 6 noten in mijn jaszakken: 4 in de ene, 2 in de andere; dus 6 is gesplitst in een groepje van 4 en een groepje van 2 > ● delen als verdelingsdeling. < bv. ik heb 8 knikkers en verdeel ze over 2 vrienden, hoeveel elk? >
4de jaar	2.2.1 De leerlingen kennen het optellen/aftrekken als: oorzaak-verandering, combinatie, vergelijking [I]. < bv. zie bewerkingen kleuter > 2.2.2 De leerlingen kennen het vermenigvuldigen als: keerhandeling, rooster, vergelijking, combinatie [I]. < bv. * keerhandeling: ik neem 6 keer een zakje met 24 knikkers, hoeveel knikkers heb ik? * rooster: een moestuin heeft 4 rijen met 9 plantjes in elke rij, hoeveel plantjes zijn er? * vergelijking: je hebt 3 keer zoveel stripboeken als jouw vriend, jouw vriend heeft er 18, hoeveel heb jij er? * combinatie: je hebt 4 soorten soep en 5 verschillende broodjes, hoeveel verschillende maaltijden kun je samenstellen? > 2.2.3 De leerlingen kennen het delen als: verdelingsdeling, verhoudingsdeling, opgaande en niet-opgaande deling [I]. < bv. * verdelingsdeling: ik heb 8 knikkers, ik verdeel ze over twee vrienden, hoeveel elk? * verhoudingsdeling: ik heb 8 knikkers, ik maak zakjes van 2 knikkers, hoeveel zakjes? >

	2.2.4 De leerlingen kennen het verband tussen verhoudingsdeling en verdelingsdeling [I]. < bv. 6 : 2 = 3: ik deel 6 knikkers uit aan twee leerlingen en kijk hoeveel ieder er krijgt (=3), ik kan ook tellen hoe vaak ik 2 knikkers kan uitdelen (=3) > 2.2.5 De leerlingen kennen het gelijkheidsteken als aanduiding voor een wiskundige gelijkheid [I]. < het gelijkheidsteken wordt vaak uitsluitend als signaal gezien om iets uit te rekenen, terwijl het slaat op een gelijkheid tussen beide zijden van het gelijkheidsteken > 2.2.6 De leerlingen kennen de rekenvolgorde van links naar rechts [I]. 2.2.7 De leerlingen kennen het gebruik van haakjes om de rekenvolgorde te doorbreken of de rekenvolgorde te benadrukken [I]. < bv. volgorde doorbreken: 3 + 6 + 4 = 3 + (6 + 4) / rekenvolgorde benadrukken: 7 + 9 = (7 + 3) + 6 > 2.2.8 De leerlingen kennen de eigenschappen van bewerkingen [I]: ● neutraal en opslorpend element; ● commutativiteit; ● associativiteit; ● distributiviteit. < de deling is alleen rechtsdistributief t.o.v. de optelling/aftrekking > 2.2.9 De leerlingen kennen relaties tussen bewerkingen [I]: ● een vermenigvuldiging als een herhaalde optelling en deling als een herhaalde aftrekking (of tellen van de sprongen); ● optellen/aftrekken en vermenigvuldigen/delen zijn elkaars inverse bewerking. 2.2.10 De leerlingen kennen de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: ● +, -, x, :, /, ( ), =, ≠; ● optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen; ● plus, min, maal, keer, gedeeld door; ● de som, het verschil, het product, het quotiënt, de rest; ● de aftrekker, het aftrektal, de vermenigvuldiger, het vermenigvuldigtal, de deler, het deeltal; ● termen, factoren; ● aanvullen tot; ● compenseren, omgekeerde bewerking; ● van plaats wisselen, (aaneen)schakelen, splitsen en verdelen.

	2.2.11 De leerlingen kunnen betekenisvolle situaties omzetten naar bewerkingen met natuurlijke getallen en decimale getallen. 2.2.12 De leerlingen kunnen bij een niet-opgaande deling de rest bepalen. 2.2.13 De leerlingen kunnen het gelijkheidsteken correct gebruiken. < bv. 76 + 23 = 76 + 20 + 3 = 96 + 3 = 99 en dus niet 76 + 23 = 76 + 20 = 96 + 3 = 99 > 2.2.14 De leerlingen kunnen flexibel een doelmatige rekenmethode uitkiezen, uitvoeren en verantwoorden op basis van inzicht in de getalstructuur en begrip van de rekenhandelingen. Keuze uit: ● hoofdrekenen: standaardprocedures; ● hoofdrekenen: handig rekenen, meer bepaald compenseren en eigenschappen van bewerkingen gebruiken. 2.2.15 De leerlingen kunnen andere rekenwijzen (zie verder) gebruiken: schattend rekenen, cijferen.
6de jaar	2.2.1 De leerling kent het vermenigvuldigen: 'van' als 'maal' bij breuken [I]. 2.2.2 De leerling kent de eigenschappen van bewerkingen [I]: ● de som van twee getallen verandert niet als we bij één term een getal optellen en dit getal van de andere term aftrekken; ● het verschil van twee getallen verandert niet als we bij beide termen hetzelfde getal optellen of aftrekken; ● het product van twee getallen verandert niet als we de ene factor vermenigvuldigen met een getal en de andere factor delen door dit getal; ● het quotiënt van twee getallen verandert niet als we deeltal en deler vermenigvuldigen met of delen door eenzelfde getal (de rest verandert wel); ● het verband tussen deeltal, deler, quotiënt, rest: $D = d \times q + r$; ● het product/quotiënt verandert niet als we een factor/de deler ontbinden. < bv. vermenigvuldigen met 12 is hetzelfde als vermenigvuldigen met 3 en met 4, delen door 12 is delen door 3 en door 4 > 2.2.3 De leerling kent de volgorde van bewerkingen en het gebruik van haakjes om die te doorbreken [I]. 2.2.4 De leerling kan betekenisvolle situaties omzetten naar bewerkingen met breuken en procenten. 2.2.5 De leerling kan flexibel een doelmatige rekenmethode uitkiezen, uitvoeren en verantwoorden op basis van inzicht in de getalstructuur en begrip van de rekenhandelingen. Keuze uit: ● hoofdrekenen: standaardprocedures; ● hoofdrekenen: handig rekenen; ● andere rekenwijzen: schattend rekenen, cijferen of met een digitale rekentool.

Hoofdrekenen: standaardprocedures	
Kleuter	/
4de jaar	2.2.16 De leerlingen kennen paraat de optellingen en aftrekkingen tot en met 20 [F]. 2.2.17 De leerlingen kennen paraat de vermenigvuldigings- en deeltafels van 1, 2,...,10 [F]. 2.2.18 De leerlingen kunnen standaardprocedures gebruiken voor natuurlijke getallen tot en met 1 000 en grotere getallen met eindnullen: ● optellen en aftrekken: door de tweede term te splitsen in opeenvolgende rangen; < bv. 124 + 254 = 124 + 200 + 50 + 4 > ● vermenigvuldiging als herhaalde optelling; < bv. 3 x 36 = 36 + 36 + 36> ● opgaande en niet-opgaande delingen: het quotiënt bepalen door sprongen te tellen (herhaalde aftrekking); < bv. 74 : 12 = … (12, 24, 36, 48, 60, 72 dus 6) 74 : 12 = 6 met rest = 2> ● opgaande deling door het deeltal te splitsen in een som en de distributiviteit toe te passen. < bv. 234 : 3 = (210 + 24) : 3 = (210 : 3) + (24 : 3) 2.2.19 De leerlingen kunnen standaardprocedures gebruiken voor natuurlijke getallen tot en met 10 000: ● vermenigvuldiging op basis van de distributiviteit (E x HTE, TE x TE). 2.2.20 De leerlingen kunnen standaardprocedures gebruiken voor decimale getallen (tot op 1 honderdste): ● optellen en aftrekken: door de tweede term te splitsen volgens het plaatswaardesysteem; < bv. 6,2 + 3,41 = 6,2 + 3 + 0,4 + 0,01 > ● vermenigvuldigen met een natuurlijk getal op basis van de herhaalde optelling. < bv. 3 x 0,4 = 0,4 + 0,4 +0,4 >
6de jaar	2.2.6 De leerling kan standaardprocedures uitbreiden voor natuurlijke getallen tot en met 10 000 en grotere getallen met eindnullen optellen en aftrekken. 2.2.7 De leerling kan standaardprocedures gebruiken om het resultaat van een bewerking te vinden voor decimale getallen (tot op 1 duizendste): ● optellen en aftrekken; ● vermenigvuldigen met een natuurlijk getal op basis van de keerhandeling;

	< bv. 0,6 x 3 = 3 x 0,6 = 3 x 6 t > ● delen door een natuurlijk getal op basis van de verdelingsdeling. < bv. 0,08 : 2 = 8 h : 2 >
Hoofdrekenen: handig rekenen	
Kleuter	/
4de jaar	2.2.21 De leerlingen kennen een werkwijze voor het vermenigvuldigen met en delen door 10, 100, 1 000 [I]. 2.2.22 De leerlingen kunnen (bij) natuurlijke getallen tot en met 1 000: ● van plaats wisselen en schakelen om handig te rekenen; ● optellen en aftrekken naar analogie met optellingen en aftrekkingen tot 20; < bv. 20 + 30 = … 600 – 300 = … > ● aftrekken door aanvullend optellen; < bv. 801 – 796 = 5 als 797 + … = 801 > ● vermenigvuldigen en delen naar analogie met de tafels; < bv. 80 x 60 = … 120 : 20 = … > ● compenseren op basis van de betekenis van de rekenhandeling: een keer meer, een keer minder, verdubbelen, halveren; ● compenseren op basis van de inverse bewerking. < bv. 140 + 99 = 140 + 100 – 1 = 239 of 32 x 5 = 32 x 10 : 2 = 160 >
6de jaar	2.2.8 De leerling kent een werkwijze voor vermenigvuldigen met en delen door 0,1; 0,01; 0,001; 0,2; 0,5; 2; 5; 25; 50 [I]. 2.2.9 De leerling kent een werkwijze voor vermenigvuldigen met en delen door 10 000, 4, 8 [I]. 2.2.10 De leerling kan eigenschappen van bewerkingen en relaties gebruiken om handig te rekenen. < bv. 31 + 19 = (31 – 1) + (19 + 1) = 30 + 20 73 – 19 = (73 + 1) – (19 + 1) = 74 – 20 12 x 5 = (12 : 2) x (5 x 2) = 6 x 10 48 : 12 = (48 : 2) : (12 : 2) = 24 : 6

	98 x 12 = (100 – 2) x 12 = (100 x 12) – (2 x 12) = 1 200 – 24 (compenseren, splitsen en verdelen) 2 277 : 23 = (2 300 – 23) : 23 = (2 300 : 23) – (23 : 23) = 100 – 1 (compenseren, splitsen en verdelen) > 2.2.11 De leerling kan een factor ontbinden om handig te rekenen. < bv. 25 x 32 = 25 x 4 x 8 = 100 x 8 = 800 3000 : 12 = 3 000 : 3 : 4 = 1 000 : 4 = 250 > 2.2.12 De leerling kan decimale getallen (tot op 1 duizendste) vermenigvuldigen en delen door om te zetten naar breuken. < bv. $4 \times 0{,}7 = 4 \times \frac{7}{10} = \frac{28}{10} = 2{,}8$ $0{,}4 \times 7 = \frac{4}{10} \times 7 = \frac{28}{10} = 2{,}8$ $0{,}18 \times 4 = \frac{18}{100} \times 4 = \frac{72}{100} = 0{,}72$ $0{,}4 \times 0{,}7 = \frac{4}{10} \times \frac{7}{10} = \frac{28}{100} = 0{,}28$ $5{,}4 : 9 = \frac{54}{10} : 9 = \frac{6}{10} = 0{,}6$ $0{,}72 : 0{,}8 = \frac{72}{100} : \frac{8}{10} = \frac{72}{100} \times \frac{10}{8} = \frac{720}{800} = \frac{9}{10} = 0{,}9$ $70 : 3{,}5 = 70 : \frac{35}{10} = 70 \times \frac{10}{35} = \frac{700}{35} = 20$ $5{,}4 : 1{,}2 = \frac{54}{10} : \frac{12}{10} = \frac{54}{10} \times \frac{10}{12} = \frac{540}{120} = \frac{9}{2} = 4{,}5$ >
Bewerkingen met breuken en procenten	
Kleuter	/
4de jaar	2.2.23 De leerlingen kennen een schematische voorstelling voor de oplossingsstrategie van optellen/aftrekken met breuken [I]. 2.2.24 De leerlingen kunnen bij breuken waarbij de noemer beperkt is tot en met 20: ● gelijknamige breuken optellen en aftrekken; ● een breuk van een getal nemen.

6de jaar	2.2.13 De leerling kent een procent van een getal als een vermenigvuldigingsfactor [I]. 2.2.14 De leerling kent een schematische voorstelling voor de oplossingsstrategie van onderstaande bewerkingen met breuken [I]: ● natuurlijk getal x breuk; ● breuk x natuurlijk getal; ● breuk x breuk; ● breuk : natuurlijk getal; ● de drie basisregels die bovenstaande regels samenvatten [I/F]: ○ optellen en aftrekken van (on)gelijknamige breuken; ○ breuk x breuk; ○ breuk : breuk. 2.2.15 De leerling kan bij breuken waarbij de noemer beperkt is tot en met 20 of breuken die te vereenvoudigen zijn tot deze breuken ongelijknamige breuken optellen en aftrekken. 2.2.16 De leerling kan breuken (noemer tot en met 100) vermenigvuldigen en delen. 2.2.17 De leerling kan decimale getallen vermenigvuldigen en delen door ze om te zetten naar breuken (zie Hoofdrekenen: handig rekenen). 2.2.18 De leerling kan een procent van een getal nemen.
Andere rekenwijzen: schattend rekenen, cijferen, rekenen met digitale rekentool	
Kleuter	/
4de jaar	2.2.25 De leerlingen kennen procedures om te cijferen voor optellen en aftrekken op basis van inzicht in de tientalligheid en het plaatswaardesysteem van ons talstelsel [I]. 2.2.26 De leerlingen kennen de wiskundige notatie [F]: ≈ (aanduiding schatting). 2.2.27 De leerlingen kunnen cijferalgoritmes voor optellen en aftrekken gebruiken voor natuurlijke getallen tot en met 10 000. 2.2.28 De leerlingen kunnen schatten door gebruik te maken van afrondingsregels. 2.2.29 De leerlingen kunnen volgende controlestrategieën inzetten om het resultaat van een bewerking te controleren: de omgekeerde bewerking uitvoeren.

6de jaar	2.2.19 De leerling kent procedures om te cijferen voor vermenigvuldigen en delen op basis van inzicht in de tientalligheid en het plaatswaardesysteem van ons talstelsel [I]. 2.2.20 De leerling kan cijferalgoritmes voor vermenigvuldigen en delen gebruiken voor natuurlijke getallen tot en met 10 000 en waarbij vermenigvuldiger en deler van de vorm (T)E zijn. 2.2.21 De leerling kan schattend rekenen wanneer een bepaalde context hierom vraagt zoals bij onvoldoende gegevens of wanneer geen exact resultaat nodig is. < bv. voor een optelling het ene getal naar boven en het andere getal naar beneden afronden > 2.2.22 De leerling kan een digitale rekentool gebruiken voor: ● het uitvoeren van complexere berekeningen (grote getallen, decimale getallen met veel cijfers); ● het bepalen van de rest bij een deling; ● het berekenen van procenten. 2.2.23 De leerling kan volgende controlestrategieën inzetten om het resultaat van een bewerking te controleren: ● de omgekeerde bewerking uitvoeren; ● een digitale rekentool gebruiken.

2.3 Meten en metend rekenen	
Overkoepelende meetinzichten en vaardigheden	
Kleuter	2.3.1 De kleuters kennen de volgende meetinzichten [I]: ● we meten geen objecten maar grootheden van objecten; < bv. we meten geen aquarium, maar de lengte, de inhoud en de massa van een aquarium > ● bij een meting gaan we na hoe vaak de natuurlijke maateenheid in de te meten grootheid gaat. 2.3.2 De kleuters kennen het principe van conservatie: bepaalde handelingen veranderen niets aan de lengte, inhoud en massa van een object [I]. < bv. een touw oprollen verandert niets aan de lengte, een stuk ervan afknippen wel > 2.3.3 De kleuters kennen het principe van samenstellen [I].

	< bv. beseffen dat 2 (of meer) touwen samen even lang kunnen zijn als 1 lang touw of dat een emmer gevuld kan worden door de inhoud van verschillende waterflesjes en verschillende bekers samen te voegen >
4de jaar	2.3.1 De leerlingen kennen de volgende meetinzichten [I]: ● we meten geen objecten maar grootheden van objecten; ● meten is het bepalen van een verhouding: bij een meting gaan we na hoe vaak de maateenheid in de te meten grootheid gaat; ● hoe kleiner de maateenheid, hoe groter het maatgetal (en omgekeerd); ● elk meetresultaat is een benadering, verfijning van maten leidt tot nauwkeuriger meten; ● om meetresultaten te vergelijken, is het nodig dat we ze in dezelfde maateenheid uitdrukken; ● de standaardmaateenheden berusten op afspraken en staan in een vaste verhouding tot elkaar, ze vormen een systeem: het metriek stelsel. 2.3.2 De leerlingen kennen de noodzakelijkheid van standaardmaten voor het eenduidig uitvoeren en vergelijken van metingen [I]. 2.3.3 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: de maateenheid, het maatgetal, de maat (= maatgetal + maateenheid). 2.3.4 De leerlingen kunnen meten en metend rekenen voor lengte, oppervlakte en inhoud, massa, geld, tijdstip en tijdsduur, temperatuur (zie verder) met inbegrip van: ● het zinvol afronden van het resultaat; ● het ordenen van meetresultaten (seriëren). 2.3.5 De leerlingen kunnen een verhoudingstabel gebruiken voor berekeningen met recht evenredige grootheden en vaste verhoudingen.
6de jaar	2.3.1 De leerling kent de meetinzichten uit het 4de jaar toegepast op de nieuwe grootheden [I]. 2.3.2 De leerling kent het onderscheid tussen een verhoudingsmeting (bv. lengte, massa, tijdsduur) en een intervalmeting (temperatuur en tijdstip) [I]. < bv. een lengte van 20 cm is dubbel zo groot als een lengte van 10 cm, een temperatuur van 20°C is niet dubbel zo warm als een temperatuur van 10°C > 2.3.3 De leerling kan indirect meten door: ● een andere grootheid te meten;

	< bv. 1 uur lopen komt overeen met een afstand van 5 km > ● berekeningen te maken; < bv. de dikte van een blad bepalen door de dikte van een blok papier te meten en deze lengte te delen door aantal bladzijden > ● een verhoudingstabel of een formule te gebruiken voor samengestelde grootheden (zie verder bij samengestelde grootheden).
Lengte – oppervlakte – inhoud/volume	
Kleuter	2.3.4 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● (even) lang, kort, hoog, laag, ver, dichtbij, breed, smal, dik, dun, diep, groot, klein, (bijna) vol, (bijna) leeg, veel, weinig; ● langer, korter, hoger, lager, verder, dichter, breder, smaller, dikker, dunner, dieper, groter, kleiner, leger, voller, meer, minder; ● langste, kortste, hoogste, laagste, dikste, dunste, diepste, grootste, kleinste, meeste, minste. 2.3.5 De kleuters kunnen lengte, oppervlakte en inhoud/volume kwalitatief: ● vergelijken; ● (on)gelijk maken; ● ordenen (seriëren); ● samenstellen. 2.3.6 De kleuters kunnen lengte en inhoud kwantitatief: ● meten met natuurlijke maten; < bv. kijken hoeveel bekers nodig zijn om een drinkbus te vullen > ● meten met meetinstrumenten voor natuurlijke maten (eventueel zelfgemaakt); < bv. een volle drinkbus overgieten in een fles met hoeveelheidsmarkeringen > ● schematisch noteren (metingen tot en met 10).
4de jaar	2.3.6 De leerlingen kennen de opbouw van het metriek stelsel en de verbanden tussen opeenvolgende maten voor [I/F]: ● lengte (tot en met km); ● oppervlakte (tot en met m^2); ● inhoud (tot en met l). 2.3.7 De leerlingen kennen referentiematen en referentiepunten voor lengte, oppervlakte en inhoud [F].

	< bv. 1 melkfles als referentiemaat voor 1l, de lengte van een volwassen persoon als referentiepunt voor het schatten van de hoogte van een gebouw > 2.3.8 De leerlingen kennen lengte (en omtrek) als een eendimensionale en oppervlakte als een tweedimensionale grootheid [I]. 2.3.9 De leerlingen kennen het principe dat de lengte of oppervlakte ook van een gebroken, gebogen of grillige vorm kan gemeten worden [I]. 2.3.10 De leerlingen kennen de inhoud van een voorwerp als de hoeveelheid (vloei-)stof die een recipiënt kan bevatten [I]. 2.3.11 De leerlingen kennen het volume van een object als de ruimte die dat object inneemt [I]. 2.3.12 De leerlingen kennen in woorden de formules van (afleiden en paraat kennen) [I/F]: ● de omtrek van een veelhoek als de som van de lengtes van de zijden; ● de oppervlakte van een vierkant en een rechthoek. < oppervlakte vierkant/rechthoek = basis x hoogte > 2.3.13 De leerlingen kennen de volgende maateenheden en hun wiskundige notaties [F]: ● km, hm, dam, m, dm, cm, mm; ● m^2, dm^2, cm^2; ● l, dl, cl, ml. 2.3.14 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: ● de lengte, de basis, de hoogte, de diepte, de omtrek en de afstand; ● de oppervlakte; ● de inhoud. 2.3.15 De leerlingen kunnen een geschikt meetinstrument voor lengte, oppervlakte en inhoud kiezen en een lengte tot op 1 mm nauwkeurig meten en tekenen, een oppervlakte meten met roosterpapier, een volume afpassen met kubussen, een inhoud tot op 1 cl nauwkeurig meten en afmeten. 2.3.16 De leerlingen kunnen referentiematen voor lengte, oppervlakte en inhoud gebruiken om een schatting te maken en deze te vergelijken met het meetresultaat. 2.3.17 De leerlingen kunnen herleidingen tussen veelgebruikte standaardmaateenheden voor lengte, oppervlakte en inhoud uitvoeren met natuurlijke getallen tot en met 10 000. < hm/hm^3 en dam/dam^2/dam^3 zijn geen veelgebruikte maten, maar ondersteunen de opbouw van het metriek stelsel > 2.3.18 De leerlingen kunnen de omtrek en de oppervlakte berekenen van:

	● een vierkant; ● een rechthoek; ● samengestelde figuren (bestaande uit vierkanten/rechthoeken) via omstructureren.
6de jaar	2.3.4 De leerling kent de opbouw van het metriek stelsel en de verbanden tussen opeenvolgende volumematen [I/F]. 2.3.5 De leerling kent de uitbreiding van het metriek stelsel voor inhouds- en oppervlaktematen [I/F]. 2.3.6 De leerling kent referentiematen en referentiepunten voor oppervlakte-, inhouds- en volumematen [F]. 2.3.7 De leerling kent de grootte-orde van een hectare (ha) in een betekenisvolle context [I]. 2.3.8 De leerling kent het volume als een driedimensionale grootheid [I]. 2.3.9 De leerling kent het verband tussen inhoud en volume [I/F]. < bv. 1 dm³ is de ruimte die door 1 liter wordt ingenomen > 2.3.10 De leerling kent in woorden de formules van (afleiden en paraat kennen) [I/F]: ● de omtrek van een cirkel met π als de verhouding tussen de omtrek en de diameter; ● de oppervlakte van een driehoek, parallellogram, ruit, trapezium, regelmatige veelhoek, cirkel waarbij de formules worden afgeleid via het omstructureren naar een figuur waarvan de oppervlakteformule gekend is; ● de oppervlakte van een kubus, balk, cilinder via de som van de oppervlakten van de grensvlakken; ● het volume van een kubus, balk (via het beeld van gelijke lagen), een cilinder (naar analogie met de balk, via oppervlakte grondvlak x hoogte). 2.3.11 De leerling kent de samengestelde grootheid schaal als verhouding tussen de getekende afstand en de werkelijke afstand [I/F]. 2.3.12 De leerling kent de volgende maateenheden en hun wiskundige notaties [F]: ● km², hm², dam², m², dm², cm², mm²; < hm², dam² zijn geen veelgebruikte maten, maar ondersteunen de opbouw van het metriek stelsel > ● kl, hl, dal, l, dl, cl, ml; < kl, hl, dal zijn geen veelgebruikte maten, maar ondersteunen de opbouw van het metriek stelsel > ● km³, hm³, dam³, m³, dm³, cm³, mm³. < km³, hm³, dam³ zijn geen veelgebruikte maten, maar ondersteunen de opbouw van het metriek stelsel > 2.3.13 De leerling kent de volgende begrippen en benaderende waarde [F]:

	● de straal, de diameter; ● het volume; ● π (inclusief de waarde $\pi \approx 3{,}14$). 2.3.14 De leerling kan herleidingen tussen verschillende, veelgebruikte standaardmaateenheden voor lengte, oppervlakte en inhoud uitvoeren. < hl/hm³ en dam²/dal/dam³ zijn geen veelgebruikte maten, maar ondersteunen de opbouw van het metriek stelsel > 2.3.15 De leerling kan een inhoudsmaat naar een volumemaat omzetten en omgekeerd. 2.3.16 De leerling kan formules toepassen om een omtrek, oppervlakte en volume te berekenen. 2.3.17 De leerling kan de schaal, de werkelijke lengte of de lengte op schaal bepalen wanneer twee van de drie grootheden gegeven zijn.
Massa	
Kleuter	2.3.7 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● (even) zwaar, (even) licht; ● zwaarder, lichter; ● zwaarste, lichtste. 2.3.8 De kleuters kunnen massa kwalitatief: ● vergelijken; ● (on)gelijk maken; < bv. maak een balletje dat zwaarder is > ● ordenen (seriëren); ● samenstellen. 2.3.9 De kleuters kunnen massa kwantitatief: ● meten met natuurlijke maten; < bv. zandzakjes > ● meten met een (eventueel zelfgemaakte) balans; ● schematisch noteren (metingen tot en met 10).
4de jaar	2.3.19 De leerlingen kennen de opbouw van het metriek stelsel en de verbanden tussen opeenvolgende maten voor massa (van kg tot g) [I/F]. 2.3.20 De leerlingen kennen referentiematen en referentiepunten voor massa [F].

	< bv. een zak suiker weegt 1 kg > 2.3.21 De leerlingen kennen de volgende maateenheden en hun wiskundige notaties [F]: kg, hg, dag, g. 2.3.22 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: de massa, de balans, de weegschaal. 2.3.23 De leerlingen kunnen een geschikt weeginstrument voor massa kiezen en een massa wegen tot op 0,01 kg. 2.3.24 De leerlingen kunnen referentiematen voor massa gebruiken om een schatting te maken en deze te vergelijken met het meetresultaat. 2.3.25 De leerlingen kunnen herleidingen tussen veelgebruikte standaardmaateenheden voor massa uitvoeren met natuurlijke getallen tot en met 10 000. < hg en dag zijn geen veelgebruikte maten, maar ondersteunen de opbouw van het metriek stelsel >
6de jaar	2.3.18 De leerling kent de uitbreiding van het metriek stelsel voor massa [I/F]. 2.3.19 De leerling kent het verband tussen inhoudsmaten/volumematen en massa [I/F]. < bv. 1l water heeft een volume van 1 dm^3 en een massa van 1 kg > 2.3.20 De leerling kent de volgende maateenheden en hun wiskundige notaties [F]: ● ton; ● dg, cg, mg; ● bruto, netto, tarra. 2.3.21 De leerling kan herleidingen tussen verschillende, veelgebruikte maateenheden voor massa (inclusief inhoudsmaten/volumematen) uitvoeren. 2.3.22 De leerling kan brutomassa, nettomassa of tarra bepalen als twee van de drie massa's gegeven zijn.
Geld	
Kleuter	2.3.10 De kleuters kennen munten en biljetten om dingen te kopen [I]. 2.3.11 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● betalen, geven, krijgen, kopen, ruilen, verkopen, sparen; ● kost meer, kost minder; ● prijs; ● euro. 2.3.12 De kleuters kunnen bij een object een prijs (tot en met 10 euro) schematisch noteren.

	< bv. met bolletjes of streepjes > 2.3.13 De kleuters kunnen (ronde) prijzen (tot en met 10 euro) lezen. 2.3.14 De kleuters kunnen betalen met muntstukken van 1 euro (tot en met 10 euro). 2.3.15 De kleuters kunnen 1 of meer objecten kopen met een totaalbedrag tot en met 10 euro.
4de jaar	2.3.26 De leerlingen kennen de waarde van alle muntstukken en bankbiljetten van de euro [F]. 2.3.27 De leerlingen kennen de volgende maateenheden en hun wiskundige notaties [F]: euro (€, EUR), eurocent. 2.3.28 De leerlingen weten dat 1 euro evenveel is als 100 eurocent [F]. 2.3.29 De leerlingen kunnen tot op 1 eurocent nauwkeurig betalen, wisselen, teruggeven, inschatten. 2.3.30 De leerlingen kunnen de totaalprijs van verschillende artikelen berekenen.
6de jaar	2.3.23 De leerling kent de volgende begrippen [F]: ● de inkoopprijs, de verkoopprijs, de winst, het verlies; ● de oude prijs, de nieuwe prijs, de korting (percentage). 2.3.24 De leerling kan een prijs (inkoopprijs, verkoopprijs, winst, verlies, korting of hun percentage) bepalen als twee van de drie prijzen gegeven zijn.
Tijdstip en tijdsduur	
Kleuter	2.3.16 De kleuters kennen de dagen van de week [F]. 2.3.17 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● eerder, vroeger, later, eerst, dan, daarna, laatst; ● (te) laat, (te) vroeg; ● straks; ● (even) lang, (even) kort; ● langer, korter; ● langst, kortst; ● vandaag, gisteren, morgen; ● de dag, de week, het jaar. 2.3.18 De kleuters kunnen zeggen welke dag van de week het vandaag is, welke dag het gisteren was en welke dag het morgen zal zijn.

	2.3.19 De kleuters kunnen gebeurtenissen tijdens de dag chronologisch ordenen (seriëren). 2.3.20 De kleuters kunnen aftellen tussen nu en speciale gebeurtenissen binnen de periode van een week. < bv. ik ben over 2 dagen jarig > 2.3.21 De kleuters kunnen de duur van een activiteit meten met een meetinstrument. < bv. met een zandloper >
4de jaar	2.3.31 De leerlingen kennen het uur (en afgeleide maateenheden) als aanduiding van een tijdstip en tijdsduur [F]. 2.3.32 De leerlingen kennen een analoge klok en een digitale klok [I/F]. 2.3.33 De leerlingen kennen 1 uur als 60 minuten, 1 minuut als 60 seconden [F]. 2.3.34 De leerlingen kennen de maanden van het jaar [F]. 2.3.35 De leerlingen kennen het aantal dagen van de maanden [F]. 2.3.36 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: ● het uur, het halfuur, het kwartier, de minuut, de seconde; ● eergisteren, overmorgen; ● het jaar (365 dagen), het schrikkeljaar. 2.3.37 De leerlingen kunnen zowel een analoge als digitale klok tot op één minuut nauwkeurig aflezen. 2.3.38 De leerlingen kunnen een datum lezen en noteren. 2.3.39 De leerlingen kunnen een tijdsduur berekenen in dagen/maanden/jaren (van … tot en met …). 2.3.40 De leerlingen kunnen een tijdsduur berekenen in uren en minuten.
6de jaar	2.3.25 De leerling kent de samengestelde grootheid snelheid als de verhouding van de afstand per tijdseenheid [I/F]. 2.3.26 De leerling kent de volgende maateenheden en hun wiskundige notaties [F]: km/uur, m/s. 2.3.27 De leerling kent de volgende begrippen [F]: ● het trimester, het semester; ● het decennium, de eeuw en het millennium; ● de (gemiddelde) snelheid. 2.3.28 De leerling kan een tijdsduur meten. 2.3.29 De leerling kan een tijdsduur berekenen in uren, minuten, seconden.

	2.3.30 De leerling kan een jaartal situeren in een eeuw. 2.3.31 De leerling kan de gemiddelde snelheid, de afstand of de tijd bepalen wanneer twee van de drie grootheden gegeven zijn.
Temperatuur	
Kleuter	/
4de jaar	2.3.41 De leerlingen kennen 0 °C als het vriespunt van water en het smeltpunt van ijs, 100 °C als het kookpunt van water [F]. 2.3.42 De leerlingen kennen de volgende maateenheid en wiskundige notatie [F]: graden Celsius (°C). 2.3.43 De leerlingen kunnen de temperatuur tot op 1 °C nauwkeurig meten, aflezen en noteren.
6de jaar	2.3.32 De leerling kan temperatuurintervallen bepalen.
Hoekgrootte	
Kleuter	/
4de jaar	2.3.44 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: scherpe, rechte en stompe hoeken. 2.3.45 De leerlingen kunnen hoeken kwalitatief: ● vergelijken; < bv. door hoeken op elkaar te leggen > ● sorteren in scherpe, stompe en rechte hoeken door te vergelijken met een rechte hoek; ● ordenen (seriëren); ● samenstellen.
6de jaar	2.3.33 De leerling kent een graad als de hoek die negentig keer in een rechte hoek past [I]. 2.3.34 De leerling kent de volgende maateenheid en wiskundige notatie [F]: graden (°). 2.3.35 De leerling kan met een geodriehoek hoeken tot op 1° nauwkeurig meten en tekenen. 2.3.36 De leerling kan hoekgroottes lezen en noteren.

2.4 Meetkunde

Vormleer	
Kleuter	2.4.1 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● het punt, de lijn, recht, gebogen, rond; ● de hoek; ● de driehoek, de rechthoek, het vierkant, de cirkel (vlakke figuren); ● de kubus, de balk, de bol, de piramide (ruimtefiguren); ● het patroon, opnieuw, hetzelfde, anders. 2.4.2 De kleuters kunnen vanuit handelen meetkundige objecten (vlakke figuren en ruimtefiguren) herkennen, benoemen en sorteren. 2.4.3 De kleuters kunnen vanuit handelen meetkundige objecten opdelen in en samenstellen uit andere meetkundige objecten. 2.4.4 De kleuters kunnen patronen hanteren: ● rijen maken met een afgesproken eenheid; < bv. kralen rijgen, versieringen maken > ● herhalende patronen herkennen, (na)maken, verderzetten, opvullen; < herhalende patronen zijn rijen waarvan de eenheid (bv. rood-blauw-blauw) zich herhaalt (bv. 'rood-blauw-blauw-rood-blauw-blauw-…') > ● de eenheid herkennen in een herhalend patroon. < bv. de eenheid is 'rood-blauw-blauw' in het patroon 'rood-blauw-blauw-rood-blauw-blauw-…' >
4de jaar	2.4.1 De leerlingen kennen eigenschappen als uitspraken die waar zijn voor alle elementen van een verzameling [I]. < bv. 'bij een parallellogram zijn de overstaande zijden even lang' is een uitspraak die waar is voor alle parallellogrammen en dus een eigenschap > 2.4.2 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: ● het punt, de halfrechte, de rechte, het lijnstuk, de kromme; ● de breedte, de lengte; ● de scherpe, rechte, stompe, (overstaande) hoek, het hoekpunt, de benen; ● de (overstaande) zijde, de diagonaal; ● vlakke figuren: de gelijkzijdige driehoek, de gelijkbenige driehoek, de rechthoekige driehoek, de stomphoekige driehoek, de scherphoekige driehoek, het vierkant, de rechthoek, de ruit, de parallellogram, het trapezium, de vierhoek, de vijfhoek, de zeshoek, de (regelmatige) veelhoek;

	● ruimtefiguren: de kubus, de balk, de cilinder, de kegel, de bol, de piramide; ● herhalende en veranderende patronen, de eenheid. 2.4.3 De leerlingen kunnen eigenschappen in verband met zijden (lengte, onderlinge ligging) en hoekgrootte vaststellen en formuleren op verschillende types van eenzelfde vlakke figuur. < bv. vaststellen dat de hoeken van een smalle, brede, gedraaide, kleine of grote rechthoek altijd recht zijn en dit formuleren in de eigenschap 'een rechthoek heeft 4 rechte hoeken' > 2.4.4 De leerlingen kunnen vlakke figuren sorteren op basis van eigenschappen. < bv. verzamel alle figuren met 4 rechte hoeken > 2.4.5 De leerlingen kunnen vlakke figuren opdelen in en samenstellen uit andere vlakke figuren als voorbereiding op het afleiden van formules voor oppervlakte. 2.4.6 De leerlingen kunnen vlakke meetkundige objecten tekenen met hulpmiddelen zoals lat, cirkelsjabloon en ruitjespapier. 2.4.7 De leerlingen kunnen ruimtefiguren benoemen. 2.4.8 De leerlingen kunnen herhalende en veranderende patronen hanteren voor meetkundige objecten/figuren: patronen ● herkennen; ● beschrijven; ● maken; ● verderzetten; ● opvullen.
6de jaar	2.4.1 De leerling kent definities als uitspraken die bepalen welke elementen tot een verzameling horen en welke niet [I]. 2.4.2 De leerling kent de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: ● notaties: het punt (A), de rechte (a), de halfrechte $[AB,$ het lijnstuk $[AB]$, de hoek $\hat{A}$, de vlakke figuur (ΔABC, vierhoek $ABCD$); ● begrensd, onbegrensd; ● de ongelijkbenige driehoek, de (on)regelmatige veelhoek; ● de hoogte, de basis, de schuine zijde; ● de diagonaal, de loodlijn; ● het middelpunt, de diameter, de straal; ● het oppervlak, het zijvlak, het grondvlak, de ontvouwing, de ribbe, het gebogen oppervlak; ● het veelvlak.

	2.4.3 De leerling kan eigenschappen in verband met diagonalen vaststellen en formuleren op verschillende types van eenzelfde vlakke figuur. 2.4.4 De leerling kan meetkundige objecten classificeren met behulp van verzamelingen volgens toenemend of afnemend aantal eigenschappen voor de driehoeken, vierhoeken, veelhoeken, vlakke figuren en de ruimtefiguren en kan hierbij de woorden en, of en niet gebruiken. < bv. verzamel de figuren die een rechthoek of een ruit zijn > 2.4.5 De leerling kan vanuit het classificeren de definities formuleren, beoordelen en corrigeren voor: ● soorten driehoeken; ● soorten vierhoeken; ● (on)regelmatige veelhoeken. 2.4.6 De leerling kan vlakke, meetkundige objecten tekenen vanuit eigenschappen en de gebruikte werkwijze toelichten. < bv. een gelijkbenige driehoek tekenen met behulp van een passer en toelichten waarom deze werkwijze een gelijkbenige driehoek oplevert/de diagonalen gebruiken om een ruit te tekenen > 2.4.7 De leerling kan de juiste ontvouwing(en) selecteren uit verschillende (juiste en foute) varianten van dezelfde ruimtefiguur voor: ● een kubus; ● een balk; ● een cilinder.
Plaatsbepaling	
Kleuter	2.4.5 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● in, tussen, uit, binnen, buiten; ● (er)voor, (er)achter, (er)onder, (er)boven, (er)op, (er)naast; ● ver, dichtbij, tegen, tegenover; ● omhoog, naar boven, omlaag, naar beneden, vooruit, achteruit; ● naar mij toe, van mij weg, dichterbij komen; ● recht naar, schuin naar. 2.4.6 De kleuters kunnen zichzelf oriënteren in een ruimte op basis van positie, afstand en richting. 2.4.7 De kleuters kunnen personen en objecten situeren op basis van positie, afstand en richting ten opzichte van zichzelf en elkaar.

	2.4.8 De kleuters kunnen pictogrammen die onder meer een richting aanduiden lezen en gebruiken. 2.4.9 De kleuters kunnen met de gepaste begrippen verwoorden wat ze zien vanuit een ander gezichtspunt door zich te verplaatsen.
4de jaar	2.4.9 De leerlingen kennen het volgende begrip en de wiskundige notatie [F]: coördinaat (notatie: D5). 2.4.10 De leerlingen kunnen in concrete situaties verwoorden wat ze zien vanuit een ander gezichtspunt door zich mentaal te verplaatsen in de ruimte.
6de jaar	2.4.8 De leerling kent de volgende begrippen en wiskundige notatie [F]: de horizontale as, de verticale as, de coördinaat (notatie: $(3,4)$). 2.4.9 De leerling kan puntcoördinaten gebruiken om een punt in een assenstelsel vast te leggen. 2.4.10 De leerling kan kijklijnen aangeven op een schets en gebruiken om de plaats van de waarnemer te bepalen.
Meetkundige transformaties	
Kleuter	2.4.10 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● verschuiven, draaien, spiegelen; ● het spiegelbeeld; ● vervormen, vergroten, verkleinen; ● de voorkant, de achterkant, de zijkant, de onderkant, de bovenkant. 2.4.11 De kleuters kunnen spiegelbeelden ontdekken met een (geo)spiegel. 2.4.12 De kleuters kunnen eenvoudige spiegelbeelden met materiaal leggen met behulp van een (geo)spiegel. 2.4.13 De kleuters kunnen constructies uitvoeren op basis van verbale instructies, voorschriften op foto's en voorschriften op tekeningen. < bv. een stappenplan volgen om met bouwstenen een toren na te bouwen >
4de jaar	2.4.11 De leerlingen kennen een verschuiving, draaiing en spiegeling [I]. 2.4.12 De leerlingen kennen een aanzicht als een 2D projectie van een 3D figuur [I]. 2.4.13 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: ● het origineel, het beeld; ● het spiegelbeeld, de spiegelas; ● het grondplan, het vooraanzicht, het bovenaanzicht, het zijaanzicht.

	2.4.14 De leerlingen kunnen een verschuiving, draaiing of spiegeling herkennen. 2.4.15 De leerlingen kunnen figuren spiegelen om een spiegelas, tekenen op geruit papier en met een geospiegel controleren. 2.4.16 De leerlingen kunnen aanzichten van een 3D model tekenen. < bv. aanzichten tekenen van een blokkenbouwsel >
6de jaar	2.4.11 De leerling kent een vergroting/verkleining met een vaste verhouding [I]. 2.4.12 De leerling kent schaal als het verband tussen lengtes van het origineel en die van zijn vergroting/verkleining [I]. 2.4.13 De leerling kent de volgende begrippen [F]: de schaal, de lijnschaal, de breukschaal, de verhouding. 2.4.14 De leerling kan figuren om een spiegelas spiegelen, gebruik makend van de eigenschappen van een spiegeling. 2.4.15 De leerling kan figuren vergroten/verkleinen met een vaste verhouding. 2.4.16 De leerling kan op basis van een grondplan of aanzichten een 3D model bouwen.
Meetkundige relaties	
Kleuter	2.4.14 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: dezelfde vorm, even groot. 2.4.15 De kleuters kunnen met concreet materiaal figuren met verschillende oriëntatie en locatie identificeren die: ● congruent zijn (gelijke vorm en gelijke grootte); ● gelijkvormig zijn (gelijke vorm). 2.4.16 De kleuters kunnen symmetrie in eenvoudige figuren herkennen. < bv. door te plooien/vouwdruk >
4de jaar	2.4.17 De leerlingen kennen de onderlinge ligging van rechten/lijnstukken in een vlak [I]. 2.4.18 De leerlingen kennen de volgende begrippen en wiskundige notaties [F]: evenwijdig (∥), loodrecht (⊥), snijdend (⋕). 2.4.19 De leerlingen kunnen rechten en lijnstukken tekenen die loodrecht, evenwijdig en snijdend zijn. 2.4.20 De leerlingen kunnen symmetrieassen in figuren tekenen door gebruik te maken van een geospiegel. 2.4.21 De leerlingen kunnen met concrete materialen gelijkheid van vorm en grootte vaststellen bij een verschuiving, draaiing en spiegeling.
6de jaar	2.4.17 De leerling kent symmetrie als een spiegeling die een figuur op zichzelf afbeeldt [I]. 2.4.18 De leerling kent de volgende begrippen [F]:

	● congruent, gelijkvormig; ● de (a)symmetrie, (a)symmetrisch, de symmetrieas. 2.4.19 De leerling kan congruentie vaststellen bij een spiegeling. 2.4.20 De leerling kan congruente figuren tekenen. 2.4.21 De leerling kan symmetrieassen in figuren tekenen. 2.4.22 De leerling kan vlakke meetkundige objecten tekenen vanuit meetkundige relaties en de gebruikte werkwijze verklaren. < bv. de symmetrieas gebruiken om een gelijkbenige driehoek te tekenen >
Logica en verzamelingen	
Kleuter	2.4.17 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● in, uit, binnen, buiten; ● als … dan … ; ● en, of, niet. 2.4.18 De kleuters kunnen objecten sorteren op basis van een gemeenschappelijke eigenschap volgens 1 of 2 criteria. < kwalitatief classificeren op basis van criteria zoals kleur, vorm, grootte, soort/kwantitatief classificeren op basis van aantal > 2.4.19 De kleuters kunnen als ... dan ... uitspraken gebruiken. < bv. bij het spel schipper-mag-ik-overvaren?: 'als je een rode trui draagt, dan mag je overvaren' >
4de jaar	2.4.22 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: ● de verzameling, de deelverzameling; ● behoort (niet) tot; ● sommige, geen enkele; ● en, of, niet; ● waar/niet waar. 2.4.23 De leerlingen kunnen een verzameling van objecten voorstellen door middel van een Venndiagram. 2.4.24 De leerlingen kunnen nagaan of een uitspraak waar of onwaar is, onder andere met verzamelingen en (tegen)voorbeelden. < bv. 'alle rechthoeken hebben vier rechte hoeken' is waar/'alle rechthoeken hebben vier gelijke zijden' is onwaar >
6de jaar	2.4.23 De leerling kent de doorsnede als het gemeenschappelijk gebied met de elementen die tot de twee verzamelingen behoren [I].

	2.4.24 De leerling kent de volgende begrippen [F]: ● als … dan … ; ● alle, niet alle, juist één, geen, ten minste, ten hoogste. 2.4.25 De leerling kan uitdrukkingen met logische begrippen gebruiken in concrete situaties. < bv. alle ruiten hebben gelijke zijden/een rechthoek die geen vierkant is, heeft juist 2 symmetrieassen > 2.4.26 De leerling kan classificeren volgens meerdere criteria. < bv. de vierhoeken classificeren volgens hoeken en zijden > 2.4.27 De leerling kan nagaan of een uitspraak waar of onwaar is voor nieuwe (meetkundige) begrippen in het 6de jaar. < bv. 'alle vierkanten hebben loodrechte diagonalen' is waar/'alle vierhoeken met loodrechte diagonalen zijn vierkanten' is onwaar >

2.5 Kansrekenen en statistiek	
Kansrekenen	
Kleuter	2.5.1 De kleuters kennen de volgende begrippen [F]: ● kan, kan niet; ● altijd, niet, nooit; ● mogelijk, misschien, soms. 2.5.2 De kleuters kunnen zekere en onzekere gebeurtenissen van elkaar onderscheiden. < bv. ik poets vandaag mijn tanden/opa en oma komen vandaag misschien op bezoek > 2.5.3 De kleuters kunnen de waarschijnlijkheid van gebeurtenissen beschrijven door gebruik te maken van gepaste begrippen. < bv. ik steek nooit over bij een rood licht/op donderdag hebben we altijd turnles >
4de jaar	/
6de jaar	2.5.1 De leerling kent een kans als de verhouding van het aantal gunstige uitkomsten tot het aantal mogelijke uitkomsten [I]. < bv. een muntstuk heeft 2 zijden, de munt is 1 van de zijden. De kans op munt is 1/2.> 2.5.2 De leerling kent een kans als een breuk en als procent [I]. 2.5.3 De leerling kent de volgende begrippen [F]: de kans, de uitkomst(en).

	2.5.4 De leerling kan kansen berekenen voor enkelvoudige gebeurtenissen door de verhouding te bepalen van het aantal gewenste uitkomsten en het aantal mogelijke uitkomsten.
Statistiek	
Kleuter	2.5.4 De kleuters kunnen gegevens over de klas verzamelen, ordenen en voorstellen. < bv. lievelingskleuren in de klas voorstellen met blokjes per gekozen kleur en de populairste kleur vinden als de kleur met het grootste aantal blokjes / grote vloer-matrix met op de rijen 'trui/t-shirt dragen' en op de kolommen 'rood/geel/blauw/groen' >
4de jaar	2.5.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen [F]: ● de tabel; ● het staafdiagram, het beelddiagram, de lijngrafiek, het cirkeldiagram. 2.5.2 De leerlingen kunnen informatie uit tabellen, lijngrafieken, beeld-, staaf- en (op zicht afleesbare) cirkeldiagrammen aflezen, interpreteren en vergelijken om daarmee afwegingen te maken. < op zicht afleesbare cirkeldiagrammen zijn cirkeldiagrammen met delen 1/2, 1/4, 1/8, 1/3, 1/6 of veelvouden hiervan > 2.5.3 De leerlingen kunnen tabellen en staafdiagrammen opstellen op basis van (zelf)verzamelde gegevens.
6de jaar	2.5.5 De leerling kent het verband tussen een cirkeldiagram en de kennis van hoeken, breuken, procenten [I]. 2.5.6 De leerling kent grafieken waarbij twee grootheden ten opzichte van elkaar worden weergegeven [I]. < bv. een tijd-afstandsgrafiek, een grafiek waarbij schermtijd wordt uitgezet tegen aantal uren slapen, een grafiek die (gemiddelde) massa en lengte uitzet > 2.5.7 De leerling kent het gemiddelde als de verhouding van de som van alle waarden op het aantal waarden [I]. 2.5.8 De leerling kent het gemiddelde als een gelijke verdeling van een hoeveelheid [I]. < bv. als ik 120 bonbons verdeel over 10 leerlingen, dan moet ik 12 bonbons geven aan elke leerling (het gemiddelde is 12). > 2.5.9 De leerling kent de mediaan als de middelste waarde in geordende gegevens [I]. 2.5.10 De leerling kent het principe dat het gemiddelde niet altijd samenvalt met de mediaan [I]. < bv. als het gemiddelde op een toets 6/10 is, betekent dit niet (noodzakelijk) dat de helft van de leerlingen hoger scoorde dan 6/10. > 2.5.11 De leerling kent de volgende begrippen [F]: ● het cirkeldiagram; ● de verticale as, de horizontale as; ● het gemiddelde, de mediaan.

	2.5.12 De leerling kan informatie uit een cirkeldiagram, staafdiagram of lijngrafiek met twee grootheden aflezen, interpreteren en vergelijken. 2.5.13 De leerling kan lijngrafieken en cirkeldiagrammen opstellen op basis van (zelf)verzamelde gegevens. 2.5.14 De leerling kan het gemiddelde en de mediaan berekenen van (zelf)verzamelde gegevens.

2.6 Probleemoplossend denken en vraagstukken	
Probleemoplossend denken	
Kleuter	2.6.1 De kleuters kunnen problemen in spel- en leersituaties oplossen gebruikmakend van wiskundige elementen, door: ● op zoek te gaan naar manieren om een probleem op te lossen, ook als er meerdere oplossingen zijn; ● concreet materiaal te gebruiken; ● hun ideeën te delen met anderen.
4de jaar	2.6.1 De leerlingen kunnen wiskundige problemen oplossen met minstens 1 bewerking/handeling, door: ● denkstappen bij wiskundige problemen toe te passen; < bv. * het probleem in eigen woorden vertellen; * het gegeven en het gevraagde onderscheiden; * herkennen of een routineuze methode (zie vraagstukken) of heuristische methode nodig is; * overbodige gegevens negeren; * fouten aangrijpen als aanknoping voor wat nodig is voor een correcte oplossing; * controleren of antwoorden mogelijk zijn. > ● heuristieken toe te passen. < bv. * concreet materiaal gebruiken; * een tekening of schets maken; * een schema of tabel maken; * een systematiek herkennen en voortzetten (patroonherkenning);

	* gissen en missen. >
6de jaar	2.6.1 De leerling kan wiskundige problemen oplossen met meerdere bewerkingen/handelingen, door: ● denkstappen bij wiskundige problemen toe te passen; < bv. * de denkstappen van het 4de jaar toepassen; * een model om problemen op te lossen hanteren zoals het model van Polya dat de volgende stappen onderscheidt: (1) een probleem begrijpen, (2) een plan maken, (3) een plan uitvoeren, (4) reflectie. > ● heuristieken toe te passen. < bv. * de heuristieken van het 4de jaar toepassen; * naar analogie werken met soortgelijke, eerder opgeloste problemen; * een probleem opsplitsen in deelproblemen (decompositie); * een gegeven voorlopig buiten beschouwing laten; * moeilijke gegevens tijdelijk vervangen door eenvoudige; * een algoritme ontwerpen om het probleem op te lossen; * abstraheren. >
Vraagstukken	
Kleuter	/
4de jaar	2.6.2 De leerlingen kunnen met natuurlijke getallen tot en met 1 000 (of grotere getallen met eindnullen), decimale getallen (tot op 1 honderdste) en breuken (noemer tot en met 20 of breuken die te vereenvoudigen zijn tot deze breuken): vraagstukken oplossen over: ● de bewerkingen met (enkelvoudige vraagstukken): ○ natuurlijke getallen voor optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen; ○ decimale getallen en breuken voor optellen en aftrekken. ● verhoudingen met behulp van een verhoudingstabel waarbij: ○ vaste verhoudingen worden vastgesteld; < bv. verhouding blauwe en rode kralen in kralenkettingen >

	○ gelijkwaardige verhoudingen bepaald worden; ○ het ontbrekende verhoudingsgetal berekend wordt; ○ recht evenredige grootheden een rol spelen. < bv. aantal-prijs, massa-prijs, een recept van 2 personen omzetten naar 6 personen > ● één grootheid: lengte, oppervlakte, inhoud, massa, tijd, geld, temperatuur.
6de jaar	2.6.2 De leerling kan met natuurlijke getallen tot en met 10 000 (of grotere getallen met eindnullen), decimale getallen (tot op 1 duizendste) en breuken (noemers tot en met 100): (samengestelde) vraagstukken oplossen over: ● breuken en procenten met: ○ een breuk als operator of deel/geheel; ○ groeipercentages; < bv. een bevolkingstoename > ○ absolute en relatieve vergelijkingen (met verhoudingstabel, een breuk of een procent). < bv. in de Vlinderschool (100 lln.) fietst 48%, in de Parkschool (2000 lln.) een vijfde. Relatief meer fietsers in de Vlinderschool, absoluut meer in de Parkschool. > ● delers, veelvouden en restbepaling; ● de bewerkingen (+, -, x, :) met (samengestelde vraagstukken): ○ natuurlijke getallen; ○ decimale getallen, breuken, procenten. ● ongelijke verdeling waarbij: ○ de som en het verschil gegeven zijn; ○ de som en de verhouding van de delen gegeven zijn. ● mengsels; ● verhoudingen met behulp van een verhoudingstabel (waaronder de regel-van-drie) waarbij: ○ gelijkwaardige verhoudingen bepaald worden; ○ het ontbrekende verhoudingsgetal berekend wordt; ○ recht, omgekeerd en niet-evenredige grootheden een rol spelen. < bv. aantal-prijs, afstand-prijs, afstand-tijd, massa-prijs, aantal dieren-hoeveelheid voedsel, debiet-tijd, tijd-snelheid > ● één grootheid: lengte, oppervlakte, inhoud, volume, massa, tijd, geld, temperatuur, hoekgrootte; ● relaties tussen grootheden (zonder en met procenten): ○ prijsberekeningen: winst/verlies, korting, prijsstijging, enkelvoudige interest; ○ bruto/tarra/netto;

	○ afstand, snelheid en tijd; ○ schaal, lengte op schaal en werkelijke lengte. ● meetkundige figuren waarbij de eigenschappen gebruikt worden; ● statistiek met tabellen, grafieken, diagrammen, gemiddelde en mediaan.

3. WETENSCHAP EN TECHNIEK

3.1 Organismen		Woordenschat (richtinggevend)
Classificatie van organismen		
Kleuter	3.1.1 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot organismen: de fauna, de zoogdieren, de vogels, de vissen, de insecten, de flora. 3.1.2 De kleuters kunnen: ● organismen beschrijven op basis van waarneembare kenmerken; ● fauna beschrijven op basis van voortplantingswijze.	● de dieren, de planten ● bouw ○ de ledematen, het hoofd, het lichaam, de huid ○ de wortel, de stengel, de stam, het blad, de bloem, de vrucht ● voortplantingswijze ○ de eieren, het leggen van eieren ○ zogend, levendbarend

4de jaar	3.1.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot de classificatie van organismen: de gewervelde dieren, de amfibieën, de ongewervelde dieren, de spinachtigen, de schimmels. 3.1.2 De leerlingen kennen de classificatie van organismen: ● de fauna: ○ de gewervelden: ▪ de zoogdieren; ▪ de vogels; ▪ de amfibieën; ▪ de vissen. ○ de ongewervelden: ▪ de insecten; ▪ de spinachtigen. ● de flora; ● de schimmels. 3.1.3 De leerlingen kunnen organismen beschrijven op basis van kenmerken: bouw en voortplantingswijze.	● bouw ○ de ruggengraat, warmbloedig, koudbloedig, de naakte huid ○ de facetogen, de antennes, het segment ○ de hoed, de steel, de sporen, de buisjes, de plaatjes, de zwamvlok, de ring, de paddenstoel, het vruchtlichaam
6de jaar	3.1.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot de classificatie van organismen: het classificeren, de taxonomie, de reptielen, de geleedpotigen, de zaadplanten, de sporenplanten, de bacteriën. 3.1.2 De leerlingen kennen de classificatie van organismen. ● de fauna: ○ de gewervelden: ▪ de zoogdieren; ▪ de vogels; ▪ de reptielen; ▪ de amfibieën; ▪ de vissen. ○ de ongewervelden: ▪ de geleedpotigen:	● bouw ○ het sporenkapsel

	● de insecten; ● de spinachtigen. ▪ andere ongewervelden. ● de flora; ○ de zaadplanten; ○ de sporenplanten. ● de schimmels; ● de bacteriën. 3.1.3 De leerlingen kunnen organismen classificeren op basis van kenmerken: bouw, voedingswijze en voortplantingswijze.	
Ontwikkeling en voortplanting van organismen		
Kleuter	3.1.3 De kleuters kennen de volgende begrippen in verband met de levenscyclus: geboren worden, kiemen, groeien, sterven. 3.1.4 De kleuters kennen de fasen van de levenscyclus: geboorte/kieming, groei, voortplanting, dood.	● fasen: de zwangerschap, de baby, de peuter, de kleuter, het kind, de tiener, de volwassene ● het ei, zogend ● het zaad
4de jaar	3.1.4 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de levenscyclus, de metamorfose. 3.1.5 De leerlingen kennen de levenscyclus van fauna, voor elk van deze groepen: zoogdieren, vogels, amfibieën, insecten. 3.1.6 De leerlingen kennen de fasen van lichamelijke groei en ontwikkeling bij de mens. 3.1.7 De leerlingen kunnen verschillen en overeenkomsten beschrijven bij de voortplanting van fauna.	● levendbarend, eierleggend ● het zoogdier: de geboorte, zogen, het jong ● de vogel: het ei, het uitkomen, het kuiken ● het amfibie: het ei, de larve, het volwassen dier ● het insect: het ei, de larve, de pop, het imago

6de jaar	3.1.4 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de voortplanting, de geslachtelijke voortplanting, de ongeslachtelijke voortplanting, de bestuiving, de bevruchting. 3.1.5 De leerlingen kennen redenen waarom organismen zichzelf voortplanten. 3.1.6 De leerlingen kennen het proces van geslachtelijke en ongeslachtelijke voortplanting bij zaadplanten. 3.1.7 De leerlingen kennen het belang van insecten bij de bestuiving van zaadplanten. 3.1.8 De leerlingen kunnen onderscheid maken tussen geslachtelijke en ongeslachtelijke voortplanting bij zaadplanten.	• de zaadvorming, de zaadverspreiding, de kieming • de bol, de knol, uitlopers, stekken, wortelstokken

3.2 Relatie tussen organismen en tussen organismen en omgevingsfactoren in een biotoop		Woordenschat (richtinggevend)
Relatie tussen organismen onderling en hun omgeving		
Kleuter	3.2.1 De kleuters kennen het principe van eten en gegeten worden.	
4de jaar	3.2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de biotoop, de voedselketen, de voedselkringloop, de producenten, de consumenten, de reducenten, de voedselpiramide; • de preventie, het hergebruik, het sorteren, de recyclage, het verbranden en het storten. 3.2.2 De leerlingen kennen een voedselketen bestaande uit drie organismen. 3.2.3 De leerlingen kennen de rol van organismen in de voedselkringloop: producenten, consumenten, reducenten. 3.2.4 De leerlingen kennen de betekenis van de stappen binnen de ladder van Lansink: preventie, hergebruik, sorteren, recycleren, verbranden, storten. 3.2.5 De leerlingen kunnen de voedselpiramide beschrijven door aan te tonen hoe dieren zich voeden met dieren en/of planten. 3.2.6 De leerlingen kunnen voorbeelden geven van relaties tussen organismen onderling en hun omgeving.	

		• de herbivoor, de carnivoor, de omnivoor
6de jaar	3.2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de biodiversiteit, het voedselweb, het grasland, het bos, de heide, de zee en de kust, het stadslandschap, het agrarisch landschap, het zoet water, het ecosysteem. 3.2.2 De leerlingen kennen de opbouw van een voedselweb. 3.2.3 De leerlingen kennen diensten die het ecosysteem levert aan de mens. 3.2.4 De leerlingen weten dat mensen een positieve en negatieve impact kunnen hebben op het ecosysteem. 3.2.5 De leerlingen kunnen aan de hand van hun biotische en abiotische factoren de volgende biotopen identificeren: grasland, bos, heide, zee en kust, stadslandschap, agrarisch landschap, zoet water. 3.2.6 De leerlingen kunnen voedselketens opnoemen en interpreteren. 3.2.7 De leerlingen kunnen verwoorden dat omgevingen kunnen veranderen. 3.2.8 De leerlingen kunnen verwoorden waarom biodiversiteit essentieel is voor het leven op aarde.	
Bouw van organismen		
Kleuter	/	
4de jaar	3.2.7 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de wortel, de stam, de stengel, het blad, de bloem, de vrucht, het zaad; • het transport. 3.2.8 De leerlingen kennen de functie van de verschillende delen van een plant: wortel, stengel, stam, bladeren, bloemen, vruchten, zaad. 3.2.9 De leerlingen weten dat stoffen worden getransporteerd binnen dieren en planten. 3.2.10 De leerlingen kunnen gelijkenissen en verschillen benoemen tussen ouders en nakomelingen bij mens en dier.	

6de jaar	3.2.9 De leerlingen kennen de volgende begrippen: ● de kelkbladeren, de kroonbladeren, de stamper, de meeldraden, het vruchtbeginsel; ● de cel; ● de evolutie, de soort, de aanpassing, de erfelijke eigenschappen. 3.2.10 De leerlingen kennen de functie van de verschillende delen van een bloem: kelkbladeren, kroonbladeren, stamper, vruchtbeginsel, meeldraden. 3.2.11 De leerlingen kennen het concept van evolutie. 3.2.12 De leerlingen weten dat alle organismen uit één of meer cellen bestaan. 3.2.13 De leerlingen weten dat soorten in de loop der tijd veranderen en dat sommige uitgestorven zijn. 3.2.14 De leerlingen weten dat nakomelingen erfelijke eigenschappen van hun ouders meekrijgen. 3.2.15 De leerlingen weten dat nakomelingen in de regel verschillend van, en niet identiek aan hun ouders zijn. 3.2.16 De leerlingen kunnen voorbeelden geven van aanpassingen van organismen.	natuurlijke selectie de erfelijkheid, de variatie
Energiebronnen en voedingsstoffen		
Kleuter	3.2.2 De kleuters kennen verschillende voedingsmiddelen. 3.2.3 De kleuters weten dat mensen eten en drinken om te groeien en te bewegen. 3.2.4 De kleuters kunnen aangeven dat je moet eten wanneer je honger hebt en drinken wanneer je dorst hebt.	
4de jaar	3.2.11 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de voedingsmiddelen, de bouwstof, de brandstof, de beschermende stof. 3.2.12 De leerlingen kennen de functies van voedsel: bouwstof, brandstof, beschermende stof. 3.2.13 De leerlingen kunnen onderzoeken dat planten groeien wanneer ze zonlicht, water en warmte krijgen.	
6de jaar	3.2.17 De leerlingen kennen de volgende begrippen: ● de fotosynthese, de koolstofdioxide, het zuurstofgas;	

	• de voedingsstoffen, de suiker, het eiwit, het vet, het water, het mineraal, de vitamine, de vezels. 3.2.18 De leerlingen kennen de verschillende voedingsstoffen en hun functie: suikers, eiwitten, vetten, water, mineralen, vitaminen, vezels. 3.2.19 De leerlingen kennen het principe van fotosynthese. 3.2.20 De leerlingen kennen de zon als primaire energiebron. 3.2.21 De leerlingen weten dat bijna elke voedselketen start onder invloed van de energie van de zon.	de chloroplasten, de glucose, de koolstofdioxide, het zuurstofgas

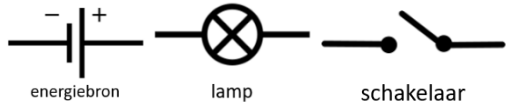
3.3 Menselijk lichaam		Woordenschat (richtinggevend)
Fysieke functies van de mens		
Kleuter	3.3.1 De kleuters kennen de volgende begrippen: • de spieren, de botten, de longen, het hart, de maag, de ogen, de oren, de neus, de mond, de huid; • bewegen, steunen, ademen, de hartslag, de honger, de dorst; • zien, horen, ruiken, proeven, voelen. 3.3.2 De kleuters kennen lichaamsdelen en hun functie: spieren, botten, longen, hart, maag, ogen, oren, neus, mond, huid. 3.3.3 De kleuters kunnen deze lichaamsdelen op het eigen lichaam aanduiden en benoemen.	
4de jaar	3.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de spijsvertering, de slokdarm, de lever, de darmen, de anus; • de beweging, de spieren, de pezen, het skelet, de gewrichten. 3.3.2 De leerlingen kennen fysieke functies van de mens en de bijbehorende weefsels en organen met hun functie: spijsvertering, beweging, steun (skelet). 3.3.3 De leerlingen kunnen deze lichaamsdelen, weefsels en organen op het eigen lichaam aanduiden en benoemen.	

6de jaar	3.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de waarneming, de zintuigen, de hersenen, de zenuwen; • de voortplanting, de teelbal, de zaadleider, de penis, het sperma, de eierstok, de eileider, de eicel, de baarmoeder, de vagina; • de ademhaling, de keel, de luchtpijp, de longen; • de bloedsomloop, de bloedvaten, de ader, de slagader, de haarvaten, zuurstofrijk, zuurstofarm. 3.3.2 De leerlingen kennen fysieke functies van de mens, en de bijbehorende weefsels en organen met hun functie: waarneming, voortplanting, ademhaling, bloedsomloop. 3.3.3 De leerlingen kunnen deze lichaamsdelen, weefsels en organen schematisch weergeven.	

3.4 Eigenschappen van materie		Woordenschat (richtinggevend)
Kleuter	3.4.1 De kleuters kunnen materie sorteren op basis van waarneembare eigenschappen.	• het hout, de steen, het zand • het papier, de stof, het glas
4de jaar	3.4.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de materie, natuurlijk, synthetisch; • omkeerbare reactie, niet-omkeerbare reactie. < bv. zout lost op in water, zout kan terug van het water gescheiden worden door het water te laten verdampen, verbranding is niet-omkeerbaar > 3.4.2 De leerlingen kunnen materie onderzoeken en vergelijken op basis van hun eigenschappen: de hardheid, de breekbaarheid, de waterdichtheid, de thermische geleidbaarheid, de oplosbaarheid.	• de grondstof, het materiaal • de klei, het leer • de nylon, de kunststof
6de jaar	3.4.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de massadichtheid; • de deeltjes; • de zuivere stof, de verbinding. 3.4.2 De leerlingen weten dat alle materie uit deeltjes bestaat.	

	3.4.3 De leerlingen kunnen de massa-volume-relatie tussen voorwerpen met verschillende massadichtheden onderzoeken. 3.4.4 De leerlingen kunnen materie onderzoeken en vergelijken op basis van hun eigenschappen.	• de smelttemperatuur, de elektrische geleidbaarheid, de lichtdoorlaatbaarheid

3.5 Natuurkundige verschijnselen		Woordenschat (richtinggevend)
Kleuter	3.5.1 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurkundige verschijnselen: • de zon, de lamp, licht, donker, de schaduw, de spiegel; • het stopcontact, de batterij; • aantrekken, afstoten, de magneet, magnetisch. 3.5.2 De kleuters kennen licht: de lichtbron, de reflectie. 3.5.3 De kleuters kennen geluid: hard, zacht. 3.5.4 De kleuters kennen magnetisme • eigenschappen van magneten: aantrekken, afstoten. 3.5.5 De kleuters kunnen magnetische en niet-magnetische materialen onderscheiden.	
4de jaar	3.5.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de kracht, de massa; • de plaats, de beweging, de snelheid, de weerstand, versnellen, vertragen, de richting; • de energie, de energie-omzetting; • de thermische energie, de temperatuur; • de geluidsbron, de luidspreker, de toonhoogte, hoog, laag, de trilling; • het magnetisme, de noordpool, de zuidpool, de magnetische kracht, de magnetische polen, het magnetisch veld, het kompas; • de aggregatietoestand, vast, vloeibaar, gasvormig, smelten, stollen, verdampen, condenseren, het smeltpunt, het kookpunt. 3.5.2 De leerlingen kennen kracht en beweging: • de relatie tussen kracht en de verandering van de beweging bij een bepaalde massa; • de relatie tussen massa en de verandering van de beweging bij een bepaalde kracht. 3.5.3 De leerlingen kennen energie en energievormen:	

	• bewegingsenergie; < bv. windenergie > • thermische energie. < bv. zonne-energie > 3.5.4 De leerlingen kennen licht: rechtlijnige beweging. 3.5.5 De leerlingen kennen geluid: • ontstaan van geluid: trilling; • toonhoogte of frequentie; • geluidssterkte. 3.5.6 De leerlingen kennen magnetisme: • polen, noordpool, zuidpool, magnetische kracht; • aarde als magneet. 3.5.7 De leerlingen kennen aggregatietoestanden: • de faseovergangen; • de relatie tussen temperatuur en faseovergangen.	
6de jaar	3.5.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • het gewicht, de druk, de weerstand; < bv. verschil in weerstand bij beweging in lucht of water > • de energieomzetting; • reflecteren, absorberen, doorlaten; • de stroomkring, de geleider, de isolator, de spanning, de stroomsterkte . 3.5.2 De leerlingen kennen kracht en beweging: • het onderscheid tussen gewicht en massa; • gewicht als kracht en massa als maat voor de hoeveelheid materie van een bepaalde stof; • effecten van krachten: verandering van bewegingstoestand. 3.5.3 De leerlingen kennen energie:	

	• kernenergie; • elektrische energie; • chemische energie. < bv. biomassa, fossiele energie > 3.5.4 De leerlingen kennen licht: reflecteren, absorberen en doorlaten van licht. 3.5.5 De leerlingen kennen geluid: de relatie tussen geluidssterkte en afstand tot de geluidsbron. 3.5.6 De leerlingen kennen elektrische verschijnselen: • elektrische schakeling, stroomkring; • geleiders, isolatoren; • symbolen bij het voorstellen van een eenvoudige schakeling: energiebron, verbruiker, geleider, schakelaar. < bv. energiebron: batterij, verbruiker: lamp > 3.5.7 De leerlingen kunnen natuurkundige verschijnselen onderzoeken met behulp van de onderzoekscyclus.	

3.6 Systematische en methodische benadering van wetenschappelijke en technologische problemen		Woordenschat (richtinggevend)
Onderzoekende houding		
Kleuter	3.6.1 De kleuters kennen de relatie tussen oorzaak en gevolg. 3.6.2 De kleuters kunnen aangeleerde woordenschat inzetten om te redeneren over een wetenschappelijke vraag.	
4de jaar	3.6.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het onderzoek, de onderzoeksvraag, de hypothese, de conclusie. 3.6.2 De leerlingen kennen het concept van onderzoeksvraag en hypothese. 3.6.3 De leerlingen kunnen een voorafgaand opgezet eerlijk onderzoek uitvoeren.	

	3.6.4 De leerlingen kunnen systematisch waarnemingen noteren en conclusies trekken.	
6de jaar	3.6.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de onderzoekscyclus, eerlijk onderzoeken, verkennen, onderzoek opzetten, onderzoek uitvoeren, concluderen, presenteren. 3.6.2 De leerlingen kennen de onderzoekscyclus als een gestructureerde aanpak met de volgende fasen: verkennen, onderzoek opzetten, onderzoek uitvoeren, concluderen, presenteren. 3.6.3 De leerlingen kunnen een onderzoek opzetten met behulp van de onderzoekscyclus. 3.6.4 De leerlingen kunnen de volgende basisprincipes van eerlijk onderzoek toepassen: gecontroleerde omstandigheden, reproduceerbaarheid.	
Ontwerpend leren		
Kleuter	3.6.3 De kleuters weten dat voorwerpen en materialen een functie hebben en ontworpen zijn om een probleem op te lossen.	
4de jaar	3.6.5 De leerlingen kennen ontwerpen als een manier om aan een behoefte te voldoen. 3.6.6 De leerlingen kunnen met concreet materiaal en gegeven criteria een ontwerp bedenken en uitvoeren om aan een behoefte te voldoen.	
6de jaar	3.6.5 De leerlingen kennen de volgende begrippen: ontwerpen, optimaliseren, de ontwerpcyclus, verkennen, ideeën verzinnen en selecteren, het ontwerp plannen, het ontwerp realiseren, testen en optimaliseren, presenteren. 3.6.6 De leerlingen kennen de ontwerpcyclus als een gestructureerde aanpak met de volgende fasen: verkennen, ideeën verzinnen en selecteren, ontwerp plannen, ontwerp realiseren, testen en optimaliseren, presenteren. 3.6.7 De leerlingen kennen het belang van het formuleren van criteria om aan een behoefte te voldoen. 3.6.8 De leerlingen kunnen ontwerpen met behulp van de ontwerpcyclus.	

3.7 Technologie	Woordenschat (richtinggevend)

Hoe mens, wetenschap en technologie elkaar beïnvloeden		
Kleuter	/	
4de jaar	/	
6de jaar	3.7.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de wisselwerking, de wetenschap, de technologie, de technologische ontwikkeling, de wetenschappelijke ontdekking, de innovatie, de uitvinding, de duurzaamheid, de ecologische voetafdruk, de ethiek. 3.7.2 De leerlingen kunnen uitdrukken dat gevolgen van wetenschappen en technologie op zichzelf, anderen, het milieu en de maatschappij, zowel op korte als op lange termijn, positief, negatief of onzeker kunnen zijn.	
Technische systemen hanteren		
Kleuter	3.7.1 De kleuters kunnen leeftijdsadequate technische systemen correct en veilig gebruiken.	
4de jaar	3.7.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: monteren, demonteren. 3.7.2 De leerlingen kennen basisgereedschap voor montage en demontage. 3.7.3 De leerlingen kunnen basisvaardigheden toepassen bij het monteren en demonteren van technische systemen.	
6de jaar	3.7.3 De leerlingen kennen de volgende begrippen: herstellen, onderhouden. 3.7.4 De leerlingen kennen basisgereedschap voor basisonderhoud en herstellingen. 3.7.5 De leerlingen kennen het belang van het onderhouden en herstellen van technische systemen. 3.7.6 De leerlingen kunnen basisonderhoud en kleine herstellingen uitvoeren. <bv. fietsband plakken, batterij vervangen >	
Technische systemen beschrijven		
Kleuter	/	

4de jaar	3.7.4 De leerlingen kennen het volgende begrip: de onderdelen. 3.7.5 De leerlingen kunnen de werking van een technisch systeem beschrijven aan de hand van onderdelen en materialen. 3.7.6 De leerlingen kunnen verwoorden hoe vormgeving en design een rol spelen bij het gebruik van technische systemen.	
6de jaar	3.7.7 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het tandwiel, de riem, de ketting, de hefboom, de katrol, het technische systeem, de vormgeving, het design. 3.7.8 De leerlingen kennen belangrijke mechanische overbrengingen: tandwielen, riemen en kettingen, hefbomen, katrollen. 3.7.9 De leerlingen kennen de werking van technische systemen op basis van kennis over natuurkundige verschijnselen. 3.7.10 De leerlingen kunnen de werking, de bouw en de materiaalkeuze van technische systemen analyseren en beschrijven.	

4. AARDRIJKSKUNDE

4.1 Topografie		Woordenschat (richtinggevend)
Topografisch referentiekader		
Kleuter	4.1.1 De kleuters kennen de naam van: ● België; ● een plaatselijke rivier; ● de rivier de Nijl. 4.1.2 De kleuters kunnen water, land en de polen op de wereldbol aanduiden.	
4de jaar	4.1.1 De leerlingen kennen de naam en de ligging van: ● de schoolgemeente en eventuele deelgemeenten, en buurgemeenten; ● de eigen regio; ● de Belgische provincies met hun hoofdplaatsen; ● de buurlanden van België; ● de gewesten en gemeenschappen; ● Schelde, Maas en IJzer; ● een aantal regio's van België: Kempen, Hoge Venen, kuststreek, Ardennen; ● Noordzee en Middellandse Zee; ● de werelddelen: Afrika, Antarctica, Azië, Europa, Oceanië, Noord-Amerika en Zuid-Amerika; ● de Grote Oceaan, Atlantische Oceaan en Indische Oceaan; ● de vulkaan: de Etna.	
6de jaar	4.1.1 De leerlingen kennen de naam en de ligging van: ● landen van de Europese Unie en hun hoofdsteden, evenals het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen, Zwitserland, Rusland en hun hoofdsteden; ● Egypte, Marokko, Congo, Zuid-Afrika; ● de Verenigde Staten van Amerika, Canada, Mexico, Brazilië, Argentinië; ● Australië, Nieuw-Zeeland; ● China, India, Japan; ● Israël, Iran, Turkije; ● een aantal grote rivieren: de Seine, de Donau, de Rijn, de Amazone;	

	● een aantal bergketens: Alpen, Himalaya, Pyreneeën, Oeral; ● de hoogste berg ter wereld: Mount Everest.	
Relatieve en absolute ligging		
Kleuter	4.1.3 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot relatieve ligging: dichtbij, veraf, voor, achter, opzij, boven, onder, tussen, binnen, buiten, hoog, laag, in, uit, naast, midden. 4.1.4 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot absolute plaatsbepaling: ● de straatnaam en het huisnummer; ● de Noordpool, de Zuidpool.	
4de jaar	4.1.2 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot relatieve ligging: de hoofdwindrichtingen, de tussenwindrichtingen, het noorden, het oosten, het zuiden, het westen, het noordoosten, het zuidoosten, het zuidwesten, het noordwesten, N, O, Z, W, NO, ZO, ZW, NW. 4.1.3 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot absolute plaatsbepaling: ● de thuisgemeente en de postcode, de schoolgemeente en de postcode; ● de nulmeridiaan, de evenaar; ● het noordelijk halfrond, het zuidelijk halfrond, het oostelijk halfrond en het westelijk halfrond.	
6de jaar	4.1.2 De leerlingen kennen parallellen/breedtecirkels die het klimaat afbakenen: ● Steenbokskeerkring, Kreeftskeerkring; ● Noordpoolcirkel en Zuidpoolcirkel.	

4.2 Aardrijkskundige kennis		Woordenschat (richtinggevend)
Kenmerken van de aarde en haar atmosfeer		
Kleuter	4.2.1 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot kenmerken van de aarde en haar atmosfeer: het land, het water, de lucht, de rots, de grot, het zand.	
4de jaar	4.2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot kenmerken van de aarde en haar atmosfeer: ● 'de blauwe planeet', het zoet en zout water, de atmosfeer; ● de verschillende lagen van de aarde en hun relatieve temperatuur.	

	4.2.2 De leerlingen kennen het concept waterkringloop: verdamping, condensatie, wolken, neerslag, grondwater, oppervlaktewater. 4.2.3 De leerlingen kennen de kenmerken, oorzaken en gevolgen van vulkanen: ● waarom vulkanen uitbarsten: magma, lava, vulkaanpijp, krater; ● hoe vulkanen het landschap en menselijke activiteiten (landbouw, toerisme) kunnen beïnvloeden: aswolk, mineralen.	rotsachtige buitenlaag, halfvaste middenlaag, binnen- en buitenkern
6de jaar	4.2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot de aarde en haar atmosfeer: het zuurstofgas, de koolstofdioxide. 4.2.2 De leerlingen kennen de rol van de atmosfeer voor leven op aarde. 4.2.3 De leerlingen kennen het belang van delfstoffen vanuit verschillende perspectieven: ● economie; ● politiek; ● duurzaamheid. 4.2.4 De leerlingen kennen de kenmerken, oorzaken en gevolgen van aardbevingen: ● voorbeelden van platen, plaatgrens, principe van platentektoniek; ● epicentrum, seismische golven, beving; ● voorbeelden van aardbevingen, ligging en mogelijke effecten: naschok, verwoesting, tsunami, aardverschuiving; ● de magnitude van een aardbeving; ● inspanningen om schade door aardbevingen te anticiperen en te beperken: technieken bij constructie van gebouwen om schokken op te vangen, monitoren en preventief evacueren. 4.2.5 De leerlingen kunnen de ruimtelijke spreiding van aardbevingen, vulkanen en bergketens in verband brengen met de ligging van plaatgrenzen: ● de Ring van Vuur; ● patroon van vulkanen in het Middellandse Zeegebied waaronder de Etna.	verschuiven
Landschappen: natuurlijke en menselijke aspecten		

Kleuter	4.2.2 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurlijke aspecten van landschappen: ● de reliëfvorm: de berg, de heuvel, de vallei; ● de helling: omhoog, omlaag, steil, zacht; ● het water: de oceaan, de zee, het strand, de rivier, de beek, de plas, de vijver; ● de vegetatie: de boom, het bos, het gras, het grasland, de weide, het riet, het gazon; ● de bodem: vruchtbaar, zanderig, rotsachtig. 4.2.3 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot infrastructuur en hun interactie met landschappen: ● het wonen: het huis, het appartement, de tuin; ● de transportinfrastructuur: de weg, de straat, de bus, het spoor, de trein; ● de landbouw: de akker, de boerderij, de stal, de koe, het schaap, het varken, het gewas; ● de industrie: de fabriek, de werkplaats; ● de handel en de diensten: de winkel, de markt, de bakkerij; ● de recreatie en het toerisme: het zwembad, de zee, het park, de bibliotheek.	
4de jaar	4.2.4 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurlijke aspecten van landschappen, inclusief de vorming en het proces ervan: ● het reliëf: de bergketen, het zeeniveau, de horizonlijn, de hoogte, het hoogteverschil; ● de riviervorming en -processen: de bron, de smeltende ijskappen en gletsjers, de typische kenmerken van beneden-, midden- en bovenloop van rivieren, het eroderen, het afzetten, de waterval, de meander, het estuarium, de delta; ● de vegetatie: het loofbos, het naaldbos; ● de bodem: het zand, de klei, de leem, steenachtig. 4.2.5 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot infrastructuur en hun interactie met landschappen: ● het wonen: het rijhuis, het vrijstaand huis, het appartementsgebouw, stedelijk, landelijk, de stad; ● de transportinfrastructuur: de snelweg, het kanaal, de (lucht)haven; ● de landbouw: de akkerbouw, de veeteelt, de gemengde landbouw, de tuinbouw, de glastuinbouw; ● de landbouwprocessen: de irrigatie; ● de verwerking en de distributie van gewassen; ● het water als hulpbron: de dam, het reservoir, de waterkracht; de vervuiling van waterhabitats; ● de handel en de diensten: het kantoor, de bank, het winkelcentrum;	

	● de recreatie en het toerisme: het sportterrein, de entertainmentfaciliteit.	
6de jaar	4.2.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurlijke aspecten van landschappen: ● het reliëf: de hellingsgraad; < bv. landbouw op terrassen om regenwater op steile hellingen op te vangen, wegen en spoorwegen houden rekening met hellingen > ● de kustprocessen en de gerelateerde landvormen en habitats: de golfslag, de kustlijn, de landtong, de kiezel, de zandduin, de koraalrif, de kusthabitat; < bv. de steltlopers, meeuwen en sterns nestelen en foerageren op de Belgische kusthabitats van slikken en schorren, het zeeleven met inbegrip van wormen, schelpdieren en vissen die leven in de ondiepe wateren voor de Belgische kust > ● de vegetatie en het verband met bodem, vegetatietype en klimaat: de woestijn, de woestijnvorming, de steppe, de savanne, het regenwoud. 4.2.7 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot infrastructuur en hun interactie met landschappen: ● het wonen: de verstedelijking, de open ruimte, de ruimtelijke ordening; ● de landbouw: de intensieve landbouw, de duurzame landbouw, de voedselbewaring, -verwerking en -distributie; ● het menselijk gebruik van natuurlijke hulpbronnen: de duurzaamheid; ● het kustbeheer: de golfbrekers; ● de handel en de diensten: de opslagfaciliteiten voor grondstoffen, materialen en goederen.	
Aardrijkskundige indicatoren		
Kleuter	/	
4de jaar	4.2.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot bevolking: ● de bevolkingsdichtheid; ● patronen van bevolkingsspreiding in een land of regio; ● manieren om de diversiteit van de bevolking te beschrijven: de etniciteit, de religie, de leeftijd. 4.2.7 De leerlingen kennen verklarende factoren die verandering in bevolkingsaantallen beïnvloeden: ● migratie;	dichtbevolkt, dunbevolkt

	• geboortecijfer; • industrialisatie en verstedelijking.	
6de jaar	4.2.8 De leerlingen weten dat er verschillende niveaus van welvaart zijn. 4.2.9 De leerlingen kunnen vergelijkingen maken binnen en tussen landen door middel van aardrijkskundige indicatoren: • oppervlakte; • bevolkingsaantal; • bevolkingsdichtheid; • welvaartsniveau.	
Weer en klimaat		
Kleuter	4.2.4 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot weersverschijnselen: • de temperatuur; • de neerslag; • de bewolking; • de wind. 4.2.5 De kleuters kunnen de relatie tussen bewolking en neerslag beschrijven.	
4de jaar	4.2.8 De leerlingen kennen het verschil tussen weer en klimaat. 4.2.9 De leerlingen kennen de kenmerken van de belangrijkste klimaatzones: polair, tropisch, gematigd. 4.2.10 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot klimaatspecifieke en extreme weersverschijnselen: • de orkaan, de tyfoon; • de hittegolf, de sneeuwstorm, de waterbom.	
6de jaar	4.2.10 De leerlingen kennen het concept vegetatietype. 4.2.11 De leerlingen kennen de relatie tussen de ligging van de breedtecirkels en klimaatzones: polair, tropisch, gematigd. 4.2.12 De leerlingen kunnen voorbeelden geven van hoe reliëf en seizoensgebonden oceaantemperaturen het weer beïnvloeden: luchtdruk, landmassa.	
Kosmografie		

Kleuter	4.2.6 De kleuters kennen de volgende begrippen: • de aarde, de maan, de zon, de sterren; • de dag en de nacht. 4.2.7 De kleuters kunnen het ritme van de seizoenen in de directe omgeving herkennen. 4.2.8 De kleuters kunnen de beweging van de aarde om haar as tonen met behulp van een wereldbol.	
4de jaar	4.2.11 De leerlingen kennen de zon als ster. 4.2.12 De leerlingen kennen de namen van de planeten binnen ons zonnestelsel. 4.2.13 De leerlingen kennen de duur en de richting van de beweging van de aarde om haar as. 4.2.14 De leerlingen kennen de namen, kenmerken en de begin- en einddatum van de seizoenen. 4.2.15 De leerlingen kennen de relatie tussen de beweging van de aarde en dag/nacht, tijdszones.	
6de jaar	4.2.13 De leerlingen kennen kenmerken en verschijnselen van het heelal: planetenstelstel, zonnestelstel, sterren. 4.2.14 De leerlingen kennen de getijden: eb, vloed, laagwater, hoogwater. 4.2.15 De leerlingen kennen de maanfasen: volle maan, nieuwe maan, eerste kwartier, laatste kwartier. 4.2.16 De leerlingen kennen de eclipsen: zonsverduistering, maansverduistering. 4.2.17 De leerlingen kennen de duur en de richting van de beweging van de aarde rond de zon. 4.2.18 De leerlingen kunnen het burgerlijk jaar, het schrikkeljaar en de seizoenen in verband brengen met de beweging van de aarde rond de zon, rekening houdend met de schuine stand van de aardas. 4.2.19 De leerlingen kunnen de getijden, de maanfasen en de eclipsen in verband brengen met de beweging van de maan rond de aarde.	

4.3 Aardrijkskundige vaardigheden, onderzoek en denken	Woordenschat (richtinggevend)
Aardrijkskundige bronnen en vaardigheden	

Kleuter	4.3.1 De kleuters kunnen een ruimtelijke indeling van een kamer en een buitenruimte beschrijven door observatie en geheugen. 4.3.2 De kleuters kunnen een geobserveerde ruimte weergeven door middel van een eenvoudige tekening of schets. 4.3.3 De kleuters kunnen een neerslagvorm observeren: regen, sneeuw, hagel, mist.	
4de jaar	4.3.1 De leerlingen kunnen met betrekking tot aardrijkskundige vaardigheden: ● een digitale en analoge kaart hanteren, inclusief werken met legende, oriëntatie, (tussen)windrichtingen; ● werken met register en vakcoördinaten; ● zichzelf oriënteren met behulp van verschillende methoden: kompas, kaart en zon; ● landschappen schetsen om menselijke en natuurlijke aspecten schematisch weer te geven; ● aardrijkskundige staaf- en lijngrafieken bespreken. 4.3.2 De leerlingen kunnen met betrekking tot aardrijkskundig onderzoek: ● instrumenten gebruiken om neerslag (pluviometer) te meten; ● observaties en instrumenten gebruiken om windrichting (vlaggen, bomen, rook, windvaan) en windsnelheid (anemometer) te meten; ● gegevens uit weersvoorspellingen gebruiken: temperatuur, neerslag, windrichting en bewolking.	
6de jaar	4.3.1 De leerlingen kunnen met betrekking tot aardrijkskundige vaardigheden: ● verschillende soorten kaarten gebruiken: staatkundig, natuurkundig, thematisch; ● satellietbeelden hanteren; ● een klein gebied in kaart brengen met behulp van cartografische technieken: generaliseren, symboliseren, oriënteren, schaal aanbrengen; ● klimatogrammen lezen.	
Aardrijkskundig denken		
Kleuter	4.3.4 De kleuters kunnen een actueel ruimtelijk vraagstuk bespreken in termen van gevolgen en relatieve meting. < bv. waar een stoel positioneren om meer ruimte te maken, tramhalte gelegen op een nuttige/veilige plaats, hoeveel hoger of dichter bij het raam planten zetten om ze meer licht te geven >	

	4.3.5 De kleuters kunnen ideeën genereren om actuele ruimtelijke problemen op te lossen met behulp van relatieve ruimtelijke begrippen.	
4de jaar	4.3.3 De leerlingen kunnen aardrijkskundige kennis en vaardigheden van het 4de jaar gebruiken om zelf aardrijkskundige vragen te beantwoorden over: ● ruimtelijke posities, relaties en contrasten; ● interactie op verschillende schalen; ● verandering in de tijd, inclusief de toekomst. < bv. de relatie tussen waterdiepte, temperatuur en mariene habitats, hoe is op een bepaalde plaats een vallei of waterval ontstaan, waarom liggen de bushaltes in gebied A verder uit elkaar dan in gebied B, hoe verschilt het leven in een welbepaalde stad van het leven op het platteland eromheen >	
6de jaar	4.3.2 De leerlingen kunnen aardrijkskundige kennis en vaardigheden op niveau 6de jaar gebruiken om zelf aardrijkskundige vragen te beantwoorden over: ● ruimtelijke posities, relaties en contrasten; ● interactie op verschillende schalen; ● verandering in de tijd, inclusief de toekomst. < bv. de relatie tussen helling, landbouwkeuze en infrastructuurplanning, de relatie tussen bevolkingsdichtheid en de ligging van industriezones, het vervoer van grondstoffen, materialen en goederen, waarom is er woestijnvorming op plaats X, gelijkenissen en verschillen tussen de Rijn en de Amazone, uitzoeken wie (leeftijd, type werknemer) behoefte heeft aan veilige fietsroutes in de stad, bij gunning van een nieuw treinstation, winkelcentrum, vrijetijdscentrum in plaats X onderzoeken wie erbij zou winnen en wie erbij zou verliezen inclusief toekomstige mensen en het milieu>	

5. GESCHIEDENIS

5.1 Kennis van het verleden		Woordenschat (richtinggevend)
Prehistorie		
Kleuter	5.1.1 De kleuters weten hoe mensen tijdens de prehistorie overleefden en samenleefden. ● ontwikkelingen: het gebruik van vuur, jagen, voedsel verzamelen, werktuigen (steen en been), grot- en muurschilderingen; ● personen en groepen: kleine groep (stam).	prooi, vee, pijlpunt, mes, speer, bijl
4de jaar	5.1.1 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de prehistorie met de natuur omgingen en samenleefden. ● ontwikkelingen: rechtop lopen, taal, omgang met anderen, werktuigen (brons en ijzer), de eerste migraties, relaties tussen mens-dier-plant, leven op het ritme van dag/nacht/seizoenen; ● plaatsen: Afrika (Riftvallei), Flores, Maasvallei, Çatalhöyük; ● personen en groepen: complexere sociale groepen, Neanderthaler, Sapiens.	
6de jaar	/	
Oudheid		
Kleuter	5.1.2 De kleuters weten hoe mensen tijdens de oudheid overleefden en samenleefden. Egyptische samenleving ● ontwikkelingen: schrift (hiërogliefen, de Steen van Rosetta, papyrus), bouwen en begraven; ● plaatsen: de Nijl, de piramides van Gizeh; ● personen en groepen: boer, priester, farao.	overstroming
4de jaar	5.1.2 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de oudheid overleefden, samenleefden en hoe ze dachten. Mesopotamië	ratio, mythe, natuurgodsdienst, kleitablet, god, godin, offer

	• ontwikkelingen: standenmaatschappij, beroepsspecialisatie, slavernij, handel, irrigatielandbouw, spijkerschrift, epische verhalen; • plaatsen: stroomgebied van Tigris en Eufraat, stadstaat, ziggurat; • personen en groepen: slaafgemaakten, schriftgeleerde, koning; • gebeurtenissen: Codex Hammurabi, Gilgamesj-epos. De Griekse wereld • ontwikkelingen: mythologie, religie, filosofie, democratie, burgerrechten; • plaatsen: Athene, de Akropolis, de berg Olympos; • personen en groepen: de aristocratie, Socrates, Archimedes, Hippocrates, vrouwen in de Griekse oudheid; • gebeurtenissen: de wetten van Solon. De Romeinen • ontwikkelingen: imperialisme, identiteit en integratie, migratie, handel over lange afstanden, culturele uitwisseling, voedselproductie, dagelijks leven; • plaatsen: wegennetwerk, keukens, Rome, Pompeii, Carthago, Tongeren, Velzeke, Limes; • personen en groepen: Hannibal, Cornelia, Caesar, keizer Augustus, slaafgemaakten, de Kelten, Germanen, Constantijn; • gebeurtenissen: ontstaan van het christendom, Pax Romana.	
6de jaar	/	
Middeleeuwen		
Kleuter	/	
4de jaar	5.1.3 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de middeleeuwen overleefden, samenleefden en hoe ze dachten. De Arabische wereld • ontwikkelingen: het ontstaan en de verspreiding van de islam, kennisontwikkeling, Arabische kunst; • plaatsen: Bagdad (huis van wijsheid); • personen en groepen: Al-Ghazali, geleerden, kaliefen; • gebeurtenissen: schisma tussen sjiieten en soennieten;	leerling, gezel, meester, koopman, ploeg, heiligendagen, monnik, non, de adel, de clerus, charter

	<de Slag van de Kameel>. Europa ● ontwikkelingen: rurale en stedelijke samenleving, ziekten (de pest), agrarische (r)evolutie, handel, rechtspraak, machtsverhoudingen en ongelijkheid, christendom; ● plaatsen: Brugge, Gent, kloosters en abdijen; ● personen en groepen: Hildegard van Bingen, de Bourgondiërs, begijnen, gilde, ambachtslieden; ● gebeurtenissen: de keure van Kortenberg, het drieslagstelsel. Contacten tussen samenlevingen ● ontwikkelingen: interculturele contacten; ● plaatsen: Al-Andaluz, de moskee van Cordoba, het Alhambra, Dorestad; ● personen en groepen: Maimonides, conversos, vikingen, Rollo de Noorman; ● gebeurtenissen: de Reconquista, de belegering van Parijs.	bv. handel tussen Vikingen en Arabieren, samenwerking tussen christenen, joden en moslims in Al-Andaluz
6de jaar	/	
Vroegmoderne tijd		
Kleuter	/	
4de jaar	5.1.4 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de vroegmoderne tijd overleefden, samenleefden en hoe ze dachten. Europa ● ontwikkelingen: religieuze conflicten, staatsvorming, imperialisme, boekdrukkunst; ● plaatsen: Frankrijk, Duitse Rijk, Antwerpen; ● personen en groepen: Karel V, Plantijn, Lodewijk XIV; ● gebeurtenissen: de Vrede van Westfalen.	
6de jaar	5.1.1 De leerlingen weten hoe mensen in de vroegmoderne tijd overleefden, samenleefden en hoe ze dachten. Afrika	

	● ontwikkelingen: mondelinge tradities, religie, machtsverhoudingen, slavenhandel, staatsvorming; ● plaatsen: de Kongostroom; ● personen en groepen: Lukeni Lua Nimi, Portugese handelaren, Afonso I, Garcia II van Kongo; ● gebeurtenissen: de oprichting van het Kongo-koninkrijk, introductie van het christendom. Contacten tussen samenlevingen ● ontwikkelingen: uitwisseling van ideeën in kunst, wetenschap en kosmologie, wereldimperialisme, Atlantische driehoekshandel; ● plaatsen: zijderoutes, handelspost, kolonie; ● personen en groepen: slaafgemaakten, zeevaarders, Vermeer, Columbus, de West-Indische Compagnie, La Malinche; ● gebeurtenissen: het ronden van Kaap de Goede Hoop.	ritueel, ceremonie
Moderne tijd		
Kleuter	/	
4de jaar	/	
6de jaar	5.1.2 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de moderne tijd met de natuur omgingen, overleefden, samenleefden en dachten. ● ontwikkelingen: industriële en agrarische revolutie, effecten van verstedelijking op leef- en werkomstandigheden, leven op het ritme van de klok, migratie, imperialisme, veranderende grenzen, grondwetten, emancipatie; ● plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen: o de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger, het Burgerlijk Wetboek van Napoleon, de Belgische Grondwet, de Bloednacht in Leuven; o Charleroi, arbeiders en opdrachtgevers, Lieven Bauwens, Emilie Claeys, landschapsverandering (terrils, kleiputten, kanalen, spoorwegen), landverhuizers; o conferentie van Berlijn, de Onafhankelijke Kongostaat, Union Minière du Haut-Katanga, Paul Panda Farnana;	

	○ begraafplaatsen, monumenten en gedenktekens van de Eerste Wereldoorlog, Verdrag van Versailles.	
Hedendaagse tijd		
Kleuter	5.1.3 De kleuters weten hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden. ● ontwikkelingen: veranderingen in het straatbeeld, het interieur van een woning, technologie; ● plaatsen, personen en groepen: ○ eigen woning, eigen stad, dorp of straat; ○ familieherinneringen uit de kindertijd.	radio, tv, computer, keukenapparatuur, speelgoed, meubels, vervoer, school
4de jaar	/	
6de jaar	5.1.3 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden. ● ontwikkelingen: internationale rivaliteit en samenwerking; vrouwenemancipatie, burgerrechten; informatie-, communicatie- en technologierevoluties, ruimte-exploratie; ● plaatsen, personen, groepen en gebeurtenissen: ○ het Fort van Breendonk en de Kazerne Dossin, verzetsstrijders en collaborateurs; ○ Verenigde Naties, Europese Unie, de Muur van Berlijn; ○ Rosa Parks, gastarbeiders, de pil, stemrecht voor vrouwen, homohuwelijk; ○ Neil Armstrong, het internet.	

5.2 Kennis van geschiedenis		Woordenschat (richtinggevend)
Bronnengebruik		
Kleuter	5.2.1 De kleuters kunnen soorten bronnen vanuit de bestudeerde samenlevingen benoemen: ● beenderen, fossielen, werktuig, rotsschildering, graf; ● standbeeld, foto, dagboek, brief.	
4de jaar	5.2.1 De leerlingen kennen het verschil tussen bron en bewijs. 5.2.2 De leerlingen kennen typische vragen om te stellen over aangereikte bronnen: ● hoe en waarom een bron is gemaakt;	Geschreven bronnen: manuscript, kroniek, verslag, mythe, wetboek, graffiti

	• wanneer en waar een bron is gemaakt. 5.2.3 De leerlingen weten wat paleontologen, archeologen en historici doen. 5.2.4 De leerlingen kunnen diverse, veelgebruikte bronnen relevant voor de oudheid, de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd noemen.	Materiële bronnen: sieraden, ruïne, afval, gebouw, mozaïek, fresco, standbeeld, monument, grafgiften Mondelinge tradities: verhalen, plaatsnamen, familienamen
6de jaar	5.2.1 De leerlingen kunnen aangereikt bewijs uit bronnen gebruiken bij het antwoorden op historische vragen. 5.2.2 De leerlingen kunnen diverse, veelgebruikte bronnen relevant voor de vroegmoderne, moderne en hedendaagse tijd noemen.	Geschreven bronnen: krant, verdrag, overlijdensbericht Materiële bronnen: huis, industrieel gebouw, openbaar gebouw, designobject, huishoudelijk artefact, graf Mondelinge tradities: lied, spreekwoord, gezegde Audiovisuele bronnen: film, documentaire, nieuws
Historisch redeneren		
Kleuter	5.2.2 De kleuters kunnen enkele veranderingen tussen verleden en heden opnoemen.	
4de jaar	5.2.5 De leerlingen kunnen gelijkenissen en verschillen onderscheiden binnen en tussen bestudeerde samenlevingen. < bv. vergelijking van Mesopotamische en Egyptische samenlevingen; of vergelijking van ervaringen van mannen en vrouwen, boeren en reizende kooplieden, binnen Mesopotamië > 5.2.6 De leerlingen kunnen aspecten van verandering en continuïteit bespreken. 5.2.7 De leerlingen kunnen oorzaken en gevolgen van een gebeurtenis of een ontwikkeling verklaren.	verandering, constant, voortdurend reden, resultaat, oorzaak, gevolg

6de jaar	5.2.3 De leerlingen kunnen typische historische vragen stellen met betrekking tot: ● continuïteit-verandering; < bv. wat veranderde er voor vrouwen in de 20e eeuw? > ● oorzaak-gevolg. < bv. welke impact had de Europese handel op het Kongo-koninkrijk?, waarom werd de Muur van Berlijn afgebroken? > 5.2.4 De leerlingen kunnen hun gedachten ordenen om typische historische vragen te beantwoorden met betrekking tot: ● continuïteit-verandering; ● oorzaak-gevolg.	
Perspectieven		
Kleuter	/	
4de jaar	5.2.8 De leerlingen kunnen een onderscheid tussen een perspectief van mensen in het verleden en een hedendaags perspectief op het verleden begrijpen.	hedendaags, retrospectief
6de jaar	5.2.5 De leerlingen kunnen hun historische kennis gebruiken om vragen te stellen over de perspectieven van mensen en groepen in het verleden. < bv. waarom was het zo belangrijk voor Afonso I dat zijn zoon bisschop was?, waarom schafte de Europese clerus de Congolese bisschopszetel gauw terug af?, waarom stelde Pieter Bruegel de Oude "de Korenoogst" voor als erg hard werken en armoedig? > 5.2.6 De leerlingen kunnen redeneringen over personen, groepen, gebeurtenissen en ontwikkelingen in het verleden verwoorden vanuit verschillende perspectieven.	mening, feit; doel, maker; invloed, betekenis; lokaal, regionaal, mondiaal; winnaar, verliezer; voordeel, nadeel; geslacht, macht
Chronologisch bewustzijn		
Kleuter	5.2.3 De kleuters kennen de volgende begrippen: heel lang geleden, lang geleden, nu, later, oud, nieuw. 5.2.4 De kleuters kunnen gebeurtenissen en eigen ervaringen chronologisch ordenen. 5.2.5 De kleuters kunnen drie gegeven bronnen uit het verleden chronologisch ordenen met behulp van de begrippen: heel lang geleden, lang geleden, nu.	

4de jaar	5.2.9 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het verleden, het heden, de toekomst, de periode, de duur, geschiedenis. 5.2.10 De leerlingen kennen de tijdsaanduidingen: v.o.t. en o.t. 5.2.11 De leerlingen kunnen aangereikte bronnen over de bestudeerde historische periodes chronologisch ordenen.	voor onze tijd(rekening), onze tijd(rekening)
6de jaar	5.2.7 De leerlingen kennen de zes periodes van het gehanteerde historische referentiekader: prehistorie, oudheid, middeleeuwen, vroegmoderne tijd, moderne tijd, hedendaagse tijd.	

5.3 Reflectie en dialoog over verleden en geschiedenis		Woordenschat (richtinggevend)
Burgerschap		
Kleuter	5.3.1 De kleuters kennen de volgende begrippen: mening, overleg, stemmen.	meerderheid, minderheid
4de jaar	5.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: verkiezingen, vertegenwoordiging, macht, rechten, plichten, regels, afspraken, gelijkheid. 5.3.2 De leerlingen kunnen principes van een democratische rechtsstaat herkennen in de bestudeerde samenlevingen uit het verleden.	
6de jaar	5.3.1 De leerlingen kennen de begrippen met betrekking tot de principes van de democratische rechtsstaat: democratie, regering, parlement, rechtbank, bescherming, wetten, grondwet, vrijheid.	
Erfgoed, identiteit, betekenis, relatie verleden-heden		
Kleuter	5.3.2 De kleuters weten waarom iets uit het verleden bewaard wordt. 5.3.3 De kleuters kunnen herkennen dat sporen uit het verleden aanwezig zijn in wat ze om zich heen zien.	redenen om te bewaren: schoonheid, belang, herinnering, persoonlijke band
4de jaar	5.3.3 De leerlingen weten dat ontwikkelingen in de bestudeerde samenlevingen een invloed hebben uitgeoefend op hedendaagse samenlevingen: ● (on)vrijheid, (on)gelijkheid, (on)verdraagzaamheid, oorlog en vrede; ● erfgoed.	gebouwen, plaatsnamen, volksverhalen, ambachtelijke vaardigheden

	5.3.4 De leerlingen kunnen uitleggen hoe persoonlijke identiteit mee gevormd wordt door het verleden: ● familiebanden; ● aandenken.	
6de jaar	5.3.2 De leerlingen kunnen de relatie tussen heden, verleden en toekomst verwoorden met betrekking tot de bestudeerde samenlevingen: ● materieel en immaterieel erfgoed; ● racisme en discriminatie; ● organisatie van samenleving en dialoog: democratische instellingen, dictatorschap. 5.3.3 De leerlingen kunnen uitleggen wat historische gebeurtenissen, ontwikkelingen, plaatsen, en/of personen voor de samenleving kunnen betekenen: erfgoed: standbeelden, straatnamen, verhalen, feestdagen.	Materieel erfgoed: gebouw, weg en pad, foto, kleding, landschap en locatie, gebruiksvoorwerp. Immaterieel erfgoed: traditie, dialect, zang, dans, sport en spel, processie, folklore, herdenkingsceremonie

6. MUZISCHE VORMING

6.1 Domeinoverschrijdend		Woordenschat (richtinggevend)
Beschouwen		
Kleuter	/	
4de jaar	6.1.1 De leerlingen kunnen het onderwerp, de bedoeling en hun eigen interpretatie van een artistieke en een muzische creatie verwoorden.	
6de jaar	6.1.1 De leerlingen kunnen de geografische, historische en maatschappelijke context van een artistieke creatie beschrijven.	
Repertorium		
Kleuter	/	
4de jaar	6.1.2 De leerlingen kunnen enkele kunststromingen en artistieke creaties verkennen: • muziek: o artistieke creaties van componisten; < bv. Vivaldi, Mozart, Beethoven, Louis Armstrong, Nina Simone, The Beatles, Hildegard van Bingen > o muziekstijlen. < bv. klassieke muziek, pop, rock > • beeld: o artistieke creaties van beeldende kunstenaars; < bv. Bosch, Van Gogh, Permeke, Kahlo, Magritte, Picasso, Victor Horta, Hyungkoo Lee > o kunststromingen.	

	< bv. prehistorische kunst, kunst uit de oudheid, Arabische kunst, Europese schilderkunst en bouwkunst >
	• drama:
	  ○ artistieke creaties;
	  < bv. de sprookjes van de gebroeders Grimm en Hans C. Andersen, de Griekse mythen >
	  ○ genres.
	  < bv. rollenspel, situatiespel, hoorspel, poppentheater, komedie, straattheater >
	• dans:
	  ○ artistieke creaties van choreografen;
	  < bv. Sidi Larbi Cherkaoui, Evelien Maes, Igor Vrebac, Isabelle Beernaert >
	  ○ dansstijlen.
	  < bv. hip hop, ballet, jazzdans, volksdans >
	• media:
	  ○ artistieke creaties van audiovisuele kunstenaars;
	  < bv. de gebroeders Lumière, Bill Viola, Pipilotti Rist, Spielberg, Adil El Arbi en Bilall Fallah >
	  ○ kunststromingen.
	  < bv. vroege fotografie, pop art, de stomme film >	

6de jaar	6.1.2 De leerlingen kunnen enkele kunststromingen en artistieke creaties verkennen:
	• muziek:
	  ○ artistieke creaties van componisten;
	  < bv. Bach, Saint-Saëns, Clara Schumann, Stravinsky, Bernstein, Queen, Stromae, Buena Vista Social Club >
	  ○ muziekstijlen.
	  < bv. folk, country, blues, jazz >
	• beeld:
	  ○ artistieke creaties van beeldende kunstenaars;
	  < bv. Bruegel, Rubens, Delvoye, Berlinde De Bruyckere, Rodin, Zaha Hadid, Banksy >
	  ○ kunststromingen.	

	< bv. Afrikaanse kunst, beeldhouwkunst, hedendaagse kunst >
	• drama:
	  ○ artistieke creaties;
	< bv. volksverhalen, legendes en sagen >
	  ○ genres.
	< bv. tragedie, pantomime, opera, improvisatietheater, slam poetry >
	• dans:
	  ○ artistieke creaties van choreografen;
	< bv. Anna Teresa De Keersmaeker, Pina Bausch, Ish Ait Hamou >
	  ○ dansstijlen.
	< bv. breakdance, wals, tango, moderne dans >
	• media:
	  ○ artistieke creaties van audiovisuele kunstenaars;
	< bv. Henri Cartier Bresson, Marina Abramovic, Hans Op de Beeck, Marie-Jo Lafontaine >
	  ○ kunststromingen.
	< bv. performance art, conceptuele kunst, surrealisme >	

Vaardigheden en vormgevingsmiddelen		
Kleuter	6.1.1 De kleuters kunnen technieken/vaardigheden van de vijf muzische domeinen verkennen. 6.1.2 De kleuters kunnen vormgevingsmiddelen van de vijf muzische domeinen verkennen: • muziek: de stem, het lied, de handtrom, de triangel, de tamboerijn, de fluit; • beeld: het potlood, het penseel, de verf, de stempel, het tekenpapier; • drama: de handpop, het toneel, de verkleedkleren, het masker; • dans: de dans, de beweging, de kring, de rij; • media: de (video)camera.	
4de jaar	6.1.3 De leerlingen kunnen technieken/vaardigheden van de vijf muzische domeinen gebruiken. 6.1.4 De leerlingen kunnen vormgevingsmiddelen van de vijf muzische domeinen gebruiken: • muziek: de woodblock, de toeter, de sleebel, de boomwhackers, de xylofoon;	

	• beeld: de graffiti, de waterverf, de plakkaatverf, de houtskool, de natuurklei; • drama: het poppenspel, het schimmenspel; • dans: de volksdans, het dansverhaal; • media: de schijnwerper, de opnameapparatuur.	
6de jaar	6.1.3 De leerlingen kunnen technieken/vaardigheden van de vijf muzische domeinen toepassen. 6.1.4 De leerlingen kunnen vormgevingsmiddelen van de vijf muzische domeinen toepassen: • muziek: de grafische partituur, de koebel, de Orff-instrumenten; • beeld: de optische illusie, beeldhouwen; • drama: het rollenspel, de theatertekst, improviseren; • dans: de wals, de tango, de moderne dans, de hiphop, de breakdance; • media: de audiosoftware, de beeldbewerkingssoftware.	

6.2 Muziek		Woordenschat (richtinggevend)
Bouwstenen		
Kleuter	6.2.1 De kleuters kennen de volgende begrippen: kort, lang, hoog, laag, snel, langzaam, hard, zacht, klank, toon, de zanger(es), de muzikant, het instrument. 6.2.2 De kleuters kunnen patronen van lange en korte geluiden onderscheiden. 6.2.3 De kleuters kunnen snelle en langzame ritmische en melodische patronen onderscheiden. 6.2.4 De kleuters kunnen hoge en lage tonen herkennen en eenvoudige melodieën aangepast aan het stembereik zingen.	het geluid, de muziek, de dirigent
4de jaar	6.2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het versnellen, het vertragen, de toonhoogte, de strofe, het refrein. 6.2.2 De leerlingen kunnen het metrum en ritmepatronen onderscheiden.	de metronoom, de partituur, de houtblazers, de koperblazers, het slagwerk,

	6.2.3 De leerlingen kunnen variaties in tempo herkennen. 6.2.4 De leerlingen kunnen variaties in dynamiek herkennen en gebruiken. 6.2.5 De leerlingen kunnen herhaling en contrast herkennen.	het ostinaat, de variatie, het contrast, het metrum
6de jaar	6.2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: een canon, de melodische lijn, het motief, de solo, het ensemble, de componist. 6.2.2 De leerlingen kennen de bouwstenen van muziek: ritme, tempo, dynamiek, structuur/vorm, klankkleur, samenklank. 6.2.3 De leerlingen kunnen variaties in tempo, versnellen/vertragen, onderbreken uitvoeren. 6.2.4 De leerlingen kunnen meerstemmige melodieën met aangepast stembereik zingen. 6.2.5 De leerlingen kunnen variaties in dynamiek toepassen. 6.2.6 De leerlingen kunnen eenvoudige muziekvormen herkennen. < bv. herkennen van een rondo-vorm > 6.2.7 De leerlingen kunnen families van instrumenten onderscheiden. 6.2.8 De leerlingen kunnen samenklank herkennen.	fade-in, fade-out, de zware tel, de strijkers, de tokkelinstrumenten, de harmonie, de cadens, de muzikale zin, het interval, het thema, de sopraan, de alt, de tenor, de bas, de intro, de outro, de bridge, symfonie, opera, concerto, de rondo
Vaardigheden en vormgevingsmiddelen		
Kleuter	6.2.5 De kleuters kennen de volgende begrippen: de stem, het lied, de handtrom, de triangel, de tamboerijn, de fluit.	beatring, woodblock, toeters, claves, verschillende soorten shakers, sleebels
4de jaar	6.2.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de woodblock, de toeter, de sleebel, de boomwhackers, de xylofoon.	maracas, guiro, cabasa, grafische partituur, de beatring, de claves
6de jaar	6.2.9 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • musiceren; • de grafische partituur, de koebel, de Orff-instrumenten.	drums, bekkens, cimbaal, toms, bongo, conga, de maracas, de guiro, de cabasa

6.3 Beeld		Woordenschat (richtinggevend)
Bouwstenen		
Kleuter	6.3.1 De kleuters kennen de volgende begrippen: rood, geel, blauw, wit, grijs, zwart, groen, bruin, oranje, paars, licht, donker, rond, recht, gebogen, dik, dun, groot, klein, zacht, hard, ruw, glad, het patroon, de kunstenaar, de schilder, het schilderij. 6.3.2 De kleuters kunnen lijnsoorten onderscheiden en maken. 6.3.3 De kleuters kunnen verschillende texturen onderscheiden. 6.3.4 De kleuters kunnen primaire en secundaire kleuren herkennen.	zon, maan, sterren, kaars, zaklamp, LED-lamp, ovaal, voorkant, bovenkant, onderkant, zijkant, stekelig, harig
4de jaar	6.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: primaire en secundaire kleuren, koude en warme kleuren, de schaduw, de diepte, de lichtbron, de horizon, het contrast, het accent, de beeldhouwer. 6.3.2 De leerlingen kunnen figuren weergeven met omtreklijnen. 6.3.3 De leerlingen kunnen stofuitdrukking in het beeldend werk weergeven. < bv. de schubben van een vis weergeven > 6.3.4 De leerlingen kunnen kleurnuance en contrast aanbrengen met behulp van primaire en secundaire kleuren. 6.3.5 De leerlingen kunnen soorten licht, lichtrichting en schaduw benoemen en aanduiden. 6.3.6 De leerlingen kunnen effecten van ordeningswijzen in composities herkennen. 6.3.7 De leerlingen kunnen standpunt en horizon gebruiken.	centrale, horizontale en verticale compositie, symmetrische en asymmetrische composities, all-over compositie, direct licht, indirect licht, dimlicht, dof licht, schemerlicht, sfeerlicht, spits, strak en sierlijk, vooraanzicht, zijaanzicht, bovenaanzicht, onderaanzicht, voorgrond, achtergrond, de lichtrichting, het zijlicht, het tegenlicht, golvend, hoekig, zigzag, vloeiend, rafelig
6de jaar	6.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: tertiaire en complementaire kleuren, signaal- en camouflagekleuren, het silhouet, het perspectief, kleurtinten en kleurtonen, driedimensionale vormen, de architect.	organische en geometrische vormen, ruimtelijke en vlakke vormen, abstracte en

	6.3.2 De leerlingen kennen de bouwstenen van beeld: ruimte, kleur, licht, textuur, vorm, compositie, lijn. 6.3.3 De leerlingen kunnen met lijnstructuren en arcering een beeld maken. 6.3.4 De leerlingen kunnen de betekenis van kleuren, toon- en tintwaarden benoemen en gebruiken. 6.3.5 De leerlingen kunnen de functies en symboolwaarden van kleuren benoemen en gebruiken. 6.3.6 De leerlingen kunnen sfeer scheppen door middel van lichtrichting en schaduw. 6.3.7 De leerlingen kunnen vogel- en kikkerperspectief gebruiken. 6.3.8 De leerlingen kunnen ruimte-innemende, ruimte doorstekende en ruimte-omvattende creaties maken.	figuratieve vormen, decoratief, illustratief, sobere, speelse, vrolijke, warme, expressieve, doffe, angstige en bonte kleuren, verlichten en verdonkeren, de slagschaduw, de weerkaatsing, de afsnijding, de overlapping, spiraalvormig, diagonaal, arcering, grillig, de open vorm, de gesloten vorm, de restvorm
Vaardigheden en vormgevingsmiddelen		
Kleuter	6.3.5 De kleuters kennen de volgende begrippen: het potlood, het penseel, de verf, de stempel, het tekenpapier.	vetkrijt, plakkaatverf, vingerverf, kwasten, papiertape, waardevol kosteloos materiaal, zand, een prentenboek, het wasco, het krijt, de plasticine
4de jaar	6.3.8 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de graffiti, de waterverf, de plakkaatverf, de houtskool, de natuurklei.	karton, Oost-Indische inkt, touw, natuurlijke vindmaterialen, een schetsboek, het papier-maché, het pastelkrijt
6de jaar	6.3.9 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de optische illusie, beeldhouwen.	tekenstift, hout, ijzerdraad, lijmpistool, gipsverband, draad, textiel, assembleren, het bister, de acrylverf, het lijmpistool, het kunstboek

6.4 Drama		Woordenschat (richtinggevend)
Bouwstenen		
Kleuter	6.4.1 De kleuters kennen de volgende begrippen: verzinnen, de rol, het decor, het kostuum, de acteur. 6.4.2 De kleuters kunnen eenvoudige rollen spelen. 6.4.3 De kleuters kunnen het stemgebruik aanpassen in functie van de rol. 6.4.4 De kleuters kunnen een eenvoudige speelruimte benutten. 6.4.5 De kleuters kunnen eenvoudige scènes spelen.	
4de jaar	6.4.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het personage, tot leven laten komen, de tegenspeler, de toneelschrijver, drama, de mime, de scène, het script, de mimiek, de rekwisieten, de belichting. 6.4.2 De leerlingen kunnen zich inleven in een personage en de rol vasthouden. 6.4.3 De leerlingen kunnen lichaamstaal gebruiken. 6.4.4 De leerlingen kunnen zich richten naar en rekening houden met het publiek tijdens het spelen. 6.4.5 De leerlingen kunnen op het juiste moment inspelen op de ander.	de auditie, het theaterdoek, de regieaanwijzing, de première, het hoofdpersonage, de hoofdrolspeler, de figurant, de set, het theatergezelschap, de black-out, de emoties, verbaal, non-verbaal, het attribuut
6de jaar	6.4.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de monoloog, de dialoog, de tragedie, de komedie, de pantomime, het scenario, de regisseur. 6.4.2 De leerlingen kennen de bouwstenen van drama: rol, handeling/taal, ruimte, structuur, tijd, samenspel. 6.4.3 De leerlingen kunnen een personage geloofwaardig neerzetten. 6.4.4 De leerlingen kunnen een scenario ontwerpen.	de understudy, overacting, de backstage, de coulissen, de souffleur, de mise-en-scène, flashback, flashforward, het blijspel
Vaardigheden en vormgevingsmiddelen		

Kleuter	6.4.6 De kleuters kennen de volgende begrippen: de handpop, het toneel, de verkleedkleren, het masker.	
4de jaar	6.4.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het poppenspel, het schimmenspel.	het tableau vivant, het toneelspel, de grime
6de jaar	6.4.5 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het rollenspel, de theatertekst, improviseren.	de kostumering, de theatertechniek, het improvisatiespel

6.5 Dans		Woordenschat (richtinggevend)
Bouwstenen		
Kleuter	6.5.1 De kleuters kennen de volgende begrippen met betrekking tot beweging: de snelle en trage, de grote en kleine, de zware en lichte, de korte en lange. 6.5.2 De kleuters kunnen in een bepaald ritme en tempo dansen. 6.5.3 De kleuters kunnen een bepaald vloerpatroon uitvoeren. 6.5.4 De kleuters kunnen in een bepaalde richting dansen. 6.5.5 De kleuters kunnen een bewegingszin in een bepaalde volgorde uitvoeren.	springen, rollen, draaien, zwaaien, kruipen, sluipen, starten, stoppen, wiegen, kriskras door elkaar, in een cirkel, op een lijn
4de jaar	6.5.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de volgorde, solo, duo, de plaats in de ruimte, versnellen en vertragen. 6.5.2 De leerlingen kunnen ritmische bewegingen versnellen en vertragen. 6.5.3 De leerlingen kunnen in een specifieke opstelling dansen. 6.5.4 De leerlingen kunnen zelf bewegingszinnen ontwerpen en uitvoeren. 6.5.5 De leerlingen kunnen synchroon dansen. 6.5.6 De leerlingen kunnen dansen vanuit een specifieke spierspanning. 6.5.7 De leerlingen kunnen bewegingen vergroten, verkleinen en vervormen.	bevriezen, wegduwen, trekken, opvangen, afstoten, ontvangen, opspannen, de vloerpatronen, de open en gesloten houding, hoekige en ronde bewegingen, spiegelen, vergroten en verkleinen, vervormen, de gespannen en ontspannen beweging

6de jaar	6.5.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de cadans, de spierspanning, dansstijlen, de choreografie, slow motion, het dansstuk, het evenwicht, opstellingen, synchroon, leiden en volgen. 6.5.2 De leerlingen kennen de bouwstenen van dans: tijd, vorm, kracht, relatie, ruimte en structuur. 6.5.3 De leerlingen kunnen de duurtijd van een beweging aanpassen. 6.5.4 De leerlingen kunnen een frasering ontwerpen en uitvoeren rond een thema. 6.5.5 De leerlingen kunnen op elkaar inspelen en elkaar volgen in een dans. 6.5.6 De leerlingen kunnen bewegingen overdrijven.	explosief en beheerst, de mars en de wals, de interactie, het gewicht, de choreograaf, het contrast, de frasering, vraag en antwoord, de duur, de bewegingszin, de energie, ruimtelagen, de danspartituur, de isolatiebeweging, gestructureerde dans
Vaardigheden en vormgevingsmiddelen		
Kleuter	6.5.6 De kleuters kennen de volgende begrippen: de dans, de beweging, de kring, de rij.	doekje, hoepel, bal
4de jaar	6.5.8 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de volksdans, het dansverhaal.	de dansstijl, het dansspel, het kostuum, de dansattributen, de danspartituur
6de jaar	6.5.7 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de wals, de tango, de moderne dans, de hiphop, de breakdance.	de dansimprovisatie, de choreografie

6.6 Media		Woordenschat (richtinggevend)
Bouwstenen		
Kleuter	6.6.1 De kleuters kennen de volgende begrippen: de foto, de film, het geluid, de stilte, de camera, de microfoon, in en buiten beeld, dichtbij, veraf, het beeld, de klank. 6.6.2 De kleuters kunnen een onderwerp plaatsen binnen een beeld. 6.6.3 De kleuters kunnen geluiden bedenken bij een verhaal.	het fototoestel, het licht, het donker, voor, achter, de prent

4de jaar	6.6.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: • de geluidsbron, het voor- en achtergrond geluid, de animatie, het warm en koud licht, het storyboard; • monteren, scherpstellen. 6.6.2 De leerlingen kunnen geluid vervormen. 6.6.3 De leerlingen kunnen de meest geschikte lichtbron en lichtrichting bepalen. 6.6.4 De leerlingen kunnen diepte in het beeld creëren. 6.6.5 De leerlingen kunnen de plaats van een beeld en geluid in een verhaal bepalen.	de schaduw, de lichtinrichting, de diepte in een beeld, het scherp en wazig beeld, de vervorming, de lichtbron, de belichting, de spot, het effect
6de jaar	6.6.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de sfeer, het camerastandpunt, het focuspunt. 6.6.2 De leerlingen kennen de bouwstenen van media: geluid, kader, licht, montage en beeldbewerking. 6.6.3 De leerlingen kunnen effecten van belichting en samenspel tussen licht en donker toepassen in functie van de boodschap. 6.6.4 De leerlingen kunnen verschillende camerastandpunten gebruiken in functie van het beoogde effect. 6.6.5 De leerlingen kunnen beelden en geluiden monteren in functie van de boodschap.	het diafragma, de sluitertijd, ISO-waarde, het perspectief, het schemerlicht, het strooilicht, het tegenlicht, de spotlight
Vaardigheden en vormgevingsmiddelen		
Kleuter	6.6.4 De kleuters kennen het volgende begrip: de (video)camera.	zaklamp, wit doek, lichtbak, tablet, de foto, de film, het fototoestel
4de jaar	6.6.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de schijnwerper, de opnameapparatuur.	de lichttafel, de computer

6de jaar	6.6.6 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de audiosoftware, de beeldbewerkingssoftware.	

7. LICHAMELIJKE OPVOEDING

7.1 Motorische competenties en fysieke competenties	
Grootmotorische en fysieke competenties	
Kleuter	7.1.1 De kleuters kunnen in bewegingscontexten motorische basisvaardigheden inzetten. 7.1.2 De kleuters kunnen in bewegingscontexten eenvoudige (groot)motorische vaardigheden uitvoeren, waaronder heffen en dragen, klimmen en klauteren, rijden en glijden, sluipen en kruipen, springen en landen, stappen en lopen, werpen, vangen en trappen, zwieren, balanceren en roteren. 7.1.3 De kleuters kunnen in bewegingscontexten de KLUSCE-componenten kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht inzetten. 7.1.4 De kleuters kunnen in verschillende bewegingscontexten spel- en bewegingsactiviteiten uitvoeren en met verschillende materialen.
4de jaar	7.1.1 De leerlingen kennen elementaire tactische principes: aanval, verdediging en omschakeling. 7.1.2 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten motorische basisvaardigheden ontwikkelen, gebruikmakend van diverse toestellen en materialen. 7.1.3 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten grootmotorische vaardigheden toepassen, waaronder heffen en dragen, klimmen en klauteren, rijden en glijden, sluipen en kruipen, springen en landen, stappen en lopen, werpen, vangen en trappen, zwieren, balanceren en roteren. 7.1.4 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten de KLUSCE-componenten kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht gecombineerd gebruiken. 7.1.5 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten aangepaste sport- en spelactiviteiten (doelspelen, terugslagspelen …) uitvoeren.
6de jaar	7.1.1 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten motorische basisvaardigheden beheersen en in combinatie uitvoeren, gebruikmakend van diverse toestellen en materialen.

	7.1.2 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten grootmotorische vaardigheden toepassen waaronder heffen en dragen, klimmen en klauteren, rijden en glijden, sluipen en kruipen, springen en landen, stappen en lopen, werpen, vangen en trappen, zwieren, balanceren en roteren in complexere bewegingssituaties. 7.1.3 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten de KLUSCE-componenten kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie, evenwicht voldoende lang toepassen (conform de bewegingsdriehoek). 7.1.4 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten verschillende (aangepaste) sport-, spel- en bewegingsactiviteiten uitvoeren door zelfstandig oplossingen voor een bewegings- of spelprobleem te zoeken. 7.1.5 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten elementaire tactische principes demonstreren in aangepaste spelvormen (aanval, verdediging en omschakeling). ● 7.1.6 De leerlingen voelen zich veilig in het water en kunnen zwemmen zonder hulpmiddelen.
Psychomotoriek (lichaamsperceptie, tijdsperceptie en ruimteperceptie)	
Kleuter	7.1.5 De kleuters kennen hun voorkeurslichaamszijde. 7.1.6 De kleuters kunnen in bewegingscontexten eenvoudige bewegingen afstemmen op tijd (duur, tempo, ritme, volgorde). 7.1.7 De kleuters kunnen in bewegingscontexten eenvoudige bewegingen afstemmen op de ruimte (positie, afstand, richting, bewegingsbaan). 7.1.8 De kleuters kunnen in bewegingscontexten eenvoudige bewegingen afstemmen op zintuiglijke signalen (auditief, visueel, tactiel). 7.1.9 De kleuters kunnen in bewegingscontexten een linker- of rechtervoorkeur tonen bij éénhandige taken. 7.1.10 De kleuters kunnen in bewegingscontexten waar tweehandigheid vereist is, een duidelijke taakverdeling tonen tussen het gebruik van de linker- en rechterhand.
4de jaar	7.1.6 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten bewegingen uitvoeren volgens een opgelegd ritme. 7.1.7 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten bewegingen een bepaalde tijd aan een opgelegd tempo volhouden. 7.1.8 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten bewegingen afstemmen op de ruimte (positie, afstand, richting, bewegingsbaan) in gecontroleerde situaties. 7.1.9 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten snel en correct reageren op auditieve, visuele en tactiele instructies.

	7.1.10 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten omgaan en rekening houden met de eigen lichaamskenmerken (mogelijkheden en beperkingen). 7.1.11 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten hun voorkeurshand en -voet efficiënt gebruiken.
6de jaar	7.1.7 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten combinaties van bewegingen onthouden en zonder aanwijzingen uitvoeren volgens een opgelegd ritme. 7.1.8 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten bewegingen afstemmen op de ruimte (positie, afstand, richting, bewegingsbaan) in onvoorspelbare spelsituaties. 7.1.9 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten hun voorkeurslichaamszijde ontwikkelen en gericht inzetten bij bewegingsactiviteiten. 7.1.10 De leerlingen kunnen in bewegingscontexten omgaan en rekening houden met de lichaamskenmerken, mogelijkheden en beperkingen van de ander.

7.2 Zelfconcept en interactie in groep	
Kleuter	7.2.1 De kleuters kunnen binnen een eenvoudige spelvorm één tot twee spelregels opvolgen. 7.2.2 De kleuters kunnen in hun bewegingsvaardigheid durf tonen.
4de jaar	7.2.1 De leerlingen kennen de spelregels van gespeelde sporten. 7.2.2 De leerlingen kunnen spelregels toepassen. 7.2.3 De leerlingen kunnen deelnemen aan teamgericht spel. 7.2.4 De leerlingen kunnen eerlijk en sportief gedrag tonen tijdens een spel of wedstrijdvorm. 7.2.5 De leerlingen kunnen principes van fair play toepassen (eerlijk, sportief, regels en sancties respecteren, niet vals spelen, integriteit en respect).
6de jaar	7.2.1 De leerlingen kunnen deelnemen aan teamgericht spel en hierbij verschillende rollen aannemen. 7.2.2 De leerlingen kunnen de functie van scheidsrechter in vereenvoudigde spelvormen opnemen.

8. ICT

8.1 Computationeel denken		Woordenschat (richtinggevend)
Inzicht in digitale systemen		
Kleuter	/	
4de jaar	8.1.1 De leerlingen kunnen de volgende begrippen gebruiken: digitaal, het internet, de hardware, de software, de invoer, de verwerking, de uitvoer, de opslag, verzenden, ontvangen, offline, online.	
6de jaar	8.1.1 De leerlingen kennen het proces van digitale informatieverwerking en begrijpen hoe digitale systemen met elkaar verbonden kunnen worden om te communiceren: ● samenhang tussen invoer, verwerking, uitvoer en opslag; ● gegevensuitwisseling tussen digitale systemen; ● verbinding tussen systemen; < bv. via kabel, wifi of mobiel internet > ● verwerking en opslag van gegevens op een andere locatie dan het eigen digitale apparaat. < bv. * Leerlingen begrijpen dat een tablet een bericht verwerkt: je typt iets (invoer), het toestel verwerkt dit en toont het bericht op het scherm (uitvoer). * Leerlingen begrijpen dat bij online gamen meerdere spelers tegelijk in verbinding staan via het internet, zodat ze samen kunnen spelen en communiceren (realtime gegevensuitwisseling). > 8.1.2 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de invoer, de uitvoer, de opslag, de informatieverwerking, het netwerk, de verbinding.	cloud
Principes van computationeel denken		
Kleuter	/	

4de jaar	8.1.2 De leerlingen kennen het volgende begrip: het algoritme. 8.1.3 De leerlingen kunnen onder begeleiding de principes van computationeel denken toepassen om een lineair algoritme te ontwerpen, testen en debuggen om tot een werkende oplossing te komen: ● de principes van computationeel denken: abstractie, decompositie, patroonherkenning, algoritme; < * abstractie: het focussen op wat belangrijk is en het weglaten van overbodige details * decompositie: het opdelen van een groot probleem in kleinere, hanteerbare delen * patroonherkenning: het zien van gelijkenissen en herhalingen in gegevens of opdrachten, bv. in reeksen, ritmes, bewegingen en programmeeropdrachten * algoritme: een expliciete reeks eenduidige instructies die stapsgewijs moeten worden uitgevoerd, waarbij zowel de instructies als hun volgorde essentieel zijn om het gewenste resultaat te bereiken om zowel een niet-digitaal als digitaal probleem op te lossen > ● opbouw van algoritme: sequentie.	
6de jaar	8.1.3 De leerlingen kunnen onder begeleiding de principes van computationeel denken toepassen om een algoritme te ontwerpen, testen en debuggen om tot een werkende oplossing te komen: ● opbouw van algoritme: combinatie van sequentie, herhaling, keuze.	

8.2 Digitale informatievaardigheid		Woordenschat (richtinggevend)
Digitale geletterdheid		
Kleuter	/	
4de jaar	8.2.1 De leerlingen kennen het volgende begrip: het bestand. < een bestand: digitale informatie zoals tekst, beeld, geluid, video of programma dat je kunt opslaan, openen of bewerken >	

	8.2.2 De leerlingen kunnen aangereikte invoer- en uitvoerapparaten functioneel gebruiken met inbegrip van basisgebruik van een toetsenbord. 8.2.3 De leerlingen kunnen bestanden gebruiken via de bestaande mappenstructuur van het systeem.	
6de jaar	8.2.1 De leerlingen kunnen doelgericht invoer- en uitvoerapparaten gebruiken en instellen met inbegrip van vlot gebruik van een toetsenbord. 8.2.2 De leerlingen kunnen bestanden openen, downloaden, opslaan, uploaden en sluiten. 8.2.3 De leerlingen kunnen bestanden beheren via een aangereikte structuur. < bv. * duidelijke bestandsnamen gebruiken * bestanden opslaan in de juiste map * verwijderen van overbodige of foute bestanden * aanmaken van mappen * hernoemen van mappen en bestanden * terughalen van verwijderde bestanden > 8.2.4 De leerlingen kunnen eenvoudige systeeminstellingen aanpassen. < bv. * taalinstellingen aanpassen * wifi aan/uit zetten * weergave-instellingen aanpassen >	
Informatiegeletterdheid		
Kleuter	/	

4de jaar	8.2.4 De leerlingen kennen zoekstrategieën om digitale bronnen te vinden en raadplegen: ● formuleren van zoekvraag; ● kiezen van zoektool; ● formuleren van zoekopdracht; ● beoordelen van zoekresultaten. 8.2.5 De leerlingen kunnen onder begeleiding een zoekstrategie uitwerken en toepassen vanuit de principes van computationeel denken.	zoekmachine
6de jaar	8.2.5 De leerlingen kennen het volgende begrip: de artificiële intelligentie. 8.2.6 De leerlingen kunnen een zoekstrategie uitwerken, toepassen en indien nodig bijsturen vanuit de principes van computationeel denken. < bv. een eenvoudige en effectieve prompt formuleren in een door de school beschikbaar gestelde AI-tool om content/informatie te verkrijgen > 8.2.7 De leerlingen kunnen aan de hand van aangereikte criteria digitale bronnen beoordelen op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en correctheid. 8.2.8 De leerlingen kunnen voorbeelden geven van toepassingen waarin AI gebruikt wordt. < bv. spraakherkenning, vertaaltools, aanbevelingssysteem >	taalmodel

8.3 Mediawijsheid		Woordenschat (richtinggevend)
Kleuter	/	
4de jaar	8.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de online privacy, de persoonlijke gegevens, de/het account. < * online privacy: zelf kiezen welke informatie je deelt en met wie * persoonlijke gegevens: zaken zoals naam, adres, geboortedatum, telefoonnummer of school * account: digitale toegang om in te loggen op een leerplatform, website of spel, vaak met een gebruikersnaam, wachtwoord en/of code >	

6de jaar	8.3.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het auteursrecht, het portretrecht, de online veiligheid, het nepnieuws. < * auteursrecht: bescherming van eigen creaties * portretrecht: recht op afbeelding * online veiligheid: verantwoord gedrag om jezelf en anderen te beschermen op het internet * nepnieuws: informatie die bewust fout of verzonnen is om mensen te misleiden > 8.3.2 De leerlingen kennen basisprincipes van auteursrecht en portretrecht: ● wat iemand zelf maakt, zoals een tekst, foto of video, mag niet zomaar door anderen gebruikt of gekopieerd worden; ● iemand mag niet gefotografeerd of gefilmd worden zonder goedkeuring van die persoon; ● een foto of video waarop iemand herkenbaar afgebeeld staat mag enkel gepubliceerd of gedeeld worden als die persoon toestemming geeft. 8.3.3 De leerlingen kennen mogelijkheden om zichzelf en anderen online te beschermen. < bv. *een sterk wachtwoord kiezen * weten met wie je omgaat * weten bij wie je terechtkunt voor hulp > 8.3.4 De leerlingen kunnen de impact van digitale media op hun eigen leefwereld, fysieke en morele integriteit en die van anderen illustreren waaronder: ● ethische aspecten; ● sociale aspecten; ● regelgevende aspecten; ● gezondheidsaspecten; ● veiligheidsaspecten. < bv. * berichten of screenshots bekijken en herkennen wanneer iemand wordt buitengesloten, gepest of gekwetst * herkennen hoe bedrijven leerlingen proberen te beïnvloeden via online reclame, spelletjes of influencers	privacy-instellingen, grenzen stellen, nettiquette

	* situaties herkennen waarin veel schermtijd leidt tot vermoeidheid of afleiding * cookies herkennen als het gevolg van de privacywet >	

8.4 Digitale creatie		Woordenschat (richtinggevend)
Communiceren		
Kleuter	/	
4de jaar	/	
6de jaar	8.4.1 De leerlingen kennen mogelijkheden van digitale tools om te communiceren. < bv. berichten, e-mail, chat, reacties of videogesprekken >	realtime, synchroon, asynchroon

9. ATTITUDES

9.1 Persoonsvormende en socialiserende vaardigheden		Woordenschat (richtinggevend)
Verkeer		
Kleuter	9.1.1 De kleuters kennen de betekenis van volgende verkeersregels, afspraken en signalen: • zebrapad; • verkeerslichten voor voetgangers en fietsers; • stoppen bij een stopbord; • niet spelen op of bij de straat; • als voetganger op het voetpad of de berm blijven en langs de huizenkant stappen; • op het voetpad en de verhoogde berm fietsen tot 10 jaar; • goed kijken bij het oversteken. 9.1.2 De kleuters kennen het belang van een veilige voetgangers- of fietsuitrusting: fluorescerende kledij en fietshelm.	
4de jaar	9.1.1 De leerlingen kennen de betekenis van volgende verkeersregels en signalen: • hoe veilig oversteken als er geen voorzieningen zijn; • fietsen op het fietspad rechts in de rijrichting of het voetpad; • auditieve signalen: fietsbel, bel, tram, claxon; • fluitsignaal en armgebaren van een politieagent; • handgebaren van een gemachtigd opzichter; • bel- en lichtsignalen van hulpdiensten (brandweer, ambulance, politie); • waarschuwingssignalen op een spoorwegovergang: knipperende rode lichten en een belgeluid; • gevaarsborden waaronder A31 en A33; • voorrangsborden waaronder B5; • gebodsborden waaronder D1, D7, D10, D11; • verbodsborden waaronder C3, C11, C19; • aanwijsborden waaronder F49, F50. 9.1.2 De leerlingen kennen het belang van een veilige voetgangers- of fietsuitrusting: geen koptelefoon dragen.	

	9.1.3 De leerlingen kennen de verplichte minimale fietsuitrusting. 9.1.4 De leerlingen kunnen zich als voetganger en fietser op de openbare weg onder begeleiding verplaatsen en de verkeersregels en signalisaties naleven. 9.1.5 De leerlingen kunnen als voetganger en fietser anticiperen op risicovolle situaties in het verkeer: ● de dode hoek; ● voorrangsregels voor de tram en de bus; ● voorrangsregels voor de hulpdiensten.	
6de jaar	9.1.1 De leerlingen kennen de betekenis van volgende verkeersregels en signalen: ● voetgangers op het zebrapad hebben voorrang; ● passagiers van een bus of tram hebben bij het uit- of instappen voorrang; ● een bus, die de bushalte verlaat, heeft voorrang; ● de algemene voorrangsregel 'voorrang van rechts'; ● de wegmarkeringen: stopstreep, haaientanden, fietsoversteekplaats, fietsopstelvlak; ● gevaarsborden waaronder A21, A41, A47; ● voorrangsborden waaronder B1, B9, B11, B15a, B17, B19, B21; ● gebodsborden waaronder D1a, D1b, D5; ● verbodsborden waaronder C1, C31b; ● aanwijsborden waaronder F14, F45, F111, F113; ● onderborden betreffende fietsen en bromfietsen waaronder M2, M5bis.	
Gezonde levensstijl		
Kleuter	9.1.3 De kleuters weten dat ze in een noodsituatie meteen een volwassene moeten verwittigen. 9.1.4 De kleuters kunnen basis hygiëneregels uitvoeren. < bv. tanden poetsen en handen wassen >	
4de jaar	9.1.6 De leerlingen kennen het noodnummer 112. 9.1.7 De leerlingen kennen het belang van voldoende bewegen. 9.1.8 De leerlingen kennen het belang van gezonde voeding. 9.1.9 De leerlingen kennen het belang van een correcte lichaamshouding. 9.1.10 De leerlingen kunnen een noodoproep uitvoeren in een gesimuleerde situatie.	

6de jaar	9.1.2 De leerlingen kennen het effect van bewegen op gezondheid en mentaal welbevinden. 9.1.3 De leerlingen kennen de gevaren van genotsmiddelen. 9.1.4 De leerlingen kennen de voor- en nadelen van medicatie. 9.1.5 De leerlingen kunnen gevarenpictogrammen van materialen en substanties en veiligheidsvoorschriften naleven.	
Identiteit en respect		
Kleuter	9.1.5 De kleuters weten dat iedereen meetelt en uniek is, met eigen sterktes, talenten en voorkeuren. 9.1.6 De kleuters weten dat mensen kunnen verschillen in sekse, etniciteit, geloof, uiterlijk en geaardheid. 9.1.7 De kleuters kunnen respectvol omgaan met verschillen tussen mensen in hun omgeving en op school. 9.1.8 De kleuters kunnen gelijkenissen benoemen tussen mensen. 9.1.9 De kleuters kunnen hun noden en fysieke en morele grenzen kenbaar maken.	
4de jaar	9.1.11 De leerlingen kennen de volgende begrippen: racisme, discriminatie en diversiteit. 9.1.12 De leerlingen weten hoe racisme en discriminatie mensen schaadt. 9.1.13 De leerlingen weten dat persoonlijke identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft. 9.1.14 De leerlingen weten dat het belangrijk is om de eigen grenzen aan te geven en te bewaken en om de grenzen van anderen te respecteren. 9.1.15 De leerlingen kunnen positieve en negatieve manieren van omgaan met diversiteit herkennen. 9.1.16 De leerlingen kunnen incidenten van racisme en discriminatie aangeven aan een verantwoordelijke volwassene.	

6de jaar	9.1.6 De leerlingen kennen de Belgische federale staatstructuur met drie gemeenschappen (Vlaams, Frans en Duitstalig) en drie gewesten (Vlaams, Waals en Brussels Hoofdstedelijk). Ze weten dat elk een eigen bestuur heeft waar beslissingen worden genomen. 9.1.7 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het vooroordeel, de gelijkwaardigheid. 9.1.8 De leerlingen weten hoe racisme en discriminatie in de (sociale) media voorkomen. 9.1.9 De leerlingen weten dat collectieve identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft. 9.1.10 De leerlingen kennen de erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap (feestdag, vlag, wapen, memoriaal en volkslied). 9.1.11 De leerlingen weten dat een seksuele relatie enkel kan opgebouwd worden met wederzijdse toestemming. 9.1.12 De leerlingen weten dat ze (seksueel) grensoverschrijdend gedrag moeten melden aan een verantwoordelijke volwassene. 9.1.13 De leerlingen kunnen illustreren hoe diversiteit het samenleven verrijkend en uitdagend maakt.	
Kinder- en mensenrechten		
Kleuter	/	
4de jaar	9.1.17 De leerlingen kennen hun voornaamste rechten en plichten onder het VN-kinderrechtenverdrag, waaronder recht op onderwijs; recht op privacy; recht op vrije tijd; recht op eigen identiteit; recht op veiligheid en bescherming. 9.1.18 De leerlingen weten dat volwassenen met de belangen van kinderen rekening moeten houden. 9.1.19 De leerlingen kunnen in hun eigen leefwereld herkennen hoe kinderrechten gewaarborgd of geschonden worden.	

6de jaar	9.1.14 De leerlingen kennen organisaties die zich inzetten voor kinder- en mensenrechten. 9.1.15 De leerlingen weten wat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is. 9.1.16 De leerlingen weten hoe mensenrechten en kinderrechten zich tot elkaar verhouden. < bv. kinderen hebben geen stemrecht > 9.1.17 De leerlingen kunnen illustreren hoe kinder- en mensenrechten in de maatschappij geschonden worden en hoe mensen voor deze rechten strijd voeren.	

9.2 Leren Leren		Woordenschat (richtinggevend)
Kleuter	9.2.1 De kleuters kunnen zich in eenvoudige taal uitdrukken over leren. 9.2.2 De kleuters kunnen cognitieve leerstrategieën inzetten om informatie te verwerken. < bv. combineren van woord en beeld, oefenen > 9.2.3 De kleuters kunnen metacognitieve strategieën inzetten: • doelen stellen en een plan opmaken; • een leeractiviteit stapsgewijs uitvoeren en monitoren; • het resultaat van een leeractiviteit evalueren en erover reflecteren.	denken, weten, vergeten doelen, plannen
4de jaar	9.2.1 De leerlingen kennen cognitieve leerstrategieën om kennis actief en gespreid in de tijd in te oefenen. < bv. gespreid herhalen, kennis ophalen, voorspellen > 9.2.2 De leerlingen kunnen aangereikte en aangeleerde cognitieve leerstrategieën functioneel inzetten. < bv. generatieve leerstrategieën zoals schema's maken, zelftoetsen > 9.2.3 De leerlingen kunnen een leeromgeving optimaal organiseren in functie van de leeractiviteit en het leerdoel. < bv. een prikkelarme ruimte, gepaste leermiddelen >	
6de jaar	9.2.1 De leerlingen kennen de vereenvoudigde werking van het brein: de rol van voorkennis en oefening, informatie opnemen en verwerken, kennis opslaan en ophalen.	

	9.2.2 De leerlingen kennen cognitieve leerstrategieën om informatie actief te verwerken. < bv. concept mapping, gespreid herhalen, actief ophalen, leerstof uitleggen aan zichzelf of iemand anders, zichzelf vragen stellen over de leerstof > 9.2.3 De leerlingen kennen de verschillende fasen in een leerproces: een voorbereidende fase, een uitvoerende fase, een reflectiefase. 9.2.4 De leerlingen kunnen aangeleerde en ingeoefende cognitieve leerstrategieën inzetten, rekening houdend met hun voorkennis. 9.2.5 De leerlingen kunnen een leeromgeving en zichzelf organiseren in functie van de leeractiviteit en het leerdoel. < bv. betrouwbare bronnen, aandacht, doorzettingsvermogen, gepaste hulp > 9.2.6 De leerlingen kunnen bij een leeractiviteit de door de leerkracht aangereikte en aangeleerde metacognitieve strategieën inzetten: ● realistische korte-termijn-doelen stellen en een plan opmaken; ● de uitvoering ervan monitoren; ● het resultaat ervan evalueren en erover reflecteren. 9.2.7 De leerlingen kunnen bij het uitvoeren van een leeractiviteit reflecteren over de ingezette cognitieve, metacognitieve en motivationele strategieën. 9.2.8 De leerlingen kunnen bij het uitvoeren van een leeractiviteit reflecteren over aspecten met betrekking tot de motivatie voor het eigen leerproces. < bv: persoonlijke betekenis en waarde van (het doel van) de leeractiviteit, leeropvatting, (uitgestelde) zelfbekrachtiging, verklaringen voor leerprestaties >	leerstrategieën kennisschema doelen, plannen

9.3 Leerondersteunende vaardigheden		Woordenschat (richtinggevend)
Veiligheid		
Kleuter	9.3.1 De kleuters kennen een ruime woordenschat en diverse strategieën om emoties te herkennen, te uiten, te benoemen en erop te reageren. 9.3.2 De kleuters kunnen een aangewezen volwassene hulp vragen of aanspreken wanneer nodig.	

	9.3.3 De kleuters kunnen volgens de klas- en schoolafspraken: ● zelfstandig en samen werken en spelen; ● sociale formules hanteren, waaronder groeten, uitnodigen om mee te doen en bedanken.	
4de jaar	9.3.1 De leerlingen kunnen onenigheid oplossen zonder fysiek geweld.	
6de jaar	9.3.1 De leerlingen weten hoe gepast te reageren op plagen en pesten. 9.3.2 De leerlingen weten hoe te interageren in balans met eigenwaarde en de grenzen van anderen.	
Verantwoordelijkheid opnemen om tot optimaal leren te komen		
Kleuter	9.3.4 De kleuters kunnen volgens de klas- en schoolafspraken vragen stellen en beantwoorden. 9.3.5 De kleuters kunnen hun beurt afwachten. 9.3.6 De kleuters kunnen spreken en stil zijn wanneer het past.	
4de jaar	9.3.2 De leerlingen kunnen zelfstandig, in duo en in groep werken zonder storend gedrag te vertonen. 9.3.3 De leerlingen kunnen aangeven wat begrepen is en wat onduidelijk is. 9.3.4 De leerlingen kunnen frustratie of onzekerheid uiten op een constructieve manier. 9.3.5 De leerlingen kunnen luisteren naar wat de ander zegt en adequaat reageren.	
6de jaar	9.3.3 De leerlingen kunnen doorzettingsvermogen tonen om een opdracht tot een goed einde te brengen, ook als het moeilijk wordt. 9.3.4 De leerlingen kunnen positief en met vertrouwen communiceren met leeftijdsgenoten en volwassenen. 9.3.5 De leerlingen kunnen een toegewezen rol binnen een groepswerk doelgericht invullen.	

10. FRANS

10.1 Luisteren	
Technisch luisteren	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.1.1 De leerlingen kunnen de aangeleerde woorden en structuren bij het luisteren decoderen.
Luisteren met begrip	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.1.2 De leerlingen kunnen een beluisterde zin van een 6 à 8 aangeleerde woorden vlot begrijpen. 10.1.3 De leerlingen kunnen beluisterde teksten begrijpen door het onderwerp te herkennen. 10.1.4 De leerlingen kunnen beluisterde teksten begrijpen door de gedachtegang te herkennen. 10.1.5 De leerlingen kunnen beluisterde teksten begrijpen door specifieke informatie te herkennen. 10.1.6 De leerlingen kunnen beluisterde zinnen van een 6 à 8 woorden vlot naar het Nederlands vertalen.

10.2 Lezen	
Technisch lezen	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.2.1 De leerlingen kunnen de aangeleerde woorden en woordvormen bij het lezen decoderen.

Lezen met begrip	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.2.2 De leerlingen kunnen een gelezen zin van 6 à 8 aangeleerde woorden vlot begrijpen. 10.2.3 De leerlingen kunnen gelezen teksten begrijpen door het onderwerp te herkennen. 10.2.4 De leerlingen kunnen gelezen teksten begrijpen door de gedachtegang te herkennen. 10.2.5 De leerlingen kunnen gelezen teksten begrijpen door specifieke informatie te herkennen. 10.2.6 De leerlingen kunnen gelezen zinnen van een 6 à 8 woorden vlot naar het Nederlands vertalen.

10.3 Spreken	
Herhalend spreken	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.3.1 De leerlingen kunnen een tweemaal beluisterde zin van 5 à 7 aangeleerde woorden na 1 à 2 seconden vlot nazeggen als bevestiging van begrip en automatisering. 10.3.2 De leerlingen kunnen geschreven zinnen van elk 6 à 8 aangeleerde woorden vlot luidop lezen.
Bewerkend spreken op zinsniveau	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.3.3 De leerlingen kunnen vanuit een context zinnen vormen vanuit opgegeven woorden. 10.3.4 De leerlingen kunnen zinnen vormen met aanpassing van opgegeven woorden (genus, getal, persoonsvorm).

	10.3.5 De leerlingen kunnen zinnen omvormen van bevestigend naar ontkennend en omgekeerd. 10.3.6 De leerlingen kunnen zinnen omvormen qua tijden – tegenwoordige tijd (indicatif présent), verleden tijd (passé composé), nabije toekomst (futur proche). 10.3.7 De leerlingen kunnen beluisterde of gelezen Nederlandse zinnen van een 3 à 5 woorden vlot mondeling naar het Frans vertalen.
Bewerkend spreken vanuit een context	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.3.8 De leerlingen kunnen met een vorm van ondersteuning de gegevens van een tekst mondeling opsommen. 10.3.9 De leerlingen kunnen met een vorm van ondersteuning de inhoud van een tekst mondeling beschrijven. 10.3.10 De leerlingen kunnen zinnen vormen op basis van een afbeelding of uitbeelding.

10.4 Mondeling interageren	
Mondeling vragen stellen op zinsniveau	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.4.1 De leerlingen kunnen ja-neevragen stellen. 10.4.2 De leerlingen kunnen een vraag met een vragend voornaamwoord of met een vragend bijwoord stellen.
Mondeling antwoorden geven op zinsniveau	
Kleuter	/
4de jaar	/

6de jaar	10.4.3 De leerlingen kunnen op een ja-neevraag met een zin bevestigend antwoorden. 10.4.4 De leerlingen kunnen op een ja-neevraag ontkennend antwoorden met gebruik van een bijwoord van ontkenning. 10.4.5 De leerlingen kunnen op een vraag met een vragend voornaamwoord of vragend bijwoord passend antwoorden.
Een mondeling gesprek voeren vanuit een context	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.4.6. De leerlingen kunnen deelnemen aan een gesprek door vragen, antwoorden en uitspraken te begrijpen, erop te reageren, zelf vragen te stellen, antwoorden te geven en uitspraken te doen.

10.5 Schrijven	
Spellingsgericht schrijven	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.5.1 De leerlingen kunnen de markeerders voor vrouwelijk en meervoud en de uitgangen van werkwoordsvormen correct schrijven.
Herhalend schrijven	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.5.2 De leerlingen kunnen, na aandachtig lezen van een zin van 5 à 7 aangeleerde woorden, die zin uit het geheugen schrijven.
Bewerkend schrijven	
Kleuter	/

4de jaar	/
6de jaar	10.5.3 De leerlingen kunnen met een vorm van ondersteuning een tekst aanvullen of samenstellen. 10.5.4 De leerlingen kunnen met een vorm van ondersteuning een gebeurtenis, een verhaal, iets of iemand in de vorm van een opsomming beschrijven. 10.5.5 De leerlingen kunnen met een vorm van ondersteuning schriftelijk vragen stellen en informatie verstrekken. 10.5.6 De leerlingen kunnen met een vorm van ondersteuning beluisterde of gelezen Nederlandse zinnen van een 3 à 5 woorden vlot naar het Frans schriftelijk vertalen.

10.6 Woordenschat	
Kennis van woorden en lexicale structuren	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.6.1 De leerlingen kennen de woorden en structuren vermeld in de woordenlijst Frans.
Toepassing van woorden en lexicale structuren	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.6.2 De leerlingen kunnen bij het luisteren en lezen de woorden en structuren begrijpen vermeld in de woordenlijst Frans. 10.6.3 De leerlingen kunnen bij het spreken, mondeling interageren en schrijven de woorden en structuren gebruiken vermeld in de woordenlijst Frans.

10.7 Grammatica

Kennis van grammaticale termen	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.7.1 De leerlingen kennen in het Nederlands de volgende voor het Frans relevante termen: ● klank, klinker, medeklinker, uitspraak; ● alfabet, letter, hoofdletter, kleine letter, trema, accent, koppelteken, apostrof, leesteken, punt, vraagteken, uitroepteken, komma, dubbele punt, spatie, aanhalingsteken, afkorting; ● woord, lidwoord, zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, voornaamwoord, werkwoord, bijwoord, enkelvoud, meervoud, mannelijk, vrouwelijk, stam, uitgang, persoon, persoonsvorm, infinitief, tijd, tegenwoordige tijd, verleden tijd, nabije toekomst; ● zin, zinsdeel, onderwerp, persoonsvorm, woordgroep; ● vervoegen, vervoeging, overeenkomen, overeenkomst.
Inzicht in grammaticale structuren	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.7.2 De leerlingen kunnen in een tekst lidwoorden, zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en werkwoorden aanduiden. 10.7.3 De leerlingen kunnen in een tekst woordvormen met de begrippen enkelvoud, meervoud, mannelijk en vrouwelijk verklaren. 10.7.4 De leerlingen kunnen in een tekst werkwoordsvormen met de begrippen infinitief, persoon, vervoeging, uitgang, tegenwoordige tijd, verleden tijd en nabije toekomst verklaren. 10.7.5 De leerlingen kunnen een beknopt grammaticaal overzicht op hun niveau raadplegen om een regel of de schrijfwijze van vormen terug te vinden, zoals meervouds-, genus- en werkwoordsvormen.
Toepassing van grammaticale structuren	
Kleuter	/

4de jaar	/
6de jaar	10.7.6 De leerlingen kunnen bij luisteren en lezen de volgende elementen functioneel inzetten: Morfologie ● getal en genus van lidwoorden, van zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden; ● persoonlijke voornaamwoorden: ○ als onderwerp; ○ als beklemtoonde vorm; ○ als lijdend voorwerp (enkel derde persoon). ● bijvoeglijk gebruikte aanwijzende, bezittelijke en vragende voornaamwoorden; ● werkwoordsvormen in de tegenwoordige tijd (indicatif présent), de verleden tijd (passé composé) en de nabije toekomst (futur proche). Syntaxis ● zinsbouw, onderwerp en persoonsvorm; ● lidwoorden: bepaald, onbepaald, deelaanduidend, samengetrokken, na een ontkenning en na een hoeveelheid; ● overeenkomst tussen: ○ lidwoord en zelfstandig naamwoord; ○ bijvoeglijk naamwoord en zelfstandig naamwoord; ○ onderwerp en persoonsvorm; ○ persoonlijk voornaamwoord en antecedent. ● mededelende en vragende zinnen, zowel bevestigend als ontkennend; ● vraagtypes: ○ intonatievraag; ○ est-ce que bij ja-neevragen; ○ inversievraag enkel idiomatisch (bv. Quel temps fait-il? Quelle heure est-il?). ● enkelvoudige en eenvoudig samengestelde zinnen. 10.7.7 De leerlingen kunnen bij spreken de voornoemde grammaticale elementen functioneel inzetten. 10.7.8 De leerlingen kunnen bij schrijven, met een vorm van ondersteuning, de voornoemde grammaticale elementen functioneel inzetten.

10.8 Cultuur	
De Franse taal	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.8.1 De leerlingen kunnen de Franse taal als wereldtaal in een breed geografisch geheel plaatsen. 10.8.2 De leerlingen kunnen de Franse taal, als officiële taal van België, als een structureel deel van de samenleving zien.
De francofone cultuur	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.8.3 De leerlingen kennen een aantal diverse en markante inhouden (personen, gebeurtenissen, plaatsen, objecten) uit de francofone cultuur: geschiedenis, kunst, maatschappij, volkse en culinaire tradities.

10.9 Strategieën	
Strategieën voor teksten met aangeleerde woorden	
Kleuter	/
4de jaar	/
6de jaar	10.9.1 De leerlingen kunnen voor teksten met aangeleerde woorden voor zover nodig strategieën inzetten. < bv. visuele elementen gebruiken zoals lichaamstaal of afbeeldingen, vragen om te vertalen, trager te spreken, te herhalen >
Bijkomende strategieën voor teksten met nog niet aangeleerde woorden	
Kleuter	/

4de jaar	/
6de jaar	10.9.2 De leerlingen kunnen voor teksten met nog niet aangeleerde woorden voor zover nodig bijkomende strategieën inzetten: ● een woordenlijst of woordenboek raadplegen; ● de vermoedelijke betekenis van transparante woorden afleiden uit de context; ● in een vlotte luister- of leestekst bedoeld voor hun niveau, de vermoedelijke betekenis van nog niet aangeleerde, niet-transparante woorden afleiden uit de context, op voorwaarde dat de ratio van die woorden niet hoger is dan 2 %.

Woordenlijst Frans

Deze woordenlijst Frans omvat de woorden die leerlingen als minimumdoel op het einde van het basisonderwijs actief en in zinsverband moeten kunnen gebruiken.

De lijst volgt de notionele indeling van het Drempelniveau (Van Ek & Trim, 1998). Die indeling in woordvelden weerspiegelt de communicatieve behoeften van beginnende taalleerders. De keuze van de woorden is gebaseerd op het criterium van beschikbaarheid (*availability* of *disponibility*) voor de communicatieve behoeften op het A1-niveau van het *Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen* (ERK), toegespitst op onze doelgroep.

Alle woorden van de *Gemeenschappelijke actieve woordenlijst Frans basisonderwijs* (GAW) van drie onderwijsnetten zijn opgenomen in de woordenlijst Frans. Daarnaast zijn er een aantal hoogfrequente algemene woorden en nuttige woorden voor de klaspraktijk toegevoegd. Soms worden dezelfde woorden in meer dan één woordveld vermeld.

Voor de spelling worden de aanbevelingen van 1990 gevolgd (Rectifications de l'orthographe), zoals die ook prioritair worden onderwezen in het onderwijs van de Franse Gemeenschap van België.

De onderdelen weerspiegelen geenszins een volgorde of een groepering voor het onderwijs. Communicatieve situaties die in het onderwijs aan bod komen, hebben woorden uit meerdere woordvelden nodig. Woorden worden ook nooit "op zich" geleerd, maar steeds in zinsverband en in context.

Zoals in de GAW staan rechts van sommige woorden structuren en voorbeeldzinnen. Structuren met voorzetsels, zoals *au printemps, à vélo, penser à, avoir envie de* horen tot de te kennen leerstof. Dit geldt ook voor een frequente werkwoordsvorm als *voudrais.* Bij een aantal woorden zoals voorzetsels, bijwoorden en onbepaalde voornaamwoorden, staan voorbeeldzinnen om het communicatief gebruik ervan te verduidelijken.

Deze lijst sluit niet uit dat leerlingen nog andere woorden leren, maar de toevoeging van veel bijkomende en niet-frequente woorden kan tot overbelasting leiden en tot het risico dat leerlingen het vak Frans vooral gaan zien als "woordjes leren".

Conventies:

- (m.) mannelijk - (v.) vrouwelijk
- (j'h) (l'h) wijst op de stomme h (un hôpital > l'hôpital; habiter > j'habite).
- Binnen een blokje zijn woorden soms alfabetisch soms semantisch geordend.
- Een woord tussen haakjes is vervangbaar door een ander. Bv. avec (moi).
- Er wordt geen spatie voor een vraag- of uitroepteken geplaatst. In Frankrijk is hier een halve spatie gebruikelijk (l'espace fine insécable), maar dat geldt niet in andere landen zoals Canada of Zwitserland. In Franstalig België is de spatie niet toegelaten in administratieve en commerciële documenten (norm NBN Z01-002). Tekstverwerking plaatst die spatie soms automatisch, maar dan te breed voor de eigenlijke Franse norm van de Imprimerie Nationale.

Verwijzing

Van Ek, J. A., & Trim, J. L. M. (1998). *Threshold level 1990*. Council of Europe.

Overzicht

1 Algemene noties

1.1 Bestaan

1.2 Ruimte

1.3 Tijd

1.3.1 Tijdsindeling

1.3.2 Tijdsverloop

1.4 Hoeveelheid

1.4.1 Telwoorden

1.4.2 Maten

1.4.3 Voornaamwoorden en bijwoorden van hoeveelheid

1.5 Kwaliteit

1.5.1 Waarneming

1.5.2 Waardering

1.6 Relaties

1.7 Deixis

2 Specifieke noties

2.1 Persoon

2.1.1 Persoonsgegevens

2.1.2 Familie

2.1.3 Uiterlijke kenmerken

2.1.4 Persoonlijkheid, wil en gevoelens

2.2 Huis en thuis, omgeving

2.2.1 Huis

2.2.2 Streek en land

2.2.3 Flora en fauna

2.3 Dagelijks leven

2.3.1 Thuis

2.3.2 Op het werk

2.4 Vrijetijdsbesteding

2.4.1 Spel en sport

2.4.2 Andere vormen

2.5 Verplaatsingen

2.5.1 Bewegingen

2.5.2 Transportmiddelen

2.5.3 Verkeer

2.6 Relaties met anderen

2.6.1 Relatievormen

2.6.2 Interactievormen

2.7 Lichaam en gezondheid

2.7.1 Lichaamsdelen

2.7.2 Gezondheid

2.8 Onderwijs

2.9 Winkelen

2.9.1 Winkelfaciliteiten

2.9.2 Kleding

2.10 Eten en drinken

2.10.1 Maaltijden

2.10.2 Voeding

2.10.3 Drank

2.11 Diensten

2.12 Taal

2.13 Weer

1 Algemene noties

1.1 Bestaan

être	*zijn*	
il y a	*er is, er ligt, er staat*	Il y a un livre sur la table.

qui?	*wie?*	Qui est là?
quoi?	*wat?*	On mange quoi?
qu’est-ce que?	*wat?*	Qu’est-ce que tu vois?
quel, quelle?	*welk? wat voor?*	C’est quel mot? Quel est ce mot?
quel! quelle!	*wat een! wat voor een!*	Quel jardin! Quelle fête!

une personne	*een persoon*	Qui est cette personne?
une chose	*een ding*	Quel est le mot pour cette chose?
quelqu’un	*iemand*	Il y a quelqu’un en classe?
quelque chose	*iets*	Tu entends quelque chose?

voici (un euro)	*ziehier, hier is (een euro)*
voilà (le bus)	*ziedaar, daar is (de bus)*

oui	*ja*
non	*nee*

ne ... pas	*niet, geen*	Il n'y a pas de lait.
ne ... plus	*niet meer, geen meer*	Il n'y a plus de pain.
ne ... personne	*niemand*	Il n'y a personne en classe.
ne ... rien	*niets*	Je n'entends rien.
ne … jamais	*nooit*	Il n'y a jamais de sucre.

1.2 Ruimte

où?	*waar?*
ici	*hier*

là	*daar*

droit, droite	*rechts, rechter-*	Tu as mal à ta main droite?
gauche, gauche	*links, linker-*	Mon pied gauche fait mal.
à droite	*rechts, rechtsaf, naar rechts*	Prenez la porte à droite.
à gauche	*links, linksaf, naar links*	Le magasin est à gauche.
tout droit	*rechtdoor*	Allez tout droit.

à (Dinant)	*te, in (Dinant)*
dans (la classe)	*in (de klas)*
devant (le tableau)	*voor (het bord)*
derrière (la table)	*achter (de tafel)*
en (Belgique)	*in (België)*
sur (le bureau)	*op (het bureau)*
sous (le cahier)	*onder (het schrift)*

contre (la porte)	*tegen (de deur)*
entre (la porte et la fenêtre)	*tussen (de deur en het raam)*

à côté de (l'école)	*naast (de school)*
près de (l'école)	*dichtbij (de school)*
loin de (l'école)	*ver van (de school)*

un coin	*een hoek*
un mètre	*een meter*
un kilomètre	*een kilometer*

court, courte	*kort*
long, longue	*lang*

1.3 Tijd

1.3.1 Tijdsindeling

quand?	*wanneer?*	
le temps	*de tijd*	Je n’ai pas le temps maintenant.

un an	*een jaar*	Karen a 12 ans.
une année	*een jaar (periode, duur)*	Il y a douze mois dans l’année.

le printemps	*de lente*	Nous sommes au printemps.
l’été (m.)	*de zomer*	Les grandes vacances sont en été.
l’automne (m.)	*de herfst*	Il pleut souvent en automne.
l’hiver (m.)	*de winter*	Il neige parfois en hiver.

un mois	*een maand*	Le mois de janvier commence.
janvier (m.)	*januari*	La fête est au mois de mars.
février (m.)	*februari*	On part en vacances en juillet.
mars (m.)	*maart*	

avril (m.)	*april*
mai (m.)	*mei*
juin (m.)	*juni*
juillet (m.)	*juli*
aout (m.)	*augustus*
septembre (m.)	*september*
octobre (m.)	*oktober*
novembre (m.)	*november*
décembre (m.)	*december*

une semaine	*een week*	
un weekend	*een weekend*	
un jour	*een dag*	On a trois jours de vacances.
une journée	*een dag (periode, duur)*	La journée est longue.
lundi (m.)	*maandag*	
mardi (m.)	*dinsdag*	

mercredi (m.)	*woensdag*
jeudi (m.)	*donderdag*
vendredi (m.)	*vrijdag*
samedi (m.)	*zaterdag*
dimanche (m.)	*zondag*

le matin	*de ochtend, 's ochtends*	Le matin, je me lève à 7 heures.
l'après-midi (m./v.)	*de namiddag, 's namiddags*	
le soir	*de avond, 's avonds*	
la nuit	*de nacht, 's nachts*	

une heure (l'h)	*een uur*	Quelle heure est-il? Il est 8 h 10.
une minute	*een minuut*	Il est 8 heures et demie.
une seconde	*een seconde*	C'est à quelle heure? C'est à 9 h.
midi	*middag (12 uur)*	Il est midi.

minuit	*middernacht*	C'est à minuit.

1.3.2 Tijdsverloop

une date	*een datum*	Quelle est la date?
aujourd'hui	*vandaag*	Aujourd'hui, nous sommes (le premier mai / le deux mai).
hier	*gisteren*	
demain	*morgen*	

un anniversaire	*een verjaardag*
le nouvel an	Nieuwjaar
le carnaval	carnaval

commencer	*beginnen*

continuer	*voortdoen, verderzetten*	
passer	*doorbrengen*	Je passe l'après-midi chez un copain.
arrêter	*stoppen*	
finir	*eindigen, gedaan zijn*	La leçon finit à 4 heures. Les vacances finissent le 31 aout. C'est fini.

d'abord	*eerst, vooreerst*
puis	*vervolgens, daarna, dan*
enfin	*eindelijk, ten slotte*

avant (la leçon)	*voor (de les)*
pendant (la leçon)	*tijdens (de les)*
après (la leçon)	*na (de les)*
jusqu'à (3 heures)	*tot (drie uur)*

tôt	*vroeg*	Il est encore tôt.

tard	*laat*	Il est déjà tard.
déjà	*al, reeds*	Il est déjà 16 heures.
presque	*bijna*	Il est presque midi.

une fois	*een keer*	Je dis la phrase deux fois.
maintenant	*nu*	Je peux entrer maintenant?
tout de suite	*onmiddellijk*	J'arrive tout de suite.
peut-être	*misschien*	Nous allons peut-être danser.
toujours	*altijd*	Il fait toujours froid ici.
souvent	*dikwijls, vaak*	Tu joues souvent au foot?
parfois	*soms*	Je joue parfois, mais pas souvent.
ne … jamais	*nooit*	Je ne bois jamais de coca.

1.4 Hoeveelheid

combien?	*hoeveel?*

combien de (stylos)?	*hoeveel (pennen)?*
compter	*tellen*

1.4.1 Telwoorden

De schrijfwijze van de telwoorden volgt de *Orthographe rectifiée*.

un, une	*één*
deux	*twee*
trois	*drie*
quatre	*vier*
cinq	*vijf*
six	*zes*
sept	*zeven*
huit	*acht*
neuf	*negen*
dix	*tien*

onze	*elf*
douze	*twaalf*
treize	*dertien*
quatorze	*veertien*
quinze	*vijftien*
seize	*zestien*
dix-sept	*zeventien*
dix-huit	*achttien*
dix-neuf	*negentien*

vingt	*twintig*
vingt-et-un	*éénentwintig*
vingt-deux	*tweeëntwintig*
trente	*dertig*
trente-et-un	*éénendertig*
trente-deux	*tweeëndertig*

quarante	*veertig*
cinquante	*vijftig*
soixante	*zestig*
septante	*zeventig*
quatre-vingts	*tachtig*
nonante	*negentig*

cent	*honderd*
deux-cents	*tweehonderd*
mille	*duizend*
deux-mille	*tweeduizend*

un zéro	*een nul*
un million	*een miljoen*

premier, première	*eerste*	Janvier est le premier mois de l’année.

deuxième	*tweede*	
troisième	*derde*	
quatrième	*vierde*	
cinquième	*vijfde*	
dernier, dernière	*laatste*	Le dernier bus est à 23 heures.

1.4.2 Maten

un kilo	een kilo	Il y a trois kilos de poires.
un gramme	een gram	Je voudrais 250 grammes de fromage.
un litre	een liter	Je prends une bouteille d'un litre.
demi, demie	half	Pour moi, un demi-litre.

1.4.3 Voornaamwoorden en bijwoorden van hoeveelheid

beaucoup	*veel*
beaucoup de (fleurs)	*veel (bloemen)*

peu	*weinig*
peu de (livres)	*weinig (boeken)*

chaque, chaque	*elk*	Je dois lire chaque mot?
quelques	*enkele*	Lis d'abord quelques mots.
tout	*alles*	Je ne comprends pas encore tout.
tout le monde	*iedereen*	Tout le monde peut venir à la fête.

encore	*nog*	Il y a encore du pain?
ne ... plus	*niet meer, geen meer*	Non, il n'y a plus de pain.
assez	*genoeg*	Merci! J'ai assez mangé.
assez (de chaises)	*genoeg (stoelen)*	Il n'y a pas assez de chaises.
trop	*te, te veel*	Pas trop vite, s'il vous plait!
trop (de tables)	*te, te veel (tafels)*	Il y a trop de tables.
presque	*bijna*	Il y a presque cent personnes.

1.5 Kwaliteit

1.5.1 Waarneming

Attention!	*Opgelet! Let op!*	
faire attention (à)	*opletten, oppassen (voor)*	Fais attention au tram!

entendre	*horen*	
écouter	*luisteren (naar)*	Nous écoutons une chanson.
montrer	*tonen*	
regarder	*kijken (naar)*	Tu regardes quel film?
voir	*zien*	

une couleur	*een kleur*
blanc, blanche	*wit*
bleu, bleue	*blauw*
blond, blonde	*blond*

brun, brune	*bruin*
gris, grise	*grijs*
jaune, jaune	*geel*
mauve, mauve	*paars*
noir, noire	*zwart*
orange, orange	*oranje*
rose, rose	*roze*
rouge, rouge	*rood*
roux, rousse	*ros, rossig*
vert, verte	*groen*

1.5.2 Waardering

bien	*goed*	Ça va bien?
mal	*slecht*	Non, ça va mal.
très (grand)	*heel, zeer (groot)*	Le bureau n’est pas très grand.

vite	*snel*	Faites vite, on a peu de temps.

bon, bonne	*goed*
beau, belle	*mooi*
joli, jolie	*mooi*
fort, forte	*sterk*
mauvais, mauvaise	*slecht, verkeerd, niet goed*

nouveau, nouvelle	*nieuw*
vieux, vieille	*oud*

grand, grande	*groot*
petit, petite	*klein*

facile, facile	*makkelijk*
difficile, difficile	*moeilijk*

chaud, chaude	*warm*	Le thé est encore trop chaud.
froid, froide	*koud*	La soupe est déjà froide.

chouette, chouette	*tof*
formidable, formidable	*geweldig*
intéressant, intéressante	*interessant*
super, super	*super, geweldig*

1.6 Relaties

avoir	*hebben*

comment?	*hoe? hoezo?*

pourquoi?	*waarom?*

(toi) et (moi)	*(jij) en (ik)*
(toi) ou (moi)	*(jij) of (ik)*
avec (moi)	*met (mij)*
pour (toi)	*voor (jou)*
sans (toi)	*zonder (jou)*
chez (un ami)	*bij (een vriend)*

alors	*daarom, welnu, dan*	Il neige! Alors, faites attention!
aussi	*ook*	Je viens aussi.
donc	*dus*	Il n'y a pas de bus, donc on va à pied.
mais	*maar*	Il fait beau, mais froid.

plus (vite)	*meer (snel = sneller)*	Nous allons plus vite en métro.
moins (vite)	*minder (snel)*	Ça va moins vite en bus.

comme	*zoals*	Amir est petit comme sa sœur.
mieux	*beter*	Ça va déjà mieux?

même, même	*zelfde*	Ces enfants ont le même âge.
autre, autre	*ander*	C’est une autre couleur.

pour (travailler)	*om te (werken)*	On est ici pour travailler.
parce que	*omdat*	Je porte un pull parce qu’il fait froid.
quand	*wanneer*	Je porte un short quand il fait chaud.
si	*indien*	Si tu veux, on joue au foot.

1.7 Deixis

De bepaalde en onbepaalde lidwoorden.	le, la, l’, les un, une, des
De persoonlijke voornaamwoorden als onderwerp.	je, tu, il, elle, on nous, vous, ils, elles

De persoonlijke voornaamwoorden als lijdend voorwerp (enkel derde persoon).	le, la, l', les
De beklemtoonde persoonlijke voornaamwoorden.	(avec) moi, toi, lui, elle (pour) nous, vous, eux, elles Moi, je suis Aïsha. Lui, c'est Geert.
De vormen van het bijvoeglijk bezittelijk voornaamwoord.	mon, ton, son ma, ta, sa mes, tes, ses notre, votre, leur nos, vos, leurs
De vormen van het bijvoeglijk aanwijzend voornaamwoord.	ce, cet, cette, ces
Het betrekkelijk voornaamwoord qui.	J'entends Ali qui chante. C'est Maryse qui est malade?

2 Specifieke noties

2.1 Persoon

2.1.1 Persoonsgegevens

Dit onderdeel van het Drempelniveau omvat de gebruikelijke gegevens voor identificatie: naam, adres, telefoon, leeftijd, geslacht, nationaliteit.

un nom	*een naam*	Quel est ton nom?
un prénom	*een voornaam*	C'est comment, ton prénom?
s'appeler	*heten*	Comment tu t'appelles? Moi, je m'appelle Liesbeth. Cette fille s'appelle Edith.

habiter (j'h)	*wonen*	Tu habites où?
une adresse	*een adres*	Quelle est ton adresse?
une rue	*een straat*	J'habite rue de l'École, numéro 2.
une avenue	*een laan*	
une place	*een plein*	

un numéro	*een nummer*	Mon adresse est place Napoléon, numéro 13.

un téléphone	*een telefoon*	
un numéro de téléphone	*een telefoonnummer*	Quel est ton numéro de téléphone?
un GSM	*een gsm*	Le numéro de mon (GSM) est le ...
un portable	*een gsm, smartphone*	
un mobile	*een smartphone*	
un e-mail	*een e-mail*	Quelle est ton adresse e-mail?

un âge	*een leeftijd*	Tu as quel âge?
avoir (11) ans	*(11) jaar oud zijn*	J'ai (11) ans.

un homme (l'h)	*een man*	Le directeur est un homme.
un monsieur	*een heer*	Qui est ce monsieur? C'est Jo Duval.
Monsieur (aanspr.)	*Mijnheer*	Bonjour, Monsieur Duval.

une femme	*een vrouw*	Le directeur est une femme.
une dame	*een dame*	Qui est cette dame? C'est Bila Demir.
Madame (aanspr.)	*Mevrouw*	Bonjour, Madame Demir.
Mademoiselle (aanspr.)	*Juffrouw*	Bonjour, Mademoiselle Aziz.

un garçon	*een jongen*
une fille	*een meisje*
un enfant	*een kind*
un bébé	*een baby*

un Belge	*een Belg*	Je suis Belge.
une Belge	*een Belgische*	Elle est Belge.
un Français	*een Fransman*	Vous êtes Français?
une Française	*een Franse*	Madame Wins est Française.

2.1.2 Familie

une famille	*een familie*
un père	*een vader*
un papa	*een papa*
une mère	*een moeder*
une maman	*een mama*
des parents (m.)	*ouders*

un frère	*een broer*
une sœur	*een zus*
un fils	*een zoon*
une fille	*een dochter*

un grand-père	*een grootvader*
une grand-mère	*een grootmoeder*

des grands-parents (m.)	*grootouders*

un oncle	*een oom*
une tante	*een tante*

2.1.3 Uiterlijke kenmerken

grand, grande	*groot*
petit, petite	*klein*
beau, belle	*mooi*
joli, jolie	*mooi*

avoir les cheveux (noirs)	*(zwart) haar hebben*	Kerim a les cheveux noirs.
avoir les cheveux courts	*kort haar hebben*	
avoir les cheveux longs	*lang haar hebben*	

avoir les yeux (bleus)	*(blauwe) ogen hebben*	Ellen a les yeux bleus.

des lunettes (v.)	*een bril*	Suzy porte des lunettes.

2.1.4 Persoonlijkheid, wil en gevoelens

gentil, gentille	*lief, vriendelijk*
sympa, sympa	*sympathiek*
méchant, méchante	*stout, boosaardig*

content, contente	*blij, tevreden*
amoureux, amoureuse	*verliefd*
heureux, heureuse	*gelukkig*
malheureux, malheureuse	*ongelukkig*
triste, triste	*droevig*

avoir peur de	*bang zijn voor, schrik hebben van*	J'ai peur de ce chien.

aimer	*houden van*	
aimer (lire)	*graag (lezen)*	
avoir envie de	*zin hebben in*	J'ai envie de chocolat.
vouloir	*willen*	Tu voudrais une glace? Oui, je voudrais bien.
pouvoir	*kunnen, mogen*	
devoir	*moeten*	
il faut (partir)	*je moet / men moet / we moeten (vertrekken)*	

2.2 Huis en thuis, omgeving

2.2.1 Huis

une maison	*een huis*	Nous habitons une maison à Bruges.
un appartement	*een appartement, flat*	L'appartement est à quel étage?

un étage	*een verdieping*	Il est au premier étage.

une porte	*een deur*
une fenêtre	*een raam*

une chambre	*een kamer*	
une cuisine	*een keuken*	
un garage	*een garage*	
un jardin	*een tuin*	
un living	*een woonkamer*	
une salle de bains	*een badkamer*	
une douche	*een douche*	
des toilettes (v.)	*een toilet, wc*	Où sont les toilettes, s.v.p.? Je peux aller aux toilettes?

une armoire	*een kast*
un banc	*een bank*

un bureau	*een bureau*
une table	*een tafel*
une chaise	*een stoel*
un fauteuil	*een zetel*
un lit	*een bed*

une lampe	*een lamp*
un ordinateur	*een computer*
un portable	*een laptop*
une radio	*een radio*
une télé	*een tv*

2.2.2 Streek en land

un village	*een dorp*	
une ville	*een stad*	Tu aimes habiter en ville?

un pays	*een land*	
la Belgique	*België*	Mons est une ville en Belgique.
la France	*Frankrijk*	Ma tante habite en France.
la Flandre	*Vlaanderen*	
la Wallonie	*Wallonië*	
l'Europe (v.)	*Europa*	

la campagne	*het platteland*	Nous habitons à la campagne.
l'eau (v.)	*het water*	La maison est près de l'eau.
la mer	*de zee*	On passe nos vacances à la mer.
un bois	*een bos*	
une montagne	*een berg*	

2.2.3 Flora en fauna

la nature	*de natuur*

un arbre	*een boom*
une feuille	*een blad*
une fleur	*een bloem*

un animal	*een dier*
un oiseau	*een vogel*
un poisson	*een vis*

un chat	*een kat*
un chien	*een hond*
un lapin	*een konijn*
un cochon	*een varken*
un cheval	*een paard*
une vache	*een koe*
un coq	*een haan*
une poule	*een kip*

2.3 Dagelijks leven

2.3.1 Thuis

se lever	*opstaan*
se laver	*zich wassen*
prendre une douche	*een douche nemen*
s'habiller	*zich aankleden*
prendre (un repas)	*(een maaltijd) nemen*
aller (au travail)	*(naar het werk) gaan*
dormir	*slapen*

2.3.2 Op het werk

travailler	*werken*
le travail	*het werk*
faire (un travail)	*(een werk) doen, maken*

2.4 Vrijetijdsbesteding

2.4.1 Spel en sport

un jeu	*een spel*	
jouer	*spelen*	jouer à la balle / au foot / aux cartes
s'amuser	*zich amuseren*	
gagner	*winnen*	

un sport	*een sport*	
faire du sport	*sporten, sport beoefenen*	
une balle	*een (kleine) bal*	
un ballon	*een (grote) bal*	
un ballon de foot	*een voetbal*	
un match	*een match*	jouer un match de foot

le basket	*het basketbal*	jouer au basket / faire du basket

le foot, le football	*het voetbal*	
la gym	*het turnen*	faire de la gym
le tennis	*het tennis*	jouer au tennis / faire du tennis
le vélo	*het fietsen*	faire du vélo

nager	*zwemmen*

2.4.2 Andere vormen

se promener	*wandelen*	
une promenade	*een wandeling*	faire une promenade

la musique	*de muziek*	jouer de la musique
un piano	*een piano*	jouer du piano
une guitare	*een gitaar*	jouer de la guitare
une chanson	*een lied(je)*	
chanter	*zingen*	

danser	*dansen*

un film	*een film*
un cinéma	*een cinema, bioscoop*
la télé	*de tv*
un CD	*een cd*
un DVD	*een dvd*

les vacances (v.)	*de vakantie*	Nous sommes en vacances.
les vacances de Noël (v.)	*de kerstvakantie*	
les vacances de Pâques (v.)	*de paasvakantie*	
un voyage	*een reis*	
une valise	*een koffer, valies*	
une photo	*een foto*	

une fête	*een feest*

2.5 Verplaatsingen

2.5.1 Bewegingen

aller	*gaan*	
On y va!	*We vertrekken!*	
sortir	*buitengaan*	
partir	*vertrekken, weggaan*	
passer	*langskomen, voorbijgaan*	Je peux passer chez toi à 3 h.
s'arrêter	*stilstaan, stoppen*	
attendre	*wachten (op)*	J'attends le bus.
courir	*lopen*	
tomber	*vallen*	
arriver	*komen, aankomen*	
venir	*komen*	

entrer	*binnenkomen*
rester	*blijven*
rentrer	*(terug) naar huis gaan, thuiskomen*

une entrée	*een ingang*
une sortie	*een uitgang*

chercher	*zoeken*	
trouver	*vinden*	
donner	*geven*	
passer	*doorgeven*	Tu peux passer ton livre à Laïla?
prendre	*nemen*	
préparer	*voorbereiden, klaarmaken*	
mettre	*leggen, plaatsen, zetten*	
ouvrir	*openen, opendoen*	

fermer	*sluiten*

(aller) à (Paris)	*naar (Parijs gaan)*
(venir) de (Mons)	*van (Bergen komen)*

2.5.2 Transportmiddelen

un avion	*een vliegtuig*	Nous allons en avion.
un bateau	*een boot*	en bateau
une voiture	*een auto*	en voiture
un camion	*een vrachtwagen*	en camion

un bus	*een bus*	Je vais en bus.
un autobus	*een autobus*	en autobus
un métro	*een metro*	en métro
un train	*een trein*	en train
un tram	*een tram*	en tram

un vélo	*een fiets*	Hans va à vélo.
une moto	*een motor*	à / en moto

2.5.3 Verkeer

un carrefour	*een kruispunt*	
un rond-point	*een rotonde*	
un feu	*een verkeerslicht*	Attention au feu rouge!
des feux (m.)	*verkeerslichten*	Attention aux feux!

2.6 Relaties met anderen

2.6.1 Relatievormen

un ami	*een vriend*
une amie	*een vriendin*
un copain	*een vriend*

une copine	*een vriendin*
un voisin	*een buurman*
une voisine	*een buurvrouw*

aimer	*houden van, liefhebben*	Roméo aime Juliette.
aider	*helpen*	

donner	*geven*	Tu donnes un cadeau à Emma?
un cadeau	*een cadeau, geschenk*	

2.6.2 Interactievormen

bonjour	*dag, goeiedag*
salut	*hallo, dag, hoi*
ça va (bien)?	*gaat het (goed)?*
comment ça va?	*hoe gaat het?*

pardon	*pardon, sorry*
excusez-moi	*excuseer mij, sorry*

merci	*dank je, dank u, bedankt*
merci beaucoup	*veel dank*
merci bien	*hartelijk bedankt*
d'accord	*akkoord*
de rien	*graag gedaan, zonder dank*

s'il vous plait? (s.v.p.)	*alstublieft? (bij vragen)*
s'il te plait? (s.t.p.)	*alsjeblief? (bij vragen)*

au revoir	*tot (weer)ziens*
à demain	*tot morgen*
à bientôt	*tot binnenkort*

Bravo!	*Bravo!*
Bon anniversaire!	*Gelukkige verjaardag!*
Bonne chance!	*Veel geluk!*
Joyeux Noël!	*Vrolijk kerstfeest!*
Bonne année!	*Gelukkig nieuwjaar!*

2.7 Lichaam en gezondheid

2.7.1 Lichaamsdelen

une tête	*een hoofd*
un cheveu	*een haar*
des cheveux (m.)	*haren*
un œil	*een oog*
des yeux (m.)	*ogen*
une oreille	*een oor*
un nez	*een neus*

une bouche	*een mond*
une dent	*een tand*

un bras	*een arm*
une main	*een hand*
un doigt	*een vinger*
une jambe	*een been*
un genou	*een knie*
un pied	*een voet*
un ventre	*een buik*
un dos	*een rug*

2.7.2 Gezondheid

la santé	*de gezondheid*
malade, malade	*ziek*

avoir mal	*pijn hebben*	J'ai mal au ventre. à la tête / aux dents

2.8 Onderwijs

une école	*een school*
une classe	*een klas*
un tableau	*een bord*

apprendre	*leren*
une leçon	*een les*
un exercice	*een oefening*
un devoir	*een huiswerk, huistaak*

un livre	*een boek*
un cahier	*een schrift*
une feuille	*een blad*

une page	*een bladzijde*
un stylo	*een pen*
un crayon	*een potlood*
une gomme	*een gom*

un ordinateur	*een computer*

un prof	*een leerkracht, leraar*
une prof	*een leerkracht, lerares*
un élève	*een leerling*
une élève	*een leerlinge*
un directeur	*een directeur*
une directrice	*een directeur, directrice*

2.9 Winkelen

2.9.1 Winkelfaciliteiten

une course	*een boodschap*
faire des courses	*boodschappen doen*

un magasin	*een winkel*
un marché	*een markt*
un supermarché	*een supermarkt*

ouvert	*open*
fermé	*gesloten*

vendre	*verkopen*
acheter	*kopen*
payer	*betalen*
la caisse	*de kassa*
un prix	*een prijs*
l’argent (m.)	*het geld*

un euro	*een euro*	Ça fait combien? Ça fait huit euros.
un (euro) cent	*een (euro)cent*	Uitspraak: /sɛnt/
un centime	*een centiem*	
une carte	*een kaart*	Je peux payer avec la carte?

2.9.2 Kleding

s'habiller	*zich aankleden*	
mettre (un T-shirt)	*(een T-shirt) aandoen*	Tu mets un short?
porter (un pull)	*(een trui) dragen*	Non, je vais porter un jean.
un vêtement	*een kledingstuk*	
des vêtements (m.)	*kleren*	

une chemise	*een hemd*	
un jean	*een jeans*	
une jupe	*een rok*	une jupe courte

un pantalon	*een (lange) broek*	
un pull	*een trui*	un pull long
un pyjama	*een pyjama*	
une robe	*een jurk*	
un short	*een short*	
un T-shirt	*een T-shirt*	
une veste	*een vest*	

une basket	*een sport-, basket(bal)schoen*
une botte	*een laars*
une chaussette	*een sok*
une chaussure	*een schoen*

2.10 Eten en drinken

2.10.1 Maaltijden

un repas	*een maaltijd*
un petit déjeuner	*een ontbijt*
un diner	*een middagmaal*
un souper	*een avondmaal*

mettre la table	*de tafel dekken*
une assiette	*een bord*
un couteau	*een mes*
une cuillère	*een lepel*
une fourchette	*een vork*

une tasse (de thé)	*een kopje (thee)*	Tu veux une tasse de thé?
une bouteille (d'eau)	*een fles (water)*	Achète une bouteille d'eau.
un verre (de coca)	*een glas (cola)*	

À table!	*Aan tafel!*

Bon appétit!	*Smakelijk!*
C’est bon!	*Het is lekker!*
Passe-moi (le pain).	*Geef me (het brood) door.*
Santé!	*Gezondheid!*

un menu	*een menu*
un restaurant	*een restaurant*

2.10.2 Voeding

avoir faim	*honger hebben*
manger	*eten*

un légume	*een groente*
une carotte	*een wortel*
un champignon	*een paddenstoel*

une pomme de terre	*een aardappel*
une salade	*een sla*
une tomate	*een tomaat*

un fruit	*een stuk fruit*
une banane	*een banaan*
un kiwi	*een kiwi*
une orange	*een sinaasappel*
une poire	*een peer*
une pomme	*een appel*

une baguette	*een stokbrood*
un croissant	*een croissant*
un pain	*een brood*
une tartine	*een boterham*

le chocolat	*de chocolade*	J’ai mangé du chocolat.
la confiture	*de jam*	J’ai pris de la confiture.
le sucre	*de suiker*	Il n’y a plus de sucre.

la viande	*het vlees*
la charcuterie	*de fijne vleeswaren*
le jambon	*de ham*
le poisson	*de vis*

le fromage	*de kaas*
le beurre	*de boter*
un œuf	*een ei*

des frites (v.)	*frieten*
la mayonnaise	*de mayonaise*
une pizza	*een pizza*

une sauce	*een saus*
la soupe	*de soep*
des spaghettis (m.)	*spaghetti*

un dessert	*een dessert*
une glace	*een ijsje*

2.10.3 Drank

avoir soif	*dorst hebben*
boire	*drinken*

l’eau (v.)	*het water*	Tu veux boire de l’eau?
le lait	*de melk*	Il y a encore du lait?
le vin	*de wijn*	Je ne bois pas de vin.

une bière	*een bier(tje)*

un coca	*een cola*
un jus de fruit(s)	*een fruitsap*
une limonade	*een limonade*
un café	*een koffie*
un chocolat (chaud)	*een (warme) chocolademelk*
un thé	*een thee*

2.11 Diensten

Dit onderdeel van het Drempelniveau omvat diensten zoals post, bank, communicatie, politie en hulpverlening. Voor de minimumdoelen worden enkel de volgende vermeld.

téléphoner (à)	*telefoneren (naar)*	
un appareil	*een toestel*	Allo? Qui est à l'appareil?
allo?	*hallo?*	Allo? Je peux parler à Micha?
surfer	*surfen*	
l'Internet (m.)	*het internet*	surfer sur (l')Internet
un agent (de police)	*een (politie)agent*	
un docteur	*een dokter*	
un médicament	*een geneesmiddel*	
un hôpital (l'h)	*een ziekenhuis*	

2.12 Taal

le néerlandais	*(het) Nederlands*

le français	*(het) Frans*
l'anglais (m.)	*(het) Engels*

un mot	*een woord*
une phrase	*een zin*
un texte	*een tekst*
un message	*een boodschap*
une histoire (l'h)	*een verhaal, geschiedenis*

comprendre	*begrijpen*	Pardon, je n'ai pas compris.
connaitre	*kennen*	Je ne connais pas cette adresse.
savoir	*kennen, weten*	Je ne sais pas où c'est.
penser (à)	*denken (aan)*	

dire	*zeggen*	Qu'est-ce que tu veux dire?
parler	*spreken*	Je ne parle pas français.

raconter	*vertellen*	Je peux raconter quelque chose?
demander	*vragen*	Je veux demander quelque chose.
une question	*een vraag*	J'ai une question.
une réponse	*een antwoord*	Je ne sais pas la réponse.
une faute	*een fout*	Il y a une faute dans l'exercice.

lire	*lezen*
écrire	*schrijven*
chatter	*chatten*

De volgende zinnetjes kunnen door leerlingen gebruikt worden, maar de vervoeging van de werkwoorden traduire en répéter is geen deel van de leerstof.	Vous pouvez traduire, s'il vous plait? Vous pouvez répéter? Vous pouvez parler moins vite? Je ne comprends pas. / Je n'ai pas compris. Je ne sais pas. Comment on dit … en français? Qu'est-ce que ... veut dire en néerlandais?

2.13 Weer

le temps	*het weer*	Quel temps fait-il?
le soleil	*de zon*	Il y a du soleil.
le vent	*de wind*	Il y a du vent.
la neige	*de sneeuw*	Il y a de la neige.

Il fait beau.	*Het is mooi weer.*
Il fait chaud.	*Het is warm.*
II fait mauvais.	*Het is slecht weer.*
Il fait froid.	*Het is koud.*

neiger	*sneeuwen*	Il neige. Il va neiger.
pleuvoir	*regenen*	Il pleut. Il va pleuvoir.
un parapluie	*een paraplu, regenscherm*	

Gezien om gevoegd te worden bij het decreet over het onderwijs XXXVI

Brussel, 8 mei 2026.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Matthias DIEPENDAELE

De Vlaamse minister van Onderwijs, Justitie en Werk,

Zuhal DEMIR